

У нумары:

Сіманаўскія чытанні

Буйніцкае поле і Сіманаў — паянці непадзельныя.

Стар. 2

«Беларускасці нам усім так не хапае»

Анатоль Ярмоленка — народны артыст, спявак і... суразмоўца адметны.

Стар. 4

Жыццё як матыў арнаментаў...

Пра самую нявывучаную нашай навукай мастацкую з'яву — эстэтызм.

Стар. 12

Літаратары жартуюць

Штомесячная старонка сатыры і гумару.

Стар. 13

Папличнік волатаў беларускай культуры

125-годдзе Уладзіслава Галубка мы павінны былі адзначыць сёлета...

Стар. 14

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 6400 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 8300 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: першае паўгоддзе, на 1 месяц — 4400 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6500 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў небагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Летапісец мастацкага слова

Гэтым вечарам у сталічным ДOME літаратара панаваў цёплы святочны настрой. Нагодай таму стаўся юбілей старэйшага часопіса нашай краіны — «Польмя», заснаванага ў далёкім 1922 годзе. Гісторыя сьлыннага выдання, без перабольшвання, — гэта гісторыя беларускай літаратуры. А трывалыя літаратурныя традыцыі, закладзеныя папярэднікамі, працягваюцца ў творах сучасных аўтараў.

На ўрачыстасці з нагоды юбілею міністр інфармацыі Беларусі Уладзімір Русакевіч павітаў прысутных і зачытаў віншаванне Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі калектыву выдання з нагоды 85-годдзя з дня выхаду ў свет першага нумара часопіса «Польмя». У віншаванні, у прыватнасці, адзначалася: «Гісторыя гэтага старэйшага літаратурна-мастацкага выдання Беларусі, у стварэнні якога прымалі ўдзел нашы славетныя класікі Янка Купала і Якуб Колас, — своеасаблівы летапіс беларускай літаратуры, скарбніца яе лепшых узораў. Менавіта на старонках «Польмя» друкавалі свае знакамітыя творы Кузьма Чорны і Іван Мележ, Максім Танк і Кандрат Крапіва, Пятрусь Броўка і Іван Шамякін, Іван Чыгрынаў і Уладзімір Караткевіч.

Літаратурныя традыцыі, што былі закладзеныя мінулымі пакаленнямі майстроў беларускага слова, знаходзяць сваё новае мастацкае ўвасабленне ў творах сучасных аўтараў часопіса. Сённяшняя дзейнасць рэдакцыйнага калектыву спрыяе аб'яднанню творчай інтэлігенцыі краіны, з'яўляецца важкім укладам у рэалізацыю дзяржаўнай палітыкі ў галіне культуры, скіраванай на далейшае ўсе-

баковае духоўнае развіццё нашага народа».

Ад Міністэрства інфармацыі нашай краіны, якое выступае сузаснавальнікам часопіса, Уладзімір Русакевіч уручыў супрацоўнікам выдання ганаровыя граматы, а галоўны рэдактар Мікола Мятліцкі апырмаў з рук міністра нагрудны знак «Выдатнік друку Беларусі». Таксама ганаровыя граматы і дыпламы як супрацоўнікам, так і пазаштатным аўтарам часопіса ўручылі першыя сакратары Саюза пісьменнікаў Беларусі Віктар Праўдзін і Анатоль Аўруцін.

Былі зачытаны шматлікія віншаванні, якія даслалі палыміянам старшыня Мінаблвыканкама Леанід Крупец, галоўны рэдактар «Літаратурнай газеты» Юрый Палкоў, калектывы абласных бібліятэк... Лірычным адступленнем

аздобіла вечарыну народная артыстка Беларусі Марыя Захаравіч. А потым — зноў віншаванні, уручэнні ганаровых граматаў і падарункаў калектыву рэдакцыі ад начальніка ўпраўлення ідэалагічнай работы Мінгарвыканкама Генадзя Курбекі; ад Нацыянальнай акадэміі навук нашай краіны акадэміка Пётра Нікіценкі і дырэктара Інстытута гісторыі Аляксандра Кавалені. Галоўны рэдактар дзіцячага часопіса «Вясёлка» Уладзімір Ліпскі разам з маленькімі чытачамі падрыхтавалі вершаванае і спеўнае віншаванне.

Ад імя Мінскай гарадской арганізацыі прафсаюза работнікаў культуры палыміянцаў павітаў і ўшанаваў граматамі яе старшыня Георгій Молчан. Да віншаванняў далучыліся галоўны рэдактар часопіса «Нёман» Ніна Чайка і яе намеснік

Міхась Пазнякоў, старшыні і члены абласных аддзяленняў СПБ — Т. Краснова-Гусачэнка, У. Гаўрыловіч, Л. Кебіч, У. Сігуха, а таксама галоўны рэдактар выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» Генадзь Пашкоў.

Як вядома, сёлета краіна святкуе 125-годдзе з дня народжэння Янкі Купала і Якуба Коласа, да юбілею якіх далучыўся друкаваннем разнастайных матэрыялаў і часопіс «Польмя». У сваю чаргу выданне юбіляра павіншаваў дырэктар і супрацоўнікі сталічных музеяў сьлынных песняроў Зінаіда Камароўская, сын Коласа Міхась Міцкевіч...

Але не толькі палыміяны былі ў цэнтры ўвагі і прымалі віншаванні. Як зазначыў Мікола Мятліцкі, у гэтым годзе рэдакцыяй вернута добрая традыцыя — вызначэнне лепшых твораў у жанры прозы, паэзіі і крытыкі. Дырэктар РВУ «Літаратура і Мастацтва» Аляксандр Карлюкевіч падкрэсліў, што гэта магчыма з'явілася дзякуючы падтрымцы СВК «Астралічэва», якім кіруе заслужаны работнік сельскай гаспадаркі, член Савета Рэспублікі Нацыянальнага Сходу, доктар эканамічных навук Аляксей Скакун. Сярод сёлетніх лаўрэатаў прэміі часопіса «Польмя» як звесткі літаратары Уладзімір Гніламедаў, Віктар Гардзеі, так і вучань дзесятага класа мінскай СШ № 51 Павел Баравосаў. Гэта яскравае сведчанне не толькі пераемнасці пакаленняў, а і таго, што традыцыі прыгожага пісьменства і надалей будуць доўжыцца на багатай на таленты роднай зямлі.

Віктар КАВАЛЕНЬ

На здымку: віншаванне ад міністра інфармацыі У. Русакевіча прымае галоўны рэдактар «Польмя» М. Мятліцкі.

Фота Кастуся Дробава

Самая святочная казка да самага казачнага свята — гэта, безумоўна, «Шчаўкунчык» Эрнста Тэадора Амадэя Гофмана. І, канечне ж, натхнёная чарадзейным яе сюжэтам балетная музыка Пятра Чайкоўскага, упершыню ўвасобленая на пецябургскай харэаграфічнай сцэне 17-га снежня 1892 года і ў наш час вядомая ўсюму свету. Сярод яе шматлікіх пастановак — шыкоўны, непаўторны і вельмі папулярны спектакль Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі. Аднак, 21 снежня 2007 года ў іншым нашым тэатры нарадзіўся новы «Шчаўкунчык».

Прэм'ера яго адбылася ў Беларускім рэспубліканскім тэатры юнага глядача. Інсцэніроўка і рэжысура Наталлі Башавай, мастак-пастаноўшчык Аляся Сарокіна, пераклад на беларускую зроблены Жанай Лашкевіч, кампазітар Алена Атрашкевіч, аранжыроўка і запіс музыкі — Аляксандр Давыдзік, рэжысёр па плястыцы Вячаслаў Іназемцаў. У шматнаселеным спектаклі — каля чатырох дзесяткаў разнастайных персанажаў, увасобленых не толькі прафесійнымі актэрамі, але і навучэнцамі сталічных школ ды гімназій.

Містычная гісторыя для дзяцей і бацькоў, якая адбылася ў ноч Нараджэння Хрыстова (так вызначае тэатр сваю новую работу), — здаецца, лепшага сямейнага падарунка «пад ёлачку» і не зной-

Будзе, будзе цуд!

дзе. І малечу, і людзей сталых «Шчаўкунчык» здатны ўразаць сваім трапяткім добрым духам, чысцінёй пачуццяў, акрэсленасцю гуманістычных ідэалаў, «падзбытых», «непапулярных» у кантэксце сучасных масавых візуальных мастацтваў. Здатны зацікавіць: каго — маляўнічым відовішчам, каго — дынамічнасцю музычна-плястычнага руху, каго — фантастычнай фабулай...

«Калі мы ў цуд паверылі — будзе, бу-

дзе цуд. Абавязкова!» — такі сэнс адной з песенек, што рэфрэнам гучыць у новай пастаноўцы. Пачуўшы немудрагелісты прыпеў, многія абязкова падхопяць яго. А шанц спрычыніцца да цуду тэатра ёсць у кожнага, бо падчас зімовых школьных вакацый ТЮГ «Перачытвае» казачную гісторыю пра Шчаўкунчыка нават па некалькі разоў на дзень.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Фота Кастуся Дробава

3 нагоды

Адрас ініцыятывы — Полацкі універсітэт

Сяброўства часопіса “Малалосць” з рэгіёнамі краіны за апошні год выявілася ў цэлым шэрагу самых розных праектаў. Сярод іх — і акцыя “Зямля і людзі”, якая пазнаёміла супрацоўнікаў і аўтараў выдання з працаўнікамі сельгаспрадпрыемстваў “Астрэмчава” Брэсцкай і “Зара” Гомельскай абласцей. А таксама — выпуск “рэгіянальных” нумароў “Малалосці”, сяброўства выдання з універсітэтамі краіны.

Традыцыйнымі сталі стасункі з Полацкім дзяржаўным універсітэтам. Летась 12-ы нумар часопіса быў прысвечаны Полацку, Наваполацку, Полаччыне. І сёлета ў 12-м нумары часопіса з’явіліся старонкі, звязаныя з Полацкім рэгіёнам, — гісторыка-краязнаўчыя дыялогі, у якіх з дыскусійным запалам разглядаецца полацкая старасветчына, рэцэнзія на ўнікальную філакартычную кнігу палачаніна Уладзіміра Ліхадзедава, а таксама паэтычныя падборкі палачан Леры Сом і Алеся Замкоўскага. Мажліва, у такой увазе і няма нічога асаблівага. Але ж традыцыйнасць такой увагі вызначае пэўныя заканамернасці. Полацк, Полаччына — своеасаблівы гістарычны эпіцэнтр асветніцкага развіцця краіны на розных адрэзках часу. І не заўважаць гэтага нельга.

Сяброўства часопіса з рэгіёнамі, а ў дадзеным выпадку з Полацкім дзяржаўным універсітэтам, набываючы трывалы характар, спрыяе і пашырэнню ўвагі да сучаснай літаратуры з боку студэнцкай моладзі. Прэзентацыя чарговага полацкага “часопіса ў часопісе” прайшла на гісторыка-філалагічным факультэце ПДУ ў рамках рэгіянальнай навукова-практычнай канферэнцыі студэнтаў, магістрантаў, аспірантаў “Інавацыйнае развіццё Прыдзвінскага краю”. Адметна, што мерапрыемства супала са значнай падзеяй у межах усяе краіны. Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка зацвердзіў комплексную праграму развіцця Полацка на 2008 — 2012 гады. Вызначаны цэлы шэраг аб’ектаў, якія будуць уведзены ў строй у бліжэйшы час. Сярод іх — і новы мост, і палац спорту, і дзіцячы сад, і сучасны гатэль. Вялікая ўвага будзе нададзена рэстаўрацыі гісторыка-культурных каштоўнасцяў. З сур’ёзным каментарыем мяркуемых праектаў выступіў на канферэнцыі старшыня Полацкага гарвыканкама Уладзімір Тачыла. Слушнымі падаюцца яго думкі наконт грамадскай ініцыятывы моладзі, студэнцтва ў рэалізацыі задуманага.

А патэнцыял у Полацкага універсітэта ў развіцці культуры, асветніцтва рэгіёна велізарны. Пра гэта гаварылі на канферэнцыі прарэктары універсітэта доктар тэхнічных навук Міхаіл Хейфец, Вікенцій Цыганкоў, дэкан гісторыка-філалагічнага факультэта кандыдат філалагічных навук, дацэнт Наталія Лысова, загалчык кафедры айчыннай і ўсеагульнай гісторыі, кандыдат гістарычных навук, дацэнт Дзяніс Лук. Хацелася б звярнуць увагу на праблематыку выступленняў студэнтаў толькі ў межах адной секцыі — “Гісторыя і культура Прыдзвінскага краю”. Навуковую моладзь цікавяць наступныя пытанні: “Полацк і Віцебск у рэлігійнай гісторыі Вялікага княства Літоўскага”, “Сакральная геаграфія Беларускага Падзвіння”, “Семантыка выяў на полацкіх артэфектах IX — XIII стагоддзяў”, “Полацкая Спаса-Праабражэнская царква ў XII — XIX стагоддзях”, “Роля Полацкага ўмацавання раёна на пачатковым этапе Вялікай Айчыннай вайны (чэрвень-ліпень 1941 г.)...” Навуковая дасведчанасць, шырыня гістарычнага мыслення самым цесным чынам спалучаны з надзвычайнай увагай да сучаснасці. Несумненна, гэтая адметнасць — і найпершы прадмет для стасункаў рэдакцыі часопіса “Малалосць” з полацкай навуковай моладдзю. Сёння можна гаварыць і пра спадзяванне, што шмат хто з дакладчыкаў стане аўтарам маладзёжнага выдання. А чаму б і не? Даследаванае, знойдзенае ў Полацку — прадмет увагі для ўсёй краіны.

...Рэгіянальнасць, рэгіянальнасць набываюць сёння новае гучанне. Спрыяе гэтаму і тая шматбагшая дзяржаўная Праграма па развіцці малых гарадоў Беларусі, якая ўжо шырыцца і становіцца ці не галоўным сацыяльна-эканамічным клопамат краіны. І, канечне ж, творчай інтэлігенцыі тут варта знайсці сваё месца. Тая грамадская сітуацыя, што складваецца сёння, патрабуе і публіцыстычнай, літаратурнай, і мастацкай увагі да рэгіёнаў. Гонар і права называцца пісьменнікам, інжынерам чалавечых душ у дадатак да пафасу і грамадзянскага гучання патрабуе, зразумела, і ведання жыцця.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Магілёў пакінуў значны след у лёсе і творчасці Канстанціна Сіманава. Гораду прысвечаны многія старонкі яго кнігі «Живые и мёртвые», «Солдатами не рождаются», «Последнее лето», «Разные дни войны». Правядзенне ў Магілёве мерапрыемстваў памяці пісьменніка становіцца штогадовай традыцыяй. Сёлета тут адбыліся чарговія, пятыя Сіманаўскія чытанні.

«Я не быў солдатом, был всего-навсего корреспондентом, но и у меня есть кусок земли, который мне вовек не забыть — вот это поле под Могилёвом». Так пісаў Канстанцін Сіманаў пра Буйніцкае поле, дзе ў 1941 годзе быў сведкам шматдзённай гераічнай абароны горада. Пасля смерці Канстанціна Сіманава сваёй пісьменніка прывезлі сюды яго прах і развезлі над полем, як ён і завяшчаў. Тут быў устаноўлены мемарыяльны камень. Сённяшняе ўдзельнікі згадваюць першыя Сіманаўскія чытанні, якія адбыліся праз

Сіманаўскія чытанні

год пасля яго смерці. Тады, у 1980-м, ў Магілёве сабраліся ўсе самыя знамянітыя літаратары, акцёры, сябры і сваякі Сіманава — Вера Інбер, Рыма Казакова, Барыс Ласкін, Васіль Быкаў, Іван Чыгрынаў, Ніл Гілевіч і многія іншыя. У наступным годзе чытанні паўтарыліся, а пасля традыцыя такіх сустрэч прыпынілася на доў-

гі час. Пісьменнік Анатоль Сулянаў адзначае: “Я тады спрабаваў аднавіць чытанні, але кіраўніцтва Саюза беларускіх пісьменнікаў не падтрымала маю ініцыятыву. Сёння хачу сказаць вялікі дзякуй рэспубліканскаму грамадскаму аб’яднанню «Русское общество», а таксама Расійскаму пасольству за тое, што тры гады таму,

калі я зрабіў прапанову, яны згадзіліся дапамагчы нам арганізоўваць гэтыя мерапрыемствы”.

Сёлета ў Магілёў для ўдзелу ў сустрэчах прыехалі пісьменнікі Анатоль Сулянаў, Міхаіл Бакуненка, Іван Цітавец, дырэктар бібліятэкі Цэнтральнага Дома афіцэраў Людміла Домніч, настаўніца Рамуальда Савіцкая. Госці наведалі Расійска-беларускі ўніверсітэт, дзе адбыўся вялікі канцэрт, прысвечаны памяці К. Сіманава, а таксама пабывалі ў мемарыяльным комплексе “Буйніцкае поле”. “Я вельмі рады, што тут прысутнічае аўтар песні пра Буйніцкае поле Іван Цітавец. І я спадзяюся, што цяпер ён дадасць нешта новае да слоў песні, яна стане яшчэ больш трагічнай і лірычнай”, — сказаў Анатоль Сулянаў.

Саша ДОРСКАЯ
На здымку: ускладанне кветак да мемарыяльнага каменя К. Сіманава.

Фота Мірона Шчугло

Напрыканцы года, перад зімовымі вакацыямі, адбылося ўрачыстае пасяджэнне літаратурна-творчай суполкі “Купалінка”, у якую ўваходзяць шаснаццаць школ Мінскага раёна. Літаратурную імпрэзу наладзіла галоўны спецыяліст аддзела адукацыі Мінскага райвыканкама Лілія Рыгораўна Жаўняркевіч, а прымаў юных літаратараў Беларускі пэтычны тэатр аднаго акцёра “Зьніч”.

Калядная «Купалінка»

Святочная сустрэча пачалася з прагляду манаспектакля “Маленькі анёлак”, які дапамог стварыць узнёслы казачны настрой, той самы, што звычайна бывае напярэдадні навагодніх святаў.

Другой часткай мерапрыемства стаў паэтычны канцэрт, у якім удзельнічалі некалькі дзесяткаў юных літаратараў. З новымі творчымі набыткамі выступілі дубаўлянская “Крынічка”, шчомысліцкія “Першыя промні”, каралёвастанскі “Каласок”, навапольскі “Летуценнік”, міханавіцкая “Крынічка”, гатаўскі “Світанак”, ждановіцкая “Купалінка” ды іншыя.

Як і чакалася, галоўнымі тэмамі твораў сталі Свята Божяга Нараджэння і Новы год. Прагучалі вершы аб прыродзе, прысвячэнні Радзіме, матулі, сяброўству.

Закрывалі мерапрыемства вучні Ждановіцкай сярэдняй школы. Акрамя новых вершаў удзельнікі гуртка “Купалінка” выканалі цудоўны танец, прысве-

чаны Святу Божяга Нараджэння. Пад сусветна знамянітую песню “Аве Марыя” на сцэне з’явіліся юныя танцоры ў вобразе анёлкаў і Дзевы Марыі з немаўляткам.

Агульную ацэнку вучнёўскім вершам, якія гучалі са сцэны, дала пэцэса і адказны сакратар літаратурнай суполкі “Купалінка” Эльвіра Ярчак. Эльвіра Іванаўна адзначыла, што са сцэны прагучала шмат выдатных твораў, якія варты таго, каб з’явіцца не толькі ў школьных зборніках, але і на старонках газет ды часопісаў.

У наступным годзе спадзяёмся ізноў сустрэцца на юбілейных урачыстасцях, бо вясной раённае літаратурнае аб’яднанне “Купалінка” адзначыць свой пятнаццацігадовы юбілей.

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ

На здымку: гурток “Купалінка” Ждановіцкай СШ.

Фота аўтара

Гаварылі пра песню

Амаль на кожнае пасяджэнне літаратурнага аб’яднання “Доблесць”, што плённа працуе пры Цэнтральным Доме афіцэраў Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, запрашаюцца вядомыя беларускія пісьменнікі. Яны, як правіла, не толькі выступаюць перад вайскавай аўдыторыяй са сваімі творамі, але найперш імкнучца памагчы пачаткоўцам у літаратурных справах.

І на гэты раз пасяджэнне літаб’яднання было прысвечана беларускай песні: сярод яго ўдзельнікаў шэраг паэтаў, якія спрабуюць сілы ў гэтым жанры. Тым не менш, адчуваецца дэфіцыт добрай вайскавай песні.

Пагутарыць з пачаткоўцамі, падзяліцца творчым вопытам прыйшлі аўтары папулярных у краіне песень, паэты Уладзімір Карызна і Уладзімір Мазго. Гаворку распачаў Уладзімір Іванавіч. На цікавых прыкладах са сваёй творчасці ён паказаў, як важна, працуючы над тэкстам песні, захоўваць нацыянальныя вытокі, каларыт, не адступаць ад узораў класікі. Кожнай добрай песні павінны быць уласцівы натуральнасць, праўдзівасць, глыбокі лірызм, выразнасць і прыгажосць мовы, свежасць мелодыі. Калі на песню адгукаецца душа, а словы і музыка прымаюцца, як свае, — а значыць, аўтарам твора пашанцавала стварыць сапраўдную песню, якую падохопяць і заспяваюць людзі. І ўжо зусім выдатна, калі паэту ўдаецца мець свайго пастаяннага музычнага сааўтара.

Яўген КАРШУКОЎ, кіраўнік ваенна-мастацкай студыі пісьменнікаў Цэнтральнага Дома афіцэраў

Літаратурныя імпрэзы

Частымі гасцямі з’яўляюцца прэзідэнт і паэты ў вайскоўцаў 361-й ордэна Чырвонай Зоркі базы аховы і абслугоўвання цэнтральных органаў вайсковага кіравання. На днях да іх завітаў Валянцін Паліканіна — паэт, перакладчык, журналіст, член праўдзяна Саюза пісьменнікаў Беларусі. Да слова, яна тут часты госць, бо вайскоўцам падабаецца яе творчасць.

Валянціна Паліканіна азнаёміла ваенных са сваімі новымі вершамі пра Радзіму, пра матулю, каханне, прыроду, з апавяданнямі-мініяцюрамі. Яе лірычныя, палымныя вершы, напоўненыя любоўю, дабрыйнёй і пяшчотай, не толькі садзейнічаюць выхаванню любові да роднай краіны, цікавасці да яе гісторыі, культуры, але і абуджаюць у сэрцы самыя добрыя пачуцці.

Дарэчы, амаль кожную нядзелю ў мясцовым вайсковым клубе праходзяць сустрэчы з айчыннымі творцамі. Так, нядзюна адбыліся сустрэчы з літаратарам, супрацоўнікам часопіса “Всёмирная литература” Юрыем Сапажковым, а таксама з членам СПБ Таццянай Шпартгавай.

Ніна ЯЦКОЎСКАЯ

Ад удзячнай пухавіцкай зямлі

Пухавіцкі раённы краязнаўчы музей і Блонская агульнаадукацыйная сярэдняя школа правялі 12-я літаратурныя чытанні па творчасці народнага пісьменніка Івана Чыгрынава. Якраз тыдзень таму, 21 снежня, яму споўнілася б 73 гады... Ініцыятарам гэтых, ужо традыцыйных чытанняў з’яўляецца ўдава і папелніца Івана Гаўрылавіча, паважаная Людміла Прохараўна.

У светлай і ўтульнай Блонскай школе гасцей з Мінска — сябра Івана Чыгрынава, паэта Анатоля Вярцінскага, паэта Уладзіміра Скарыніна з жонкай Валянцінай і Людмілу Прохараўну — сустрэлі літаратурнай кампазіцыяй старшакласнікі. Гэта быў гімн кнізе, паэзіі. Цудоўна сыгралі школьнікі ўрывак з п’есы Івана

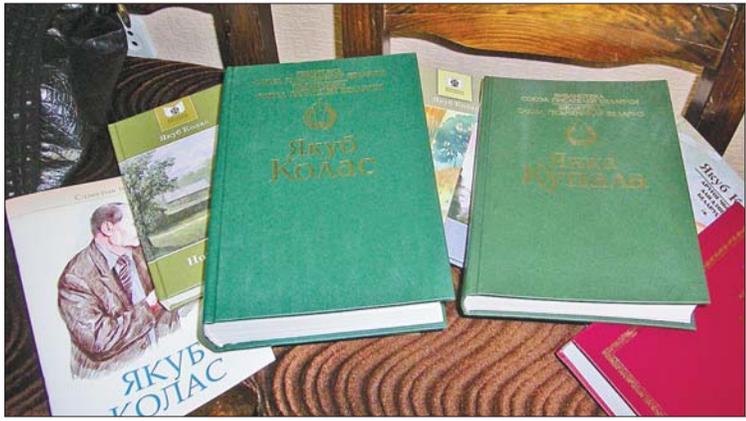
Чыгрынава “Толькі мёртвыя не вяртаюцца” (пра перасяленцаў-чарнобыльцаў).

Дарэчы, удзельнікі літаратурных чытанняў, пэўна, правільна зразумелі, чаму менавіта да Пухавіцкага краю ў Івана Чыгрынава былі вельмі прыязныя адносіны. Бо якраз тут, на Пухавіччыне, яны штогод сустракаюць шмат добрых і шчырых, інтэлігентных і па-сапраўднаму беларускіх людзей: дырэктара Пухавіцкага краязнаўчага музея Аляксандра Прановіча, дырэктара Блонскай сярэдняй школы Уладзіміра Рыманавіча, настаўніка Ірыну Падубоўскую, Альфію Яўлімаву...

Менавіта з людзьмі такога гарту сустракаўся тут Іван Гаўрылавіч, калі працаваў на пасадзе старшыні Беларускага фонду культуры. І, пэўна ж, невыпадкова менавіта тут марыў ён пабудаваць сваё лецішча. Ды толькі марай гэта і засталася — 5 студзеня 1996 года пісьменніка не стала...

Валянціна ЛУЦЭВІЧ

У выставе-кірмашы, прысвечанай завяршэнню Года дзіцяці, дзе прадпрыемствы і ўстановы краіны дэманстравалі свае лепшыя вырабы, была прадстаўлена і экспазіцыя з кніг ды перыядычных выданняў для дзяцей Беларусі. Экспанентамі выступілі нашы вядучыя выдавецтвы "Мастацкая літаратура", "Народная асвета", "Вышэйшая школа" і інш., якія прэзентавалі вучэбную ды дзіцячую літаратуру.

Году дзіцяці прысвячаецца...

Выдавецтва "Мастацкая літаратура", якая распачала год шэрагам прэзентацый кнігі "Мама, маці, матуля...", на заканчэнне 2007-га выпусціла паэтычны фотаальбом "Мы дзеці твае, Беларусь". У кнізе — каля 30 вершаў беларускіх паэтаў — Р. Баравіковай, А. Бадака, А. Жыгунова, У. Мазго, Эм. Марозава, М. Пазнякова, М. Бусько, А. Зэкава, інш. Яна багата ілюстраваная. Паводле слоў намесніка галоўнага рэдактара выдавецтва В.Шніпа, з дзвюх тысяч здымкаў (аўтары Анатоль Кляшчук і Юрый Іваноў) у кнігу патрапілі каля чатырохсот. Выданне аб'ёмам у 168 старонак не паўтарыла формы ды задумы бяспрэчнай "каралевы" года. Але, магчыма, прадоўжыць яе шчаслівы лёс. "Мама, маці, матуля...", атрымаўшы каля шасці дыпламаў рознай вартасці і стаўшы абсалютным пераможцам конкурсу "Мастацтва кнігі-2007", прадэманстравала магчымасці

айчынай паліграфіі і таленты выдацоў. Прынамсі, на выніковай выставе, якая праходзіла 18—21 снежня ў Нацыянальным выставачным цэнтры на Янкі Купалы, 27, "Мастацкая літаратура" разгарнула два стэнды. Найперш — кнігі серыі "Школьная бібліятэка", дзе каля 50 "праграмных" выданняў цікавілі пераважна школьнікаў, і — дзіцячая мастацкая літаратура, разлічаная на розныя ўзроставыя катэгорыі і густы. Сярод выданняў года — пераклады з сербскай мовы І.Чароты "Мовы ўсяго жывога", таксама "Якуб Колас. Апа-вяданне ў малюнках", "Ново-годніе волшебныя сказкі", інш. У серыі "Беларуская аўтарская казка" пачылася свет кніга "Вежа міру". Радок "Году дзіцяці прысвячаецца" ўдрукаваны ў кнігі серыі "Будзь беражлівым" ды ва ўсе сёлетнія кнігі для дзяцей. Як паведаміў карэспандэнт

"ЛіМа" Віктар Шніп, у наступным годзе добрая палова дата-цыйных кніг будзе дзіцячай літаратурай. Яе выпуск павялічваецца. Запланаваны сем кніг серыі "Казкі XXI стагоддзя" ды шмат цікавых аўтарскіх праектаў, будуць працягнуты серыі, распачатыя ў 2007-м. Гаворачы пра дзясятні года, варта згадаць і "Казкі астранаўта" Р.Баравіковай. Гэтае выданне РВУ "Літаратура і Мастацтва" стала лепшай дзіцячай кнігай года. Багата дзіцячай літаратуры выпускаюць незаржаўныя выдавецтвы. Знакавая падзея — выданне перакладу на беларускую мову кнігі Астрыд Ліндгрэн "Маль і Карсан-з-дачу". Група энтузіястаў узялася за яго выданне да стагоддзя знакамi-тай шведскай пісьменніцы. Пераклад Юрася Жалезкі распачаў ідэю выпуску сусветнай дзіцячай класікі па-беларуску. **Ірына ТУЛУПАВА** *Фота аўтара*

3 любоўю да кнігі

"Асноўныя напрамкі развіцця бібліятэк, якія забяспечваюць атрыманне прафесійна-тэхнічнай адукацыі ў сучасных умовах" — менавіта так тэматычнак быў абазначаны семінар бібліятэкараў прафтэхустаноў сталіцы.

Месцам яго правядзення стаў Мінскі дзяржаўны прафесійны ліцэй № 3 машынабудавання. Арганізатары семінара на чале з метадыстам гарадскога вучэбна-метадычнага цэнтра прафесійнай адукацыі Святланай Лінцэвіч сабралі тут бібліятэкараў невяшадкова, бо бібліятэка ліцэя пры падтрымцы яго дырэктара Аляксандра Болбаса з'яўляецца адной з нямногіх падобных устаноў у горадзе, што вылучаюцца сучаснай арганізацыяй бібліятэчнай прасторы: і сваім дызайнам, і навіейшым абсталяваннем, і падборам літаратуры, і работай з навучэнцамі. З удзячнасцю кіраўніцтву ліцэя гаварыла пра гэта падчас прэзен-

тацы бібліятэкі яе гаспадыня Рэгіна Корзнікава.

Удзельнікам семінара былі прэзентаваны таксама кніжныя навінкі выдавецтваў "Беларуская энцыклапедыя" і "Красіка-Прынт". Шмат увагі рабоце з кнігай, у прыватнасці, беларускай, удзяліла намеснік галоўнага рэдактара часопіса "Бібліятэка прапануе" Людміла Несцяровіч. Самым лепшым бібліятэкам у гэтай справе яна ўручыла падарункі — бібліятэчны кнігі. Іх атрымалі ўстановы прафесійна-тэхнічных ліцэяў № 1 і № 3 і ліцэй № 2 лёгкай прамысловасці.

Выступіў на семінары і загадчык аддзела прозы часопіса "Польмя" Анатоль Зэкаў, які пазнаёміў яго ўдзельнікаў з выданнямі, што ўваходзяць у РВУ "Літаратура і Мастацтва", больш падрабязна спыніўся на асноўных публікацыях і рэдакцыйных планах часопіса "Польмя", а таксама працягваў свае вершы і літаратурныя пародыі.

Сяргей ВЯРНАЦКІ

Электронная архітэктур

У Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў адбылася цырымонія ўзнагароджання пераможцаў першага этапу конкурсу "Трохмернае мадэліраванне аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі".

На конкурс былі прадстаўлены 44 працы. Першае месца заняла Ангеліна Вяліцкая, студэнтка 5 курса факультэта дызайну Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, другое — Дар'я Ватуціна, студэнтка 5 курса факультэта архітэктурны Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта, трэцяе — Ганна Емялёва, студэнтка 5 курса факультэта культуры і мастацтваў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Дзяўчаты атрымалі дыпламы і каштоўныя падарункі ад кампаній NVIDIA, Wacom і "Белы церам"; прызы ўручаны і некаторым іншым, найбольш таленавітым "рэстаўратарам", якія прадставілі арыгінальныя праекты.

Працы павінны былі ўяўляць сабой — маштабны эскіз у 3D, аднак іх зрабілі чамусьці дзвухмернай выявай архітэктурнага помніка. Тым не менш, з-за таго, што гэта толькі першы тур, вырашылі не звяртаць увагу на памылку.

"Удзельнікі выканалі не ўсе ўмовы конкурсу, аднак гэта творчасць, і, можа, у выніку (пасля ўжо другога этапу) мы атрымаем нешта надзвычай-

нае", — падкрэсліў старшыня журы, доктар культуралогіі, кандыдат архітэктурных навук, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, прафесар Ігар Марозаў.

Удзельнічалі канкурсанты ў новым праекце па розных прычынах.

"Я імкнулася ўявіць, якой была некалі Барысаглебская царква, бо за сваю гісторыю яна не раз разбуралася", — паведаміла Ганна Емялёва.

"Мне спадабалася галоўная мэта конкурсу — захаванне мадэлі гістарычнага помніка", — пазначыла Ангеліна Вяліцкая, якая "рэстаўрырвала" рэфарматарскі храм у Заслаўі.

Помнікі для мадэліравання на II тур, працы на які прымаюцца да канца лютага, засталіся тыя ж: Барысаглебская (Каложская) царква ў Гродне, ратуша ў Магілёве, Мірскі замак, царква ў Сынцэвічах, Камянецкая вежа, Замкавая вежа ў Нясвіжы, манастыр у Гродне, рэфарматарскі храм у Заслаўі. Канкур-сантам дазваляецца таксама выбраць на свой погляд іншы аб'ект гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі.

Напрыканцы прэс-канферэнцыі Ігар Марозаў зазначыў: "Мы робім не чарцяжы і не злепкі, наша задача паказаць помнік у прастору, яго ўспрыманне, таму на другім этапе журы жадае бачыць работы ў 3D з музычнай і анімацыйнай афарбоўкай".

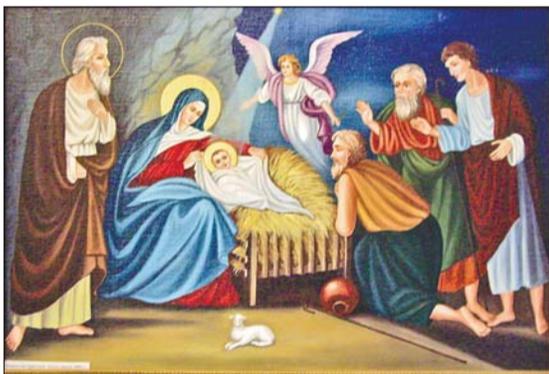
Дар'я КАЛІНІНА

У прадчуванні Ражаства

Днямі адна з выставачных залаў Маладзечанскага Палаца культуры сабрала прадстаўнікоў праваслаўнай і каталіцкай канфесій з нагоды адкрыцця вельмі сімвалічнай экспазіцыі.

Серыю спіскаў вядомых у праваслаўным і каталіцкім свеце ікон, а таксама карціны на біблейскія сюжэты прадставіла маладзечанская мастачка Ядвіга Сянько. Выстава носіць назву "Праз мастацтва да Бога". Гэта не проста прыгожыя словы, гэта і ёсць жыццёвае крэда творцы. Акрамя сваёй арыгінальнай творчасці (а піша Ядвіга Іванаўна краявіды ды нацюрморты) з бласлаўлення Мітрапаліта Мінскага І Слуцкага, Экзарха усяе Беларусі Філарэта ўжо колькі год яна супрацоўнічае з ЗАТ "Хрысціянская ініцыятыва". Піша для касцёлаў і храмаў, аднаўляе старыя абразы, нясе святло і прыгажосць...

Сама, дарчыні, па веравызнанні — каталічка. Але ж лічыць, што Бога не трэба дзяліць, Яго любові шпіць на ўсіх. Асабліва трэба быць талерантнымі і ласкавымі адзін да аднаго ў прадчуванні вялікага свята для ўсіх хрысціянскіх канфесій — Ражаства...

Пра гэта казалі у сваіх прамовах прадстаўнік Благачыннага Маладзечанскага округа, протаіерэй Аляксандр Троцкі і ксёндз-дэкан маладзечанскага дэканата, ксёндз-пратэст Эдмунд Даўгіловіч. А ўсе, хто прыйшоў — глядзелі на іконы, што быццам свяціліся жыватворным святочным святлом...

Таццяна ШЭЛЕГ

На здымку: «Ражаство».

На старажытнай мове

Васіль Быкаў загучаў на іўрыце. У сярэдзіне лістапада ў афіцыйным органе Саюза пісьменнікаў Ізраіля, часопісе "Гаг" ("Дах"), выйшла апавяданне "Бедныя людзі". Пераклад гэтага і яшчэ аднаго твора — "Вочная стаўка" — выкананы Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Дзяржавы Ізраіль у Беларусі Зэвам Бэн-Ар'е.

З гэтай нагоды ў Мінску адбылася прэзентацыя пераклада, падчас якой выступілі сябры Васіля Быкава, прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі Беларусі, члены яўрэйскай супольнасці. Сп. Пасол правёў брыфінг для журналістаў, дзе прадстаўнікі СМІ даведзіліся аб тым, што заахвоціла Зэва Бэн-Ар'е да перакладу прозы менавіта Быкава і менавіта гэтых твораў.

— Я думаю, што няма нічога лепей за літаратуру для знаёмства паміж народамі. Беларуская ж літаратура, на вялікі жаль, малавядомая ў свеце: на мой погляд, незаслужана, — сказаў Зэў Бэн-Ар'е. — Вельмі важна, каб у Ізраілі больш вядзеліся аб беларускай літаратуры. А калі спазнаваць яе, то, як на маю думку, трэба пачынаць з Быкава.

З творчасцю Васіля Уладзіміравіча сп. Пасол пазнаёміўся яшчэ падчас пражывання ў Савецкім Саюзе (Зэў Бэн-Ар'е рэпатрыяваўся ў Ізраіль у 1971 годзе. — аўт.).

Паводле яго слоў, зараз яму больш цікавая ўжо неваенная частка творчасці нашага земляка. Дыпламат лічыць Быкава найбуйнейшым беларускім пісьменнікам: "Гэта пісьменнік выкшталены, прычым не толькі для беларускай, але і для сусветнай літаратуры".

Ён і дагэтуль перакладаў мастацкія творы, але з іўрыта — на рускую і ўкраінскую мовы. Пераклад з беларускай для яго — першы. Таму не хацеў адразу брацца за буйныя формы, а ўзяўся за два апавяданні. Пераклад сп. Пасол выконваў з беларускай.

— Вы ведаеце мае прывязны асносіны да беларускай культуры і маю схільнасць да публічных выступленняў на беларускай мове. Я шмат чытаў па-беларуску з самага прыезду сюды ў 2004 годзе і без ілжывай сціпласці скажу, што ведаю гэтую мову лепш за многіх беларусаў. Для мяне гзівам было дазнацца, што, калі ў шматмоўным Ізраілі, дзе вельмі абвостранай была праблема захавання іўрыта, 73 працэнтны кнігі выдаюцца на гэтай мове, то ў Беларусі па-беларуску, паводле афіцыйных дадзеных, выходзяць 7 працэнтаў.

Адказаўчы на пытанне карэспандэнта "ЛіМа" пра ролю пісьменнікаў у грамадскім жыцці Ізраіля, сп. Пасол зазначыў:

— Такой вядучай ролі, якую здаўна мелі пісьменнікі ў Беларусі, дзе ў першыя гады БССР ці не палова кіраўнічых

органаў складалася з пісьменнікаў, у Ізраілі яны не маюць.

Пісьменніцтва і літаратура ў Ізраілі — незаржаўная справа; пісьменнікі не звязаны з уладай і не атрымліваюць датацый, як то было ў Савецкім Саюзе. Большасць з іх працуе. Зусім нямногія могуць дазволіць сабе існаваць на пісьменніцкія ганарары — толькі вядучыя.

Аднак, вядома, улічваючы напружанасць нашага жыцця, пісьменнікі вельмі актыўна дзейнічаюць у грамадстве, выказваюцца, і да іх прыслухоўваюцца і ў Ізраілі, і ва ўсім свеце.

Мікалай АНІШЧАНКА

Фота аўтара

«Беларускасці нам усім так не хапае»

Свой 60-гадовы юбілей адсвяткаваў у лістападзе народны артыст Беларусі Анатоль Ярмаленка. У мастацкага кіраўніка ансамбля "Сябры" графік вельмі шчыльны, але "ЛіМу" ў інтэрв'ю, паводле яго слоў, ён адмовіць не мог. Мікалай АНІШЧАНКА спаткаўся з ім, каб распяць А. Ярмаленку пра...

...пра юбілей

— Каб было што святкаваць! — жартуе Анатоль Іванавіч. — Асабліва прыемна, што прыехалі ўсе мае сябры. У Расіі ўжо ішла выбарчая кампанія, і ва ўсіх там шмат працы было, але ж яны знайшлі час, прыехалі, хуценька выступілі — і назад у цягнік да Масквы.

Праграма называлася "Мой шлях", шмат песень выконвалі разам — і сяброўскіх, і маіх калег. Рэпертуар, збоўшага, быў дамоўлены раней, па Інтэрнеце з сябрамі праводзілі рэпетыцыі. Канцэрт атрымаўся, праграма доўжылася 3 гадзіны 40 хвілін.

...пра арыгінальнасць

— Яны ўсе арыгінальныя. З Буйновым выйшлі, праспявалі "Бродячие артисты" (падрыхтаванае), а потым прыгадалі, як з ім спаткаліся ў гомельскім калектыве — адразу, калі я з арміі прайшоў. Прыгадалі, які паехаў на гастролі ў Туапсе, дзе пелі "Бітлз". І на канцэрце выканалі тэя песні "Бітлз" зноўку разам... (без падрыхтоўкі).

Несумненна, запамніўся выхад з Дэмісам Русасам. Мы з ім абмяняліся песнямі — ён праспяваў нашу "Алесью", а я — ягоныя "Сувеніры". Прыемна было, што падрыхтаваў і праспяваў песню унук мой...

...пра "сямейнасць"

— Я колькі гадоў тут чуў на конт Алесі — "сямейнасць, сваіх прасоўвае"... Але чаму камбайнёр можа мець сына-камбайнёра, і гэта лічыцца працоўнай дынастыяй, а артыст — не?

Дзяцей за сабой "за вушы" цягнуць не трэба, у мастацтва тым больш — гэта скалечаныя душы. Калі ісці ў творчасць, у мастацтва, трэба каб прага была — у адваротным выпадку то амбіцыі і больш нічога.

...Звычайна дзецям у "дынастыях" цяжкавата прыходзіцца...

— Гэта мякка сказана. Алесь сама ў музыку прыйшла. Я не хацеў, але так атрымалася — не было куды падзецца: у 1991-м годзе чатыры чалавекі з нашага калектыву з'ехалі, з-за складаных умоў працы, і не было кім іх замяніць. Алесь ж ведала ўвесь рэпертуар "Сяброў". Падумалася: няхай паспрабуе.

Усім спадабалася, што дзяўчынка з'явілася, амаладзіла калектыву. Але я сказаў: ты будзеш на сцэне Алесьяй, але ні ў якім разе не "Ярмаленка". Тады ў многіх артыстаў былі дзеці, прыкладна аднаго ўзросту, і кожны хацеў сваіх "прасунуць" на сцэну.

...Але ж і вы падтрымалі Алесью тады...

— Падтрымаў, але "за вушы" не цягнуў. Дэбютавала яна з песняй "У бацькоўскім кутку" на верш Ніла Гілевіча, музыку Лучанка, потым праспявала "Жаўраначка" Ханка. Ёй было дванаццаць, яна ўляцела тым "Жаўраначкам"... Яе прынялі тады як "дзяўчынку з Палесся". А потым, толькі ў 1996-м, калі да нас у гасці прыехала маскоўская праграма "Пока все дома", на ўвесь былы Саюз абвясцілі: Алесья — мая дачка.

...А ўнук ваш — ці мае ён таксама прагу спяваць?

— Мае. У яго пакуль фарміруецца музычны густ. Спачатку ён слухае мае песні, мамчыны, а потым я яму стаўлю рознапланавую музыку — аркестравую класіку, АВВА... Вельмі яму даспадобы Майкл Джэксан. А зараз ён пачаў захапляцца расійскім рэперам Цімаці. Я яму купіў пласцінкі амерыканскага рэпа, і ён ужо ведае, у якіх месцах той Цімаці капіруе

рэпераў "аўтэнтчных".

...Значыць, фарміруецца мастацкі густ хлопца?

— Бясспрэчна. На дзяцей сваіх я менш звяртаў увагі, таму што самому трэба было шмат працаваць, і іх даглядалі маці — мая, жончына — нам так пашчасціла.

...пра вяртанне да "той" музыкі

— Восі і ўнук вашыя песні з цікавасцю слухае. А ўвогуле, на вайных канцэртах зараз можна сустрэць не толькі тых, хто мае пэўную настальгію па савецкім часе, але і зусім маладых. З чым, на ваш погляд, звязана вяртанне папулярнасці музыкі 70-х—80-х, і тое, што моладзь ёй цікавіцца?

— Раней нам, фактычна, навязвалі адны і тэя ж песні, якія ішлі з тэлебачання, а моладзь часта цікавілася іншым. І калі ўсе межы зніклі, моладзь пачала цікавіцца тым, чаго не хапала, пачалі капіраваць нейкія заходнія пльні. Але то не заўсёды было для душы нашай, беларускай, добра. Прайшоў час і яны павярнуліся тварам да той музыкі.

Другая прычына — усё ж, тады песні пісалі сур'ёзна. Іх стваралі сапраўдныя паэты, музыкі, якія заканчвалі кансерваторыі. Сёння піша, хто хоча, і часта наборам музычных фраз, спампаваных з Інтэрнета. Вядома, існаваў сацыялізм, але ж песні прыгожыя былі — таму што пісалі прафесійныя музыкі.

І яшчэ пісалася песня "пад" канкрэтнага выканаўцу. Кампазітары сачылі за творчасцю спевакоў і пісалі песні *індывідуальныя*. "Алесью" напісаў чалавек з Новасібірска — ён прыехаў у Беларусь, адпукаў мяне і сказаў: чуў ваш голас, напісаў адмыслова для яго. А зараз прыходзіць кампазітар, прыносіць мне песню і кажа: "Гэта — сто працэнтны хіт. І калі вы не дасце грошай, я аддам яе Пецю Іванову". Маўляў, той "сто працэнтны хіт" любы можа праспяваць.

...На папулярныя песні 60—80-х на захадзе шмат кавераў, рымейкаў зараз робіцца. З якой прычыны вашыя песні, песні ваших калег у нашай мастацкай прасторы абыходзяцца без тых пераробак?

— А мне здаецца, няма каму выконваць тэя песні, не кожны можа гэта зрабіць. Бо ўзяць песню, выкананую чалавекам, які даў ёй жыццё — вялікая адказнасць, гэта вельмі складана. Ну і потым, не "дараслі" яшчэ, магчыма, да якасных апрацовак, не прыйшоў час.

...пра беларускую эстраду

— Хутка міне два гады, як была ўведзена норма — абавязковыя 75 працэнтаў беларускай музыкі ў эфіры. Зараз ізноў распачынаюцца размовы, у якіх як прадстаўнікі радыёстанцый, так і самі музыкі ўдзел бяруць, "75 працэнтаў — ці то не занадта?"

— Думка то была добрая: павінна гучаць большасць нашых выканаўцаў у эфіры. Але ж "Сябры" не гучаць ні на адной станцыі. Мы не ўваходзім у гэтыя 75 працэнтаў, не ўваходзіць яшчэ нейкія выканаўцы. Бо на радыёстанцыях лічаць, што гэта — "не фармаг".

Перакананы, што такая беларуская выканаўца, як Дакота, якую я надаўна пабачыў у Маскве, у Мінску ніколі б не знайшла магчымасці паказаць сваю творчасць.

...Чаму?

— Існуе нейкая правінцыйнасць беларускай мастацкай пра-

сторы. Прынамсі, мы крыху спазняемся за расійскім шоу-бізнесам. Там ужо прайшоў перыяд, калі на станцыях працавалі людзі без музычнай адукацыі, у якіх, часам, музычны густ яшчэ не канчаткова сфарміраваўся.

Зараз падзяляецца наш рынак на сферы ўплыву, хочам мы таго ці не. У Маскве на радыёстанцыях даўно падбіраюць людзей з сваіх "кланаў", па сувязях, і Беларусь таксама прыйдзе праз гэты прайсці. З іншага боку, у Маскве зараз канкурэнцыя становіцца такая, што "выжываць трэба", і ў выканаўцаў, радыёстанцый з'яўляецца *рэпутацыя* — гэта новы этап у развіцці рынку. А мы пакуль што самі дыктуюм, каго ставіць у эфір, абы толькі заняць радыёпрасторы беларускім прадуктам і ўтрымаць яго там. Трэба ж, каб рынак дыктаваў.

...беларускім выканаўцам той прагі, той беларускасці?

— Гэтага нам усім больш за ўсё не хапае, і музыкам — у прыватнасці: людзі павінны ўсвядоміць, што яны беларусы. Мне здаецца, што і да гэтага мы таксама прыйдзем. Зараз пачынаем звяртаць увагу на тое, што мы адрозніваемся — у тым ліку і ад Расіі, менавіта і ў музыцы. Паглядзіце на народныя інструменты нават: там — балалайка, гульба такая шчырая, у нас — цымбаль, іншая музычная культура, ментальнасць народа. І ў сучаснай музыцы павінна быць *сваё*.

Мне было вельмі прыемна, калі Беларусь у Еўропе так шчыра ўспрынялі. Хоць казаў, што "нам не дадуць нічога", бо "конкурс палітычны". У нас увогуле занадта часта лепіцца гэты цэпілік: калі няма таленту — дык "палітыка" вінава-

...Ці гэта адвечны лёс беларускай культуры — ісці ўслед за Масквой?

— Масква будзе з'яўляцца для нас своеасаблівым "эталонам" да тае пары, пакуль самі не адкрыем у сабе магчымасці раўняцца не на "копію", а на арыгінал. Пакуль мы — копія з копіі, я аб гэтым увесь час кажу. Калі вы хочаце ўпісацца ў сусветную поп-культуру, бярыце прыклад з тых выканаўцаў, якіх капіруюць маскоўскія "зоркі". Тое самае ёсць і ў іншых галінах мастацтва, і ў тэлевізійных праграмах. Але мы гэты "перыяд росту" пройдзем, прыйдзем праз пяць-шэсць гадоў да таго, што не трэба будзе ехаць у Златагавую, каб адкрыць нейкую новую "зорку". Мы ідзем звалюцыйным шляхам, да ўсяго прыйдзем спакойна.

...пра "Еўрабачанне"

— Я не ведаю, хто каму сказаў, што "Еўрабачанне" — найлепшы конкурс, на які трэба арыентавацца ўсім. Мы зрабілі з яго алімпійскія гульні. Тут патрэбна, каб вялікая кампанія ўклала грошы, трэба зрабіць вялікі шпэр — не наш і нават не Кіркорава, хоць ён і шмат у чым паспрыяў, каб беларусы прагучалі.

Мы павінны кожны раз самі вучыцца. Там нічога звышнатуральнага не трэба: "фішка" адно неабходна. Мне здаецца, што гэты час ужо праходзіць, і хутка на "Еўрабачанні" будзе зноўку звяртаць увагу ў першую чаргу на талент.

— А крамя музычнага таленту і "фішкі"... "Еўрабачанне" — гэта ж конкурс нацыянальных культур. Калі я размаўляў з Русланай тры гады таму, адчуў, як яна гарыць, каб менавіта прадставіць Украіну. "Хачу зрабіць фан-клуб Украіны ў Еўропе", — сказала яна пасля сваёй перамогі. Ці не бракуе

адміністрацыя Палаца, я адказаў: з задавальненнем! Але, паколькі мы прадстаўляем Беларусь, а не Расію, трэба, каб усё было на міжнародным узроўні.

Калі вы праводзіце канцэрт Элтана Джона ці Пола Макартні — дык не пішаце ў буклетах "дзякуючы дапамозе мэры г. Масквы". І мы знайшлі адпаведных спонсараў, і бігборды з нашай рэкламай вісели вялізныя па ўсёй Маскве, і сцэнічнае афармленне было адпаведнае, і кошт білетаў адпаведны — і сабралася амаль поўная зала. Так ужо працуем у Маскве тры гады запар.

Беларусі ёсць каго паказаць з выканаўцаў. Калі мы самі можам сабраць такую залу, я прапаную зрабіць тур — па Расіі, Прыбалтыцы, магчыма, і за межы былога Саюза — з нашымі маладымі выканаўцамі. Уключыць сюды выбітныя нашы гурты — тую ж "Тройцу", якую лобіць глядач успрыме, ці нашыя рок-каманды, той жа "Палац" альбо "Краму".

Сэнс ідзі ў тым, каб сабраць менавіта тую моладзь, тэя каманды, якія маюць рысы *нацыянальнай культуры* — у кожным жанры — і паехаць па ўсім свеце з такой умоўнай назвай "Мы — беларусы". І гэта ўзяла б прэстыж — дзяржаўны і нацыянальны.

...пра адрозненні

— Вы ездзілі шмат з канцэртнамі ў ЗША, у Заходнюю Еўропу. Пэўна, прыходзіць на тэя імпрэзы не толькі былыя "савецкія людзі", але і прадстаўнікі менавіта беларускай дыяспары. Паводле вашага адчування, наколькі моцна адрозніваюцца беларусы *тамтэйшыя і тутэйшыя*?

— Калі ўпершыню паехалі на захад у 1991-м годзе, там былі людзі, якія па розных прычынах з'ехалі. Даваенная, пасляваенная міграцыйныя хвалі — шмат хто меў ужо за 70—80 гадоў. І ў людзей на вачах былі слёзы, таму што яны пабачылі прадстаўнікоў незалежнай краіны Беларусі, аб якой калісьці марылі, пачулі беларускую мову. Для нас, артыстаў, то было адкрыццё: яны так бераглі тую беларускасць, якой нам тут не хапала... Усе там маюць прыгожыя дамы, і ў кожнай хаце, у кожным куточку — чыста беларускія ручнікі, вышыванкі, вырабы з саломкі — усё, што звязана з Беларуссю. Яны лічылі сябе беларусамі, і нават амерыканцам упарта даказвалі, што яны "не рускія".

А зараз прайшоў час, шмат каго з іх не стала, а дзеці іх асіміляваліся.

Тэя, хто зараз вязджае — яны адразу адмаўляюцца ад беларускіх каранёў, яны хацелі б больш стаць амерыканцамі. Ёсць, вядома, Кліўленд, Саўс рывер — мясціны, дзе ёсць традыцыі беларускасці, але з кожным годам іх усё менш.

...Вы і зараз па былым Савецкім Саюзе ездзіце, па ўскраінах ягоных. Такім чынам, маецца магчымасць параўноўваць. 1991-ы і 2007-ы: наколькі большым стала за гэты час адрозненне паміж намі — паміж Мінскам, Рьгай, Масквой, Іркуцкам..?

— Пакуль яно не надта моцнае. Таму што мы ўсе "варыліся ў тым катле", было столькі рэчаў, якія нас знітоўвалі. Але зараз дзеці растуць, унукі — і яны ўжо менш ведаюць аб нашым агульным мінулым. Прайдзе яшчэ колькі дзесяцігоддзяў — будзе зусім іншая карціна: вырастае пакаленне, якое не памятае нашых былых стасункаў, не памятае, што калісьці спявалі "Мы хлеба горбушку — і ту пополам".

Справа і ў тым, што мы яшчэ не прывучыліся жыць адасоблена, у дастатку, паважаючы адзін аднаго. Калі нейкае ліха, дык мы адразу пачынаем прыгадваць, што "мы — славяне", што ў нас ёсць агульная гісторыя... На амбразуру безумоўна адзін за аднаго пойдзем, а каб паважаць культуру і адрозненні адзін аднаго — да таго мы яшчэ не дайшлі.

Толькі праз размову, праз дыялог, праз спазнанне той культурнай разнастайнасці можна дайсці да ўзаемапавагі. На тое, у прыватнасці, ёсць "ЛіМ".

Да 70-годдзя Уладзіміра Гніламёдава

Здавалася, ён прыйшоў з сi-
вой легенды, з тых волатаў, што
стагоддзі таму нараджала наша
зямля.

Калі б трэба было апісаць яго
адным словам, я сказала б: "ма-
гутны".

Усё ў ім: веліч духу, моц паста-
вы і лагоднасць пагляду... Побач
з ім — не страшна! Быць малень-
кай і не надта разумнай, але як
хочацца, каб гэты позірк прыпы-
ніўся на табелі. Не проста, прабя-
гаючы па тварах, а з цікавасцю,
ухваленнем...

Яго голас заварожвае ўпэўне-
насцю, уважанасцю — кожнае
слова мае сваё месца, нібы бра-
вы садат у шыхту...

Яго дэвіз — *festina lente* — ці-
хім крокам далей зойдзеш... За
ім хочацца ісці! Ён ніколі не ад-
маўляе ў дапамозе тым, хто кро-
чыць поплеч!

Тады, калі я ўпершыню су-
стрэла яго на Танкаўскіх чытан-
нях у педагагічным універсітэце,
яшчэ не ведала ні пра 130 наву-
ковых прац, ні пра вялікі ўклад у
развіццё гісторыі і паэтыкі белару-
скай літаратуры, ні пра "шмат-
гадовую актыўную і плённую
навукова-арганізацыйную, гра-
мадска-асветніцкую і творчую
дзейнасць, ні пра падрыхтоўку
чатырнаціці кандыдатаў навук...

Я пачула толькі імя — Уладзімір
Васільевіч Гніламёдаў. І, канечне
ж, не ведала тады, што аднойчы
ён скажа менавіта мне: "Трэба
ведаць дарогу, якой ідзеш. Не
поўнасна, а хоць бы працэнтаў
на трыццаць-сорак. Бо дарога ж
гэта вядзе ў будучыню, а будучы-
ню прадказваць немагчыма. Ідзеш
— і, дзякуй Богу, з верай ідзеш, з
адкрытым паглядом, з даверам. І
ўсё роўна, трэба штосьці ў руках
трымаць — посах які ці што...
Навуковец, даследчык таксама
павінен быць узброены вопытам.
А нашыя дасягненні і памылкі
(усялякае бывае: не кожная пра-
ца, не кожны артыкул удаецца)
— усё ідзе на карысць!..."

І мы будзем гаварыць пра
ўсё...

Калі я павіншавала Уладзімі-
ра Васільевіча з прызнаннем яго
рамана "Уліс з Прускі" лепшай
кнігай 2007-га года, ён заўважыў,
што ўзнагарода гэта вельмі неча-
каная, бо майстар прозы ён ся-
бе не лічыць — хутчэй аматарам!
І гэта пры тым, што піша Уладзі-
мір Васільевіч даволі даўно, з та-
го часу, калі пачалася перабудова
і стала вальней дыхаць... А раней,
калі рэгламентавалася: пішы пра
гэта і толькі так, маўляў, крок на-
права, крок налева — небяспеч-
ны, яму, прызнаецца пісьменнік,
проста нецікава было займацца і
прозай, і паэзіяй. Зразумела, ён
паважае спадчыну, якую пакінуў
ла беларускай савецкай літарату-
ра, але адзначае, што многае ў ёй
стала ахвярай тых ідэалагічных
парадкаў. Можна, пераменна, што
адбываліся ў нашым грамадстве,
і натхнілі аўтара напісаць пра
тое, пра што ніхто, апроча яго, не
напіша: бацькі, суседзі, аднавяс-
коўцы, іх лёсы падчас безанства,
ваіны... Захаваць памяць...

А ўзгадаць Уладзіміру Васілье-
вічу ёсць пра што. Нават дзяцін-
ства яго было амаль як у "Новай
зямлі" — лес, поле, рэчка — ідэ-
альныя абставіны для выхавання
Чалавека. Аднак побач з радасцю
маленства ўспаміны пра той час
захоўваюць і страх жыцця пад
акупацыяй. Гэтым падзеям так-
сама прысвечаны асобныя раманы
пад назвай "Вайна". Такім чы-
нам, атрымліваецца цэлая эпопея:
"Уліс з Прускі" распачынае
цыкл, пасля ідзе "Расія", трэці
раман "Вяртанне" прысвечаны
вяртанню з безанства, з Расіі,
чацвёрты — "Валошкі на мяжы"
— гэта 30-я гады, жыццё Заход-
най Беларусі, Брэстчыны, — той
час і драматычны, і трагічны, і
камічны ў чымсьці! А потым ужо
раманы "Вайна" і пасляваенныя
раманы. Уладзімір Васільевіч ма-
рыць дзевяці задуму да лагічнага
завяршэння, нібыта здзяйснюю-
чы план Кузьмы Чорнага — на-

пісаць гісторыю Беларусі ў рама-
нах. Ён прызнаецца:

— Гэтая форма мяне не скоў-
вае, ні сюжэтна, ні эмацыяналь-
на. Мае героі могуць думаць пра
ўсё! І выказаць свае ацэнкі, уяў-
ленні, перажыванні — галоўнае,
каб гэта смачна, сакавіта атрым-
лівалася, бо раман, эпас — гэта
паэзія ў прозе. І я гэтую паэзію
хачу знайсці: і ў краявідах, і ў ча-
лавечых адносінах, і ва ўчынках
асобнага чалавека, яго жэстах,
мове, характары, каб напісанае
цешыла чытача. Я вельмі пава-
жаю чытача і пастаянна пра яго
клапачуся. З аднаго боку, праца

Пра ўсё гаварыць з людзьмі...

пісьменніка — гэта самавыўле-
ненне творцы на гістарычнай канве,
а з другога — павага да чытача
не дазваляе доўга таптацца на ад-
ным месцы.

Тут Уладзімір Васільевіч зга-
дае амерыканскага пісьменніка
Уільяма Фолкнера, які без аса-
блівага шпэтэту ставіўся да свайго
чытача, пісаў часам паспешліва
і залішне суб'ектыўна, так што
даводзіцца шмат разоў перачыт-
ваць, каб нешта ўцяміць.

— А я хачу, — кажа Уладзі-
мір Гніламёдаў, — каб чытач
успомніў штосьці сваё, тое, што
яму траплялася ў жыцці, што ён
асабіста перажываў, з чым меў
справу. Я імкнуся, каб мае героі
былі блізкія да жыццёвай праў-
ды. І гэтага дастаткова!

Сапраўды, героі пісьменніка
— жывыя, іх клопоццяць звы-
чайныя жыццёвыя рэчы, хаця і
надзвычай філасофскае пытан-
не сэнсу чалавечага быцця іх не
абмінае. Можна таму, што і сам
Уладзімір Васільевіч задаваў сабе
аналагічныя пытанні пра сэнс і
эшту існавання чалавека на зям-
лі, пра тое, куды мы ідзем і наво-
шта. Аказалася, што думкі гэтыя
захапілі яго, калі ён пачаў чытаць
Льва Талстога. Аднак ні вялікі
рускі пісьменнік, ні іншыя не да-
валі адказу. У дзяцінстве было
прасцей. Тады ён шчыра верыў у
Бога, хадзіў з бацькамі ў царкву,
маліўся... Але тэзы, якія прапа-
ноўвала царква, часам не падма-
цоўвалі жыццёвай практыкай.
І да таго ж, давялацца ўступаць
у піянеры, завязваць чырвоны
галыштук — савецкаму чалавеку
не было дарогі да царквы...

— Вось гэты духоўны вакуум
і пачаў запаўняцца беларускай і
рускай літаратурай, паэзіяй, тва-
рамі нашых класікаў, — адзначае
Уладзімір Васільевіч. — Аказала-
ся, што ў нас ёсць свае класікі:
Купала, Колас, Багдановіч, Бя-
дуля, што ўсё гэта вельмі цікава
і блізка, — бліжэй, чым творы
Талстога ці яшчэ каго-небудзь.
Здавалася, літаральна пра цябе
напісана, пра тваю хату, твой па-
дворак, твае заняткі — гэта ўс-
прымалася як пуд!

Мабыць, дзед Кірыла ўсё-ткі
меў рацыю, кажучы свайму ўну-
ку Лявонку, будучаму "Улісу з
Прускі", на яго цікаўнае "нашто
чалавек жыве?": "Цяжкае пытан-
не! Вось будзеш, таго, вучыцца,
дык, можа, у кніжках і вычыта-
еш"? Але, на думку аўтара рама-
на, чытаннем не трэба і злоўжы-
ваць. Уладзімір Гніламёдаў пры-
водзіць прыклад з Эклэзіаста,
мудрага філосафа, прапаведніка:
"Шмат пісаць не буду, таму што
шмат чытаць не варта, можна па-
шкодзіць цялеснае здароўе".

— Але мне, па праўдзе кажучы,
вельмі шкада людзей, якія не
чытаюць, а ёсць і такія, нават мо-
ладзь, — кажа ён і разважае на-
конт таго, чаму так адбываецца:

— Справа ў тым, што чытанне
— таксама праца. Яна патрабуе
душэўных намаганняў і выпра-
цоўкі звычкі да чытання, свайёй
чытацкай манеры. Ёсць і такія,
што чытаюць "запоем", асабліва
ў юнацтве. А чытаць трэба абач-
ліва.

І адразу ж мой суразмоўца
прыгадавае спіс кніг, складзены
Юсіфам Бродскім для абавязко-
вага прачытання. Па ім выхо-
дзіць, што трэба ведаць і Аўгусті-
на Блажэннага, і святога Фран-
цыска, і іншых. А вось у спіс
Уладзіміра Гніламёдава, перш за
ўсё, увайшла б Біблія. Прычым,
першы раз, мяркуе Уладзімір Ва-
сільевіч, яе можна чытаць гадоў
ў трыццаць, потым перачытаць у
пяцьдзесят і на трэці раз — па-
зней. І дадае:

— Гэта нялёгкае чытанне, у
Бібліі мова складаная, метафа-
рычная ці нават, я сказаў бы,
метабалічная. Гэта Паэзія. Тая
сівая пракаветная Паэзія, якую
пакінулі нам аўтары Бібліі. Гэта
вельмі цікавая і актуальная
кніга. Чытаеш яе і думаеш: дык
у чым жа змяніўся чалавек? І
прыходзіш да высновы, што ён
не змяніўся, аказаецца, — за-
стаўся такі, як і быў, з усімі сва-
імі недахопамі...

Аднак верыць Уладзімір Ва-
сільевіч, што з цягам часу ў
чалавеку больш раскрыецца
патэнцыял дабраціны, зычлівасці
да іншага, цяплівасці, супе-
ражывання... А што да іншых
кніг, то пісьменнік і літаратур-
ны крытык Уладзімір Гніламё-
даў упэўнены, што трэба чы-
таць і "Ліяду" з "Адвесеяй", і
"Сповідзь" Жан Жака Русо. Ён
любіць перачытваць аповесць
абата Прэво "Манон Леско".
Вельмі цэнніць Гогаля, Пушкіна,
Міцкевіча, Шаўчэнку. Лічыць,
што трэба ведаць і Дастаеўскага,
і Талстога, і Мікалая Сямёна-
віча Ляскова, і, безумоўна, сваё:
Багушэвіча, Купалу, Коласа,
Багдановіча, Бядулю, Гарэцкага,
Кузьму Чорнага ды іншых. А
яшчэ Уладзімір Васільевіч пры-
знаецца, што любіць японскую
літаратуру:

— Ёсць у японскіх пісьмен-
нікаў невыказная шчылівасць,
праўда, тонкае суперажыванне.
Іх творы напоўнены спачуван-
нем да чалавека — кожнаму ня-
лёгка. Цяжка назваць таго, каму
лёгка жыць. Можна, толькі ў пэў-
ны прамежак часу. І то далёк
здаецца, што дзяцінства, напры-
клад, гэта краіна паэзіі, аднак,
калі пачнеш думаць, успамінаць,
дык і там згадаеш, як плакаў ад
крыўдаў...

І тут Уладзіміру Васільевічу
раптам узгадалася, як падлеткам,
год дванаццаці-трынаццаці, ён са
сваімі малодшымі братамі, Лёнем
і Віталем, заблукаў у зімовым ле-
се. Гэта было пасля вайны, пад
Новы год, і малым захацелася,
каб і ў хаце была ёлка.

— Зімовы дзень кароткі,
хмарны, снегу па пояс, шукалі-
шукалі ёлку дык заблудзілі. А
потым цэлую ноч усёй вёскай
шукалі па лесе нас, хадзілі па
слядах з ліхтарамі, маці плака-
ла... Я перажываў, на мне адказ-
насць за малодшых... Вось такі
быў выпадак. Пра яго я таксама
збіраюся напісаць. Гэта ж мы
трапілі ў экстрэмальныя, нават
пагранічныя абставіны. Хоць і
выблыталіся, аднак, цяжка гэта
ўсё нам дасталася...

Як бачыць, Уладзімір Васілье-
віч не баіцца быць пчырым і ў
размове, і на старонках сваіх ра-
манаў. Як крытык, ён помніць,
што чалавецтва нічым не здзівіш,
і апісвае, што, чаму і як атрыма-
лася ў пісьменніка, а як творца,
ён лічыць, што аўтару трэба вы-
даткоўвацца ў такія рысы як праў-
да, самавыўленне, пэўная базлі-

**Сапраўды, героі пісьмен-
ніка — жывыя, іх клопо-
цяць звычайныя жыццё-
выя рэчы, хаця і надзвы-
чай філасофскае пытанне
сэнсу чалавечага быцця
іх не абмінае. Можна та-
му, што і сам Уладзімір
Васільевіч задаваў сабе
аналагічныя пытанні пра
сэнс і мэту існавання ча-
лавека на зямлі, пра тое,
куды мы ідзем і навошта.
Аказалася, што думкі гэ-
тыя захапілі яго, калі ён
пачаў чытаць Льва Тал-
стога.**

таснасць да сябе, каб кожны, на-
ват прагматычны твор ці дзённі-
кавы допіс, станавіўся мастацкай
з'явай, размаўляў з чытачом, быў
жывым, аб'ёмным, захапляў сва-
імі вобразамі. Відаць, Уладзіміру
Гніламёдаву дапамагае тое, што
па свайёй прафесіі ён шмат чытае,
мае магчымасць параўноўваць.
Ён упэўнены, што, каб сказаць
новае слова ў літаратуры, трэба
паказваць асобу, яе маральны
патэнцыял. "Працаваць стала ця-
жэй!" — адзначае пісьменнік і
крытык ды тлумачыць:

— Уяві сабе: раней стаяла
Берлінская сцяна — малаці па
ёй кулакамі, тапчы, праклінай
— гэта ўсё будзе добрай літарату-
рай! Яе не стала — і ўжо ня-
ма па чым біць, няма каго абві-
навачваць у сваім становішчы...
Цяпер у чалавека павялічылася
пачуццё адказнасці за сябе, за
свае паводзіны. Раней дастатко-
ва было намалываць вобраз Ге-
роя, які здзейсніў подзвіг, і гэта
з цікавасцю чыталася, а як быць
сягоння, калі многія подзвігі пе-
раасэнсоўваюцца, рэвізуюцца.
Місія пісьменніка сёння нашмат
ускладнілася.

Уладзіміру Васільевічу здаец-
ца, што сёння трэба паказаць
Чалавека на вялікіх абсягах гі-
сторыі і культуры, на тоўшчы ча-
су, маючым за плячыма тое, што

было здзейснена яго продкамі,
паказаць чалавека сувязным
зв'язом у ланцугу пакаленняў.
Тлумачыць, што не з ім пачына-
ецца гісторыя, а кожны чалавек
— яе прадаўжальнік. "Ці не гэта
галоўнае — пакінуць пасля сябе
добраю памяць?" — задаецца
пытаннем Уладзімір Гніламёдаў
і сцвярджае, што і сёння варта
шукаць станоўчых герояў у на-
шым жыцці. Пры гэтым, кры-
тык не адмаўляе права "лёгкага
чытыва" на існаванне, падкрэслі-
ваючы, аднак, што і яно павінна
адпавядаць законам прыстой-
насці, не заклаіцаць да дрэннага,
адчуваць мяжу, умець "прыгата-
ваць". Ён упэўнены:

— Нічога забароненага ня-
ма, і не трэба нічога забараняць!
Справа ў іншым. Нельга ска-
заць пісьменніку: "пішы так, а
не іначай" — гэта ўжо элемент
таталітарызму. Але права чытача
чытаць ці не. І кожны чалавек
выбірае для сябе... (з усмешкай)
Асабіста я люблю задаваць пы-
танні свабодныя і сам люблю,
калі ў мяне пра нешта такое
пытаноўка. Канечне, я магу па-
ціснуць плячыма, але ж хочацца
свабоды! Хочацца пра ўсё гавары-
ць з людзьмі, асабліва з тым,
хто табе цікавы. Відаць, кожны
пісьменнік мае свайго чытача.
Мабыць, жыццё пабудавана на
пошуку. Мы шукаем у іншых
нешта сваё, зразумелае, роднае.
Бывае, сыходзіцца людзі, здаец-
ца, розныя, але ў іх ёсць штосьці
агульнае, яны цікавыя адно ад-
наму... Жыццё наогул вельмі ці-
кавае! Цікавае сваімі супярэчна-
сцямі, супрацьлегласцямі, неча-
канасцямі, пастаяннай навізнай,
зменлівасцю. І калі цікаўнасць
да ўсяго гэтага ў чалавека ёсць,
значыць, ён — пісьменнік!

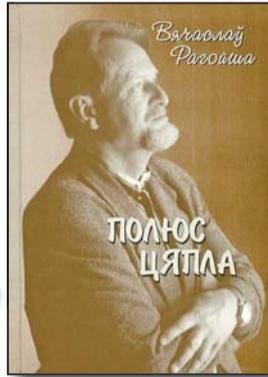
Сам Уладзімір Васільевіч, як
высветлілася, з дзяцінства марыў
стаць зусім не пісьменнікам, а...
геолагам! Прачытаў усе адпавед-
ныя кнігі ў школьнай бібліятэцы
і аднойчы ўбачыў у газеце фотаздымак
прыгажуні-студэнткі з
геолага-геаграфічнага факультэ-
та БДУ. Ці то характава дзятчы-
ны падзейнічала, ці то мара пра
геолагаразведку, аднак, юнак
напісаў ёй ліст і тая адказала!
Парала, што трэба рыхтаваць да
ўступных экзаменаў. Але — не
лёс! Прыехаўшы на ўступныя
экзамены, ён ні дзятчыны не су-
стрэў, ні па конкурсе не прай-
шоў. Так і вярнуўся дадому. Ад-
нак мара, як часта бывае, сама
знайшла яго. У Брэст прыехалі
геолагі, і малады чалавек запісаў-
ся да іх у брыгаду — гэта была
цяжкая работа! Капалі шурфы
— скважыны па пяць-дваццаць
метраў у глыбіню, — трэба было
хутчэй, сляшаліся, працавалі па
некалькі дзён і начэй запар, на-
ват не вяртаўшыся дамоў... За-
мест БДУ Уладзімір Гніламёдаў
паступіў у Брэсцкі педагагічны
інстытут імя Пушкіна.

Аднак чаго-чаго, а цяжкасцей
Уладзімір Васільевіч ніколі не ба-
яўся! Студэнткам ездзіў на цаліну,
нават медалё атрымаў "За асва-
енне цаліны"... Работа і там была
цяжкая: на таку працавалі, на ца-
гельні... Але маладосць, прырода
і добрыя людзі не давалі расчара-
вацца ў жыцці. Нават армія з яе
вайскавай муштры, калі хлоп-
цаў ганялі па пятнаццаціградус-
ным марозе так, што пар ішоў з
шынялёў, не знішчыла імкнення
да прыгожага, да мастацтва, літа-
ратуры. І калісьці, школьнікам, і
цяпер Уладзімір Васільевіч вель-
мі любіць слухаць выступленні
паэтаў. Ён прызнаецца:

— Хтосьці кажа, што яны
дрэнна чытаюць, але мне больш
даспадобы чытанне аўтарскае,
чым калі чытае артыст! Я ў
Маскву ездзіў у шасцідзесятыя
гады — там было столькі па-
этаў: Еўтушэнка, Раждзествен-
скі, Акуджава, Салавухін, Аку-
няеў!.. Урэшце, паэзія, літара-
тура, мастацтва — гэта вялікая
справа! Трэба яе паважаць! Як
казаў крытык Рыгор Бярозкін,
у гэту святліцу, у храм мастацт-
ва, трэба ўваходзіць, абціраючы
ногі, — гэта закон экалогіі ду-
шы, экалогіі мастацтва — гэта
важна для ўсіх.

«Полюс цяпла» Вячаслава Рагойшы

У гэтым годзе ў выдавецтве «Кнігазбор» выйшла кніга вершаў «Полюс цяпла» вядомага літаратуразнаўца і крытыка, доктара філалагічных навук, прафесара Вячаслава Рагойшы. Ці можна было прыдумаць лепшую назву для кнігі? Мабыць, не. Гэта назва цудоўна адлюстроўвае тэму пачуццяў, якімі прасякнуты ўсе вершы, што ўвайшлі ў названы пазычны зборнік. Толькі чалавек, адкрыты ўсім праявам жыцця, мог напісаць радкі: «Не раз я спазнаў // Пацалунак нірваны, // Адкрыта жыву, // Што ў душы — // Гавару, // Бо кампасам сэрца // Заўжды скіраваны // На полюс цяпла — // Беларусь!»

В. Рагойша прысвяціў сваё жыццё навучы, працы ў вядучай ВНУ нашай краіны — Беларускаму дзяржаўным універсітэце, які ён закончыў і дзе доўгі час працуе на кафедры тэорыі літаратуры, якую з 1994 года ўзначальвае. Яго даследаванні па тэорыі літаратуры набылі вядомасць не толькі ў нашай краіне, але і за яе межамі. Вячаслаў Пятровіч выступае ў друку са шматлікімі літаратуразнаўчымі і крытычнымі артыкуламі, ён аўтар многіх манаграфій і кніг, перакладчык на беларускую мову твораў замежных аўтараў. Яго п'яру належыць даследаванні «Паэтыка Максіма Танка» і «Напісана рукой Купалы», «Паэтычны слоўнік» і «Слоўнік-мінімум па літаратуразнаўству», дапаможнік для студэнтаў «Тэорыя літаратуры ў тэрмінах» і курс лекцый «Уводзіны ў літаратуразнаўства. Вершаванне», дапаможнікі для школьнікаў — «Навука вершавання» і «На шляху да Парнаса». Шматграннасць асобы В. Рагойшы праявілася ў тым, што разам з навуковай дзейнасцю ён займаецца літаратурна-творчай працай. Пачынаючы з 1957 года яго вершы даволі часта можна было знайсці на старонках беларускай перыядыкі, і выхад у свет пазычанага зборніка «Полюс цяпла» падсумаваў творчы набытак паэта В. Рагойшы за добрае паўстагоддзе. Паэзія — не проста юнацкае захваленне, якое аблягчала цяжкасці вайскаўскай службы: «...— скажам па сакрэце — // Адно забыліся ўлічыць, // Што ўсё ж часамі і паэты // Сярод салдатаў могуць быць. // У карауле нельга есці, // Курьш, чытаць, пісаць, прэсесці, // Яшчэ — крыў Божа! — падрамаць. // Дык будзем рыфмы падбіраць! // І я складаю вершы тут, // Не парушаючы Стратуг!».

кročыць поруч з В. Рагойшам усё жыццё. Нягледзячы на тое, што яшчэ ў вершы «Пра рыфмы», які датуецца 1964 годам, паэт пісаў: «Цяпер без рыфм // Спакойніненька жыву. // Раблю, што трэба, // Ем і сплю уволу. // І — ні радка // На папяровым полі...» Гэта, відаць, была хвілінная слабасць, а цяга да вершаванага радка засталася, засталася жаданне «след пакінуць свой на зямлі»:

*След у справах,
і след на паперы,
І у сэрцах сяброўскіх след.
След, катораму б
кожны паверыў,
Выпраўляючыся у свет.*

*Хай ён будзе зусім не першы,
Толькі б выкірваў
на бальшақ,
След — завершанасць
новага верша,
Што не вершыцца аніяк.*

Вялікая любоў да Беларусі нахняе В. Рагойшу на патрыятычныя вершы. Нездарма ж у яго нарадзіўся такі класічны радок: «...так, як мы Радзіму палюбілі, // Магчыма толькі маці палюбіць». Да гэтай тэмы ён звяртаецца даволі часта. У пачатку нізкі вершаў «Жыве Беларусь» мы чытаем паюнацку наіўныя, усхваляваныя словы паэта: «Мой родны край, люблю цябе навекі, // Ты крылы у жыццё ляцець мне даў! // Калі б ты быў звычайным чалавекам — // Цябе сардэчна я б расцалаваў». Сталы паэт адчувае сваю сілу і на ўвесь голас заклікае: «Уваскрэсні, Народ, Беларускі Народ! // Занімай свой пасады між ясны і даброт...» і далей: «Хіба можаць маўчаць, калі зноў, як штогод, // Тваё цела й душы дзеляць Запад і Усход!». У раздзеле «Ружанец» аўтар

разважае пра месца Беларусі ў свеце: «Ты хто, // Мая Сіня-Сіня? // Скажы, // Бо ніяк не ўтароплю: // Заходні фасад // Расіі, // Ці ўсходні фасад // Еўропы?»

Апантаны прыгажосцю і цікавай гісторыяй сваіх родных мясцін — Ракаўшчыны — В. Рагойша прысвяціў многія радкі сваёй малой радзіме: «З усіх шляхоў імкнуся я дадому, // Як падарожнік спякай да ракі, // Бо тут — да болю міла ўсё, знаёма, // Бо тут — аднавіскаўска-землякі».

Часта ў яго вершах прысутнічае рэчка дзяцінства Іслач. Распавядаючы пра яе, паэт знаходзіць дзіўныя эпітэты і параўнанні: «Як наша Іслач, баявая заўжды, // Бжыць і час, за днём пачыне змярканне», або ў вершы «Мой край»:

*Кругом — ні зыку.
Уначым спакой
Дрымота ўсё паспела
апавіць.*

*І толькі Іслач,
месячнай лускою
Аб куст трывушы,
сцішна шапаціць.*

У гэтых юнацкіх вершах ёсць адчуванне яго нястрымнага бегу часу, а трэба ўсё паспець зрабіць. Паэта хвалюе яго прызначэнне на зямлі і патрэбнасць яго справы людзям: «Ды кожны год ты зноў у непакоі: // А можа, робіш у жыццё не тое, // Каб на зямлі пакінуць светлы след — // Свой знак быцця, сцяжынку той пачатак, // Якой пайшоў бы сябра і сусед, // Якою б не пагрэбавуў нашчадак?». Ад часу напісання гэтых радкоў нас аддзяляе цэлая эпоха. Наша краіна стала зусім іншай, але многія

каштоўнасці, якімі даражылі бацькі і якія апісваў паэт у 50 — 60-я гады мінулага стагоддзя, засталіся. Мы шануем іх дагэтуль: Радзіма, каханне, сяброўства і... родная мова. Так гістарычна склалася, што беларуская мова неаднойчы была падарышай у межах сваёй краіны. Трэба адзначыць, што любая мова патрабуе немалаго клопату пра сябе, нават у тых краінах, дзе з'яўляецца адзінай дзяржаўнай мовай. Беларуская мова не шанцавала доўгі час, таму яе трэба не проста беражліва захоўваць, але перш-наперш вывучыць і ведаць, каб не страціць яе і разам з ёю не страціць сваю душу. Ранні верш В. Рагойшы «Мая рака» цалкам прысвечаны «Той рацэ // З найласкавейшым іменем — // Мова»:

*Шмат хвароб невылечных
Адужвае толькі яна.
Да яе ты прыйдзі
І зачэрпі у прырышні сіні —
І нібы ад віна,
Ад прагледзенага віна,
Разальцеца па цэле
бадзёрска,*

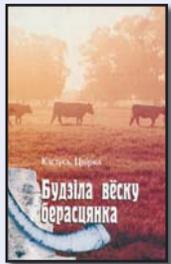
*І радасць,
І сіла.*

Родная мова, як бальзам, гоіць раны чалавека, робіць яго жыццё радасным і шчаслівым. У сваёй творчасці В. Рагойша неаднойчы звяртаецца да тэмы роднай мовы. У вершаваным чатырохрадкоўі «Заканамернасць» у сатырычнай форме паэт з'едліва разважае: «Хто на родную мову // Руку падымае, // Таму неўзабаве // Мову займае.» А ў вершы «Пачні з сябе!» дзецца парада, як яе выратаваць: «Годзе ніль: // «Загіне Айчына...» // Лепш з сябе пачынай // Без прынукаў: // Навучы роднай мове // Сына, // Навучы роднай мове // Унука!».

Ёсць у Вячаслава Рагойшы паэтычныя прысвячэнні Якубу Коласу, М. Багдановічу, А. Міцкевічу, ёсць вершы, прысвечаныя з іншых краін — Балгарыі, Ізраіля, Украіны, Латвіі («Душа ж не знае меж, // Душа — не падарожніца»), ёсць прысвячэнні верным сябрам, каханай жанчыне, дзецям і ўнуку. Што яшчэ чалавеку трэба, калі ён — уладар свайго жыцця? Вось і пазычныя працы сабраліся ў адной выдатнай кніжцы. Хочацца верыць, што будучы яшчэ выдавацца пазычныя зборнікі В. Рагойшы і мы будзем мець задавальненне дакранацца да душы гэтага адоранага рознымі талентамі чалавека не толькі праз яго навуковыя даследаванні, але і праз радкі яго новых вершаў.

Надзея СЕНАТАРАВА

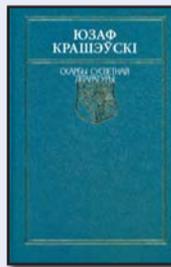
Кніжная паліца

У выдавецтве «Кнігазбор» пабачыла свет кніга **Кастыя ЦЫПРКІ** «Будзіла вёску берасцянка» (людзі і былі маёй Зялёнай Дубровы). Гэтая кніга пра родную вёску на Старадарожчыне, у якой нарадзіўся паэт і пісьменнік. Апроч цікавых сюжэта-назахапляльных успамінаў, у кніжцы выдрукаваны два апа-вяданні і спроба паэмы, а таксама мноства арыгінальных фотаздымкаў з архіва вядомага аўтара.

У выдавецтве «Народная кніга» выйшла кніга апа-вяданняў **Кастыя ТРАВЕНЯ** «Маўчы і будзь хітрым». У першым зборніку літаратара змешчаны апа-вяданні, якія акрэсліваюць актыўную грамадзянскую пазіцыю як аўтара так і яго герояў, што адносяцца да розных сацыяльных пластоў айчынай супольнасці.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» выдала чарговую кнігу ў серыі «Скарбы сусветнай літаратуры». Гэта гістарычныя апавесці вядомага п'янага польскага пісьменніка **Юзафа КРАШЭУСКАГА** «Маці каралёў» і «Паперы Глінкі», сабраныя вядомым перакладчыкам і літаратуразнаўцам Міхасём Кенькам пад адной вокладкай...

У выдавецтве «Кнігазбор» асобнай кніжкай выйшаў роман **Алесе ДЗІТЛАВА** «Над безданню». Твор ахоплівае падзеі 1940 — 44 гадоў, няпросты, гераічны час, напоўнены пакутамі і выпрабаваннямі героя, настаўніка Кавальчука і яго жонкі Кастрыцы. У той жа час аўтар засведчыў сілу чалавечага духу, стойкасць перад нягодамі і вялікае каханне абодвух людзей.

У выдавецтве «Чатыры Чвэрці» выйшаў зборнік нарысаў і вершаў **Аркады НАФРАНОВІЧА** «Сейбіты добраі муграсці». Мастэрыялы, напісаныя пра настаўнікаў Пастаўскага і Мядзельскага раёнаў, што склалі гэтае выданне, збіраліся не адзін год. Аўтар прысвяціў гэтую кнігу свайму настаўніку М. Пятрэнку.

У Новасібірску выйшла кніжка вершаў нашага земляка **Мікалая СЕМАКОВА** «Кажды дзень як награву...» Як напісана ў прадмове, «зборнік адлюстроўвае перажыванні аўтара, навеяныя палярнымі вятрамі і бурнымі падзеямі яго жыцця, якія аўтару хацелася пераасэнсавачаць...»

Да 85-годдзя з дня нараджэння Алены Васілевіч

Кнігі майго дзяцінства... Расказаць пра іх сённяшнім дзецям, або нават маім гарадскім аднагодкам, чытаннем і адукаваннем якіх былі заклапочаны настаўнікі і бацькі, што адсочвалі, каб хаця чаго шкоднага не патрапіла ў дзіцячыя рукі, зусім немагчыма. Не зразумеюць. Як раскажаць пра старую аблезлую шафу, што стала ў нейкім закутку школьнага калідора і гучна называлася «бібліятэкай»? Кніжкі там былі расставлены не па літарах алфавіта, не былі падабраны па ўзросце школьнікаў ці па тэматыцы. Яны «раслі як трава». Невядома, шляхі якія прыводзілі іх у тую шафу, але Заля ды Мапасан суседнічалі там з «Піянерамі-героямі», «Ціль Уленшпігел» з апа-вяданнямі Зоі Васкрэсенскай пра Валодзі Ульянава, а найбольш было асобнікаў Ажаева, Капчываёва ды іншых «тагачасных» савецкіх пісьменнікаў. Чыталі мы — хто чытаў — бясцёмна, мяшаночы што можна і што нельга: пра Мальчыша-Кібальчыша, пра вайну, пра каханне... Так і выйшла, што ў дзяцінстве на вочы мне не патрапілі ні «Том Соер», ні «Рабінзон Круза», ні «Робін Гуд», ды і шмат іншых дзіцячых кніг я не прачытала ў свой час. Затое памятаю, як зачытвалася апавесці Іны Гоф «Биение сердца» пра будні правінцыйнага радзільнага дома, аж пакуль старэйшы брат

Кніга майго маленства

не зазірнуў пад добра зашмалёваную вокладку ды не выдаў мне на гарэзі за шкоднае на яго думку чытанне. І чым яно мне так пашкодзіла, думаю сёння? Ці трэба казаць, што мала што з чытанага тады засталася ў памяці, хоць безумоўна, нейкі ўплыў на досвед усё ж зрабіла. Кніг было так мала, а жадання чытаць так многа, што з дзяцінства засталася ў мяне звычайка перачытваць іх па некалькі разоў.

Гэта былі пудоўныя гады, калі над сцвярдэннем «Лешы падрунак — гэта кніга» ніхто яшчэ не смяяўся. Бо так і было. Мой бацька, чалавек па тым часе адукаваны (вучыўся ў гімназіі яшчэ за царом), калі ездзіў у горад, заўсёды прывозіў мне адтуль кніжку. І як сведчыць бібліяграфія (бо сама я года дакладна назваць не магу), у 1966 годзе ён прывёз апавесць Алены Васілевіч «Расці, Ганька». Тая кніжка ў цвёрдай вокладцы, на якой быў намалеваны твар дзяўчынкі з вялікімі здзіўленымі вачыма (прынамсі так яна мне помніцца), добра-такі пахадзіла па руках маіх вясковых сяброў і суседзяў, каб, у рэшце рэшт, з нейчых рук ужо не вярнуцца. Здаралася часам і такое. Але да таго я паспела яе ну хіба што не на памяць вывучыць. З гэтай кніжкай я садзілася есці (і набыла гэтую «шкодную» звычайку на ўсё жыццё), з ёй клалася спаць, і нават робячы ўрокі не-не ды і адводзіла

вачы ўбок, каб прачытаць колькі радкоў. Адарвацца было ніяк немагчыма — урокі паспеюцца. Я ведала ў кніжцы ўсё наперад, лепш за табліцу множання магла раскажаць пра падзеі Ганьчынага жыцця, але непераадольная прага суперажываць і перажываць усё зноў і зноў, прымушала адгортваць вокладку...

Мне раптам адкрылася, што кнігі пішуць не толькі пра піянераў-герояў, гістарычных асоб ды будаўнікоў камунізму, але і пра самых звычайных людзей, такіх жа, які жыхары нашай ды навакольных вёсак, бо былі там і Грышка Адамаў, і Маня Паўлава, і цётка Фядора... А дзед Грысь — гэта ж быў мой уласны дзед Марцін! І наогул — гэта было маё, наша жыццё, бо і мы гэтаксама капалі бульбу, і смажылі сала на ражэнчыках, лазілі ў чужыя гарох, і біліся фарбаванымі яйкамі на Вялікдзень, і паўз нашу вёску праязджаў анучнік са сваімі скарбамі... Хіба што да суседзяў на вярчкі хадзілі не з прасніцай, а «на тэлевізар», пакуль той тэлевізар не з'явіўся ў кожнай хаце. Гэта была апавесць пра нас усіх, і пра мяне таксама. Дзіва што кожны раз дайшоўшы да апошніх старонак я нічога не магла зрабіць з сабой, каб стрымаць горкія і абсалютна шчырыя слёзы. Я аплакала Ганьчына сіроцтва, яе страту і ўсё свае — будучыя — страты, якія неўзабаве зазнала,

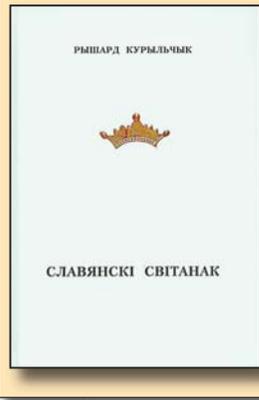
а тады яшчэ толькі прадчувала, ужо смутна разумеючы дзіцячым розумам, што заўсёды будучы крочыць побач жыццё і смерць, радасць і гора, узлёты і падзенні.

Там, у гэтай далёкай чароўнай краіне з нетутэйшай назвай, і жылі некалі, гадоў сорок назад, героі гэтага крыху выдуманнага апа-вядання... — так пісала на першых старонках апавесці Алена Васілевіч. І вось ужо мінула сорок гадоў, як я ўпершыню прачытала яе. Прачытала «Ганьку» і мая дачка, бо у 1996 годзе, калі Ксені было восем гадоў (столькі ж, колькі мне ў далёкім шэсцідзесяціштым), Алена Сямёнаўна Васілевіч падарыла нам кнігу апавесцей «Пачакай, затрымайся...» Наўрад ці зачытае цяпер хто яе і, пэўна, калі Бог дасць, прычыкае яна яшчэ і маіх унукаў...

А мне ў жыцці пашчасціла не толькі прачытаць «Ганьку», але сустрацца і пазнаёміцца з яе аўтарам — Аленай Сямёнаўнай Васілевіч, з нагоды 85-годдзя якой я і распачала гэтыя свае сумбурныя ўспаміны пра ўласнае маленства. І я абсалютна ўпэўнена, што ніхто з колішніх маленькіх прыхільнікаў Ганькі не папракне мяне, калі я скажу не толькі ад сябе, але ад усіх, каму пашчасціла ў дзяцінстве прачытаць гэтую цудоўную кніжку:

— Жывіце доўга, Алена Сямёнаўна. Мы вас любім і помнім!

Вера ЛОЙКА

Такі ўжо лёс славянства: мы ведаем куды больш пра многія іншыя народы, якія жылі ў даўнія часы, чым пра тых, ад каго самі непасрэдна паходзім, хто, вобразна кажучы, быў нашы прамаці і прабацька. Што тычыцца іхняга з'яўлення, дык тут увогуле загадка на загадцы. Калі ўзніклі плямёны, якія сталі першаасновай для фарміравання новай супольнасці — славян? У пошуку адказу на гэтае пытанне, а таксама на іншыя, што ўспяляюць, калі адштурховацца ад згаданых, ламае галаву ўжо не адно пакаленне гісторыкаў.

Пошук... славян

Зтаксама даўно задумваюцца над гэтай праблемай і пісьменнікі. З той толькі розніцай, што гісторыкі спрабуюць знайсці хоць самыя маленькія факты, якія б дазволілі праліць святло ісціны, а пасля будаваць сваю канцэпцыю, а літаратары, у першую чаргу прэзідэнт, болей спадзяюцца на ўласную інтуіцыю і, дзякуючы багатай творчай фантазіі, мадэліруюць тое, што магло мець месца ў сапраўднасці.

Між іншым, у асобных выпадках цягам часу тыя ж гісторыкі пацвярджаюць некаторыя смелыя меркаванні, прагнозы літаратараў адшуканымі канкрэтнымі фактамі. Ці не найбольш характэрны прыклад, як вядома, звязаны з імем Юрыя Тынянава, калі той, пішучы свае мастацка-гістарычныя раманы, здолеў праказаць магчымасць таго, што пазней было знойдзена ў гістарычных крыніцах.

Апроч таго, пісьменнікі могуць ставіць некаторых гістарычных асоб, якія ў жыцці ніколі не сустракаліся, поруч, прымушаць іх да дыялога, якога на самай справе не існавала, але які, зноў жа, грунтуюцца на тых звестках, што можна знайсці ў іхніх выказваннях, працах. Паколькі ж у дадзеным выпадку аўтар з'яўляецца зусім не староннім назіральнікам, ён і сам дадае штосьці ад сябе. Калі гаворка ідзе нават пра падзеі самай сямейнай даўніны, пісьменнік як бы набліжаецца да самой старажытнасці, становіцца яе сучаснікам. Пасля чаго прыходзіць да высноў, што выглядаюць празмерна смелымі, але да якіх нельга не прыслухацца.

Падобным чынам у апавесці "Славянскі світанак" пайшоў польскі пісьменнік Рышард Курьльчык. Дарэчы, мала хто ведае, што ён — наш зямляк, нарадзіўся ў 1945 годзе ў вёсцы Дзедзіна на Браслаўшчыне. Акрамя "Славянскага світанка" напісаў і яшчэ некалькі гістарычных кніг: "Апошні апостал", "Іерусалім, Іерусалім", "Нязломны з Назарэта", "Папа", "Сакрэтныя архівы караля караляў". Дый жыццёвая біяграфія Р. Курьльчыка сама па сабе цікавая. Па адукацыі ён — зусім не філолаг ці журналіст, як гэта найчасцей характэрна для людзей творчых прафесій, а інжынер-канструктар, досыць вядомы спецыяліст па ўзвядзенні электрастанцый, у тым ліку і атамных. Да ўсяго Р. Курьльчык — польскі палітык, дзяржаўны дзеяч, які займаў розныя адказныя пасады.

Скажу шчыра: пра ўсё гэта і я не ведаў, пакуль не трапіла мне ў рукі кніга "Славянскі світанак" з подпісам самога спадара Курьльчыка і аўтографам Анатоля Бутэвіча. Такое суседства невыпадковае. Больш за тое, у дадзеным выпадку Анатоль Іванавіч усё ж з'яўляецца першай скрыпчай. Гэта ён, які не толькі сам піша цікавыя мастацкія творы, а і паспяхова практыкуецца ў галіне перакладу (з польскай мовы, у прыватнасці, пераўвасобіў па-беларуску і ладны том выбраных твораў Станіслава Лема, спрычыніўся да перакладу літаратурнай спадчыны Элізы Ажэшкі), дапамог Р. Курьльчыку загаварыць па-беларуску: "Славянскі світанак" у перакладзе А. Бутэвіча пабачыў свет у выдавецтве "Чатыры чвэрці" са словам "Ад перакладчыка" і грунтоўным артыкулам-прадмовай "Яшчэ адно слова пра паходжанне славян", напісаным дацэн-

там кафедры гісторыі старажытнага свету і сярэдніх вякоў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Андрэем Прохаравым.

Не магу не адзначыць, што без гэтага ўступу кніга не проста прайграла б. Яна ў многім для чытача, пацвярджанага хоць на самым невялікім узроўні ведання згаданага перыяду з гісторыі чалавецтва, засталася б шмат у чым проста незразумелай. І справа нават не толькі ў тым, што пачатковая гісторыя славянства, як ужо адзначалася, тэра інкогніта.

Не адмаўляючы высокіх мастацкіх вартасцей кнігі Р. Курьльчыка, нельга забываць, што яна ўсё ж не аповесць у традыцыйным разуменні гэтага жанру. Асобныя раздзелы, паколькі зместам сваім ахопліваюць велізарнейшы гістарычны прамежак — ад 220 года да нашай эры да 965 года нашай эры (адпаведна яны называюцца "Найдаўнейшы з даўніх", "Пасля найдаўнейшага з даўніх", "Даўні", "Пасля даўняга", "Бліжэйшы"), сюжэтна не звязаныя між сабой, бо гэта ў пэўнай ступені стала б мажлівым пры ўмове, калі б пісалася не меней дзесятка тамоў. Дый гістарычныя апаведы, што ўваходзяць у раздзелы і названы самім Р. Курьльчыкам эпізодамі (колькасць іх не аднолькавая — ад двух да пяці), таксама выглядаюць адасоблена.

Прадмова ж А. Прохарава дазваляе ўбачыць агульны малюнак станаўлення славянства, наколькі гэта магчыма, адштурхоўваючыся ад некаторых фактаў, часцей за ўсё ўскосных, а таксама прымаючы пад увагу дасягненні сучаснай гістарычнай навукі. Разам з тым падкрэсліваецца, наколькі "амаль невырашальную задачу — знайсці карані славян у бязмежным моры еўразійскіх варвараў" — паставіў перад сабой аўтар гэтай апавесці. Асабліва важна, што "пісьменнік спрабуе аднавіць старажытнасць, знайсці ў ёй заканамернасці, а галоўнае — "знайсці славян" там, дзе пра іх яшчэ не гавораў гістарычныя крыніцы".

Сапраўды, у "Славянскім світанку" вядзецца пошук славян. Р. Курьльчык робіць гэта настолькі ўпэўнена і мэтанакіравана, што пакрысе аповед, хоць ён і пазбаўлены сюжэтнай насычанасці (гэта сказана ні ў якім разе не ў папрок), пачынае захапляць. Падарожжа ў самую сіваю даўніну — тую, што і ўявіць сабе цяжка, але якая ўсё ж не проста ажывае, а набліжаецца да цябе, паступова пакараючы цябе, беручы ў палон, становячыся настолькі рэальна блізкай і зразумелай, што ажно пачынаеш здзіўляцца: а як жа атрымалася так, што раней усяго гэтага ты не ведаў і гэтае няведанне не толькі абядняла цябе духоўна — прыносіць радасць задавальнення і адкрыцця. Падарожжа гэтае дазваляе табе глыбей спасцігнуць і сутнасць народа, да якога ты належыш.

Мы ж, беларусы, як агульнавядома, адна з галін славян. І ад таго, наколькі будзем добра ведаць гісторыю славянства, таксама залежыць ступень нашай самасвядомасці, перакананасці, што быць беларусам — гэта заставацца самім сабой. Яшчэ лепш усвядоміць гэта дапамагае не толькі сам Р. Курьльчык, а і А. Бутэвіч, які пераклад апавесці "Славянскі світанак" выканаў дабротна, з захаваннем адметнасці арыгінала.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Казка пра Венерын чаравічак, пра змеягалюўніка Руйшу...

Дзеці любяць казкі. Яны вучаць іх дабру і спагадзе, дапамагаюць убачыць характэрны роднай прыроды, берачы той куток, дзе ты нарадзіўся і вырас, палюбшчы мілагучную матчыну мову.

З вялікай цікавасцю працягаюць дзеці і "Казкі астранаўта" Раісы Баравіковай, гэтую прыгожую з цудоўнымі малюнкамі кнігу, якая нядаўна пабачыла свет у рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва".

Усе мы ведаем такую кветку як венерын чаравічак, якая расце на лясных паллях, у дубравах і ельніках. Але кветка гэта сустракаецца вельмі рэдка і занесена ў Чырвоную кнігу Беларусі. Адкуль яна з'явілася на нашай зямлі? У казцы "Венерын чаравічак" пісьменніца распавядае пра гэта.

Вось кароткі змест гэтай казкі. У адной з міжпланетных вандровак астранаўты апынуліся на вельмі далёкай планеце з сусор'я Цяльма. Планета гэта шмат чым нагадвала нашу Зямлю: тыя ж дрэвы, трава, раўніны і горы... Адрознівалася толькі тым, што яе насялялі адны жанчыны і жылі яны ў

шкляных пабудовах, якія нагадвалі гіганты-ліхтары. Жанчын тых называлі Венерамі.

Калі астранаўты сталі збірацца ў зваротную дарогу, адна з жанчын пачала ўпрошваць камандзіра, каб яе ўзялі з сабой, на Зямлю.

Экіпаж астранаўтаў пагадзіўся і забраў Венеру з сабою. Але праз некалькі месяцаў іншапланецянка стала хавацца ў навакольным лесе, дзе падоўгу стаяла пад густымі кронамі старых дрэў. Аднойчы Венера з раніцы, як звычайна, схавалася ў лесе і яе доўга не маглі адшукаць. А калі адшукалі, то пад дрэвам, дзе яна хавалася, замест яе быў маленькі грудок попелу. Адно чаравічкі, яе зіхоткія жоўценкія чаравічкі, усё роўна як два яркія агеньчыкі, мігцелі ў густой траве.

Праз шмат гадоў, пад тым самым дрэвам, дзе хавалася Венера, вырасла расліна, кветкі якой былі зусім як Венерыны чаравічкі. На кары дрэва праступала ледзь бачная вяля жаночай постаці. Дрэва тое даўно спілавалі, а расліну так і назвалі — венерын чаравічак. Людзі і да гэтага часу не змянілі назву гэтай кветкі. Толькі яе можна пабачыць рэдка, таму і занесена яна ў Чырвоную кнігу Беларусі.

Вось так заканчваецца гэта даволі цікавая, вострасюжэтная казка.

Усе казкі, якія надрукаваны ў кнізе, прыгодніцкія, але пісьменніца вельмі ўдала, з вялікім майстэрствам спалучае той дзівосны свет загадкавых і далёкіх планет з на-

шай роднай Бацькаўшчынай, такой любай і дарагой. Пра гэта сведчыць і пачатак "Аповесці чатырох падарожжаў", у якой астранаўты трапілі на маленькую зялёную планету. Першае ўражанне ў іх было такое, нібыта апынуліся яны ў Белавежскай пушчы ці Бярэзінскім запаведніку. Альбо увогуле ў нейкім агромністым здзіцэлым садзе дзе-небудзь пад Нароўлей ці пад Слуцкам.

Ці вось сон астранаўта з казкі "Дазорац-Уладар з планеты Пясчаных Ураганаў". Яму сняцца бясконцыя беларускія лясы з густымі зараснікамі папараці, багуна ў балотцістых мясцінах, дзе рос чарнічнік. Такой колькасці ягад яму яшчэ не даводзілася бачыць. Выглядалі з-пад апалага састарэлага лісця вясельны жоўценкія лісічкі, прыштылі зрок самавітывы чырвонагаловыя падасінавікі.

Вельмі цікавыя і аповесць-казка "Лён-лянок, альбо Кампакт-дыск ад зялёнага Дрэйка", казкі "Прыгоды бульбічкі Адрэты", "Стужка ордэнская", "Касач — кветка чароўных музыкаў", "Змеягалюўнік Руйша".

Трэба адзначыць і тое, што мова казак пісьменніцы Раісы Баравіковай насычаная эпітэтам і вобразнымі параўнаннямі.

Несумненна, што Раіса Баравікова напісала вельмі цікавую кнігу. І самае галоўнае — яе "Казкі астранаўта" будуць з ахвотаю чытаць не толькі дзеці, але і дарослыя.

Янка ГАЛУБОВІЧ

«Купалінка» ў Купалавым доме

Ужо стала добрай традыцыяй, што сваё першае пасля летніх канікул пасяджэнне літаратурнай суполкі "Купалінка" праводзіць у Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы. І на гэты раз кастрычніцкая сустрэча суполкі адбылася ў "Доме Паэта" — так з любоўю называюць музей работнікі гэтай установы.

Дырэктар музея Алена Мацеевасян гасцінна сустрэла купалінцаў і, пачынаючы пасяджэнне, адзначыла: "Вы творчыя нашчадкі Купалы. Вы наша надзея", — і пажадала ўсім плённай творчай працы.

Загадчык аддзела Людміла Давідоўская таксама павіншавала суполку з поспехамі ў працы і падкрэсліла, што юныя паэты першыя прыйшлі ў музей Купалы пасля рамонту і змогуць пазнаёміцца з новымі экспазіцыямі, з неўміручай Купалавай спадчынай.

У сакавіку 2008 года споўніцца 15 гадоў "Купалінцы", якая аб'ядноўвае 80 хлопчыкаў і дзяўчынак школ Мінскага раёна. Галоўны арганізатар аддзела адукацыі Мінскага райвыканкама Лілія Жаўняркевіч лічыць, што "Купалінка" жыве і творыць менавіта пад апекай гэтага цудоўнага дома — музея Купалы.

Асабліва шмат зроблена ў гэтым, юбілейным годзе, калі ўся Беларусь і сусветная грамадскасць адзначаюць 125-годдзе з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа.

12 чэрвеня купалінцы прынялі ўдзел у свяце, прысвечаным юбілею Янкі Купалы ў Вязьніцы.

У ліпені "Купалінка" дэбютавала на старонках часопіса "Малодосць" у рубрыцы "Мы — маладыя". Галоўны рэдактар часопіса Раіса Баравікова пажадала членам суполкі "плёну і поспеху ў далейшым шляху да Паэзіі".

Падвёшышы вынікі працы за лета, на пасяджэнні ў музеі юныя творцы чыталі свае новыя вершы, байкі, абразкі, казкі.

Лаўрэат прэміі Янкі Маўра паэт Мікола Чарняўскі, кіраўнік і чулы дарадца "Купалінкі", прааналізаваўшы творы навуэнцаў, адзначыў лепшых.

Гэта Анастасія Етка з гурта "Крынічка" Міханавіцкай СШ; словы з яе верша "Мова" могуць стаць дэвізам суполкі:

Беларуская мова,
Як звон ручая,
Беларуская мова —
Мова мая!

Цікава было паслухаць не толькі вершы, але і абразкі-замалеўкі, якія прадставіла Насця Разборская з Мачулішчанскай СШ ("Восень"), і Таня Карнеева ("Кахаю").

Летам іх гурток "Пралеска", якім кіруе настаўніца С. Дзеравяка, пабываў у Коласавых мясцінах, і гурткоўцы не толькі напісалі вершы, але і назіралі коласаўскіх баравічоў.

Цікавымі былі выступленні гурткоўцаў з Чурывавіцкай "Крынічкі", Ждановіцкай "Купалінкі", Бараўлянскага гуртка "Выток", Самахвалявіцкай "Крынічкі", Каралёвастанскага "Каласка".

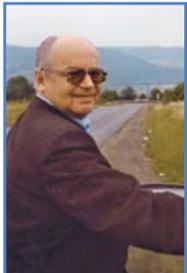
Амаль ва ўсіх школах літаратурна-творчыя гурткі папоўніліся новымі юнымі творцамі, якія з поспехам дэбютавалі на пасяджэнні "Купалінкі".

Любоў да паэзіі духоўна яднае купалінцаў і іх настаўнікаў: многія з кіраўнікоў гурткоў таксама пішуць вершы або прэзідэнтныя творы, як, напрыклад, Т. Булатава (Гатаўская СШ), Р. Чашун (Ждановіцкая СШ), Т. Шырко (Бараўлянская СШ), А. Жыхарова (Шчомысліцкая СШ), А. Канановіч (Чурывавіцкая СШ). Ёсць у каго вучыцца юным творцам паэтычнаму майстэрству.

Мікола Чарняўскі таксама працягаў для навуэнцаў свае новыя гумарыстычныя вершы.

Усхваляваныя пачутым і ўбачаным, пакідалі купалінцы музей, шчыра дзякуючы руплівым гаспадарам Дома Купалы за захаванне неўміручай спадчыны Паэта.

Эльвіра ЯРЧАК,
адказны сакратар суполкі "Купалінка"

Алег
ЛОЙКА

З новай кнігі паэзіі «Allegro et andante»¹

ЗГУБИЦЬ ЦЯБЕ БАЮСЯ...

Губляць, згубіць цябе баюся,
Як светлы промень, як надзею,
Журбой, жалбай працяты ў скрусе,
Нібыта прысак, халадзею.

Апошніх вырайў чародкі,
Шлях Млечны тоне ў тонах Шчары,
І несляротныя грымоткі,
І чабаровыя абшары;

Ні Белавежы салаўінай,
Палесся ў клёкаце бусліным,
Ні цэркваў звонных, Богам слынных,
Ні закаханая каліны,

Як і ні дзвінскай Ефрасінні,
Ні па-над Нёманам Каложы,
Ні нават горкае асіны,
Ні воўчых і змяіных ложкаў...

О, Божа!.. Ты, што ўсё ратуеш,
Гані здек, крыўду, што хаўрусяць!..
Як Беларусі шыр святую,
Губляць, згубіць цябе баюся...

НАМ ЖЫЦЬ...

Сяргею Чыгрыну

Нам жыць, дарагі Сярожа,
У любай сваёй старане:
Валобрынка дапаможа
Табе, Шчара — мне!..

Да зор тваіх на павароце
Сасна стагадовая е,
Я — не цыркач на дроце,
Не з Бібліі словы мае,

Ды, дружа, давай абымем
Сто год яе з ліхвой,
Маім і тваім імем,
Беларуссю самою, —

Водар жывіцы, бі ў грудзі,
Сэрца, з жывіцай хаўрусь, —
Жыве, як жыла, як жыць будзе
Наша з табой Беларусь!..

ЛЯ ЛЯХАВІЧ

Івану Зяньковічу

Пытаеш зусім не пра Боскае,
Пытлівы ад рупных спраў,
Імёны тых, хто Панятоўскага
Ля Ляхавіч сустракаў.

Як змыла памяць росамі,
Маўчыць спрадвечны дубняк, —
Імя помняць Панятоўскага,
А ляхаўцаў — аніяк.

Летапісы кананічныя
Не змушвалі да таго:
Шляхцюкі паўаблічныя
Бачацца ля стагоў.

Болей яны не піруюць,
А ў найвялікшай любві
Каралю ганаруюць
Канём арабскай крыві.

Не ведае, не знае
Ніводная з галоў:
Фігура яго немажняя
Век не сядала ў сядло!..

І было не да этык,
Не да смеху было:
Азваўся прыдворны медык:
"Панове, крывое сядло!.."

Удзячны медыцыне,
Кароль перавёў дух...
У безыменным паміне
Стыў падаруниччыкаў круг...

Браце, не сіраціней:
Любіў караля твой дзед,
Хай без імя, ды не стыне
Любові шляхетнай след!..

ДЫЯЛОГ

— Знікомае ўсё!.. Знікома...
Век залаты, век срэбны,
І я не патрэбна нікому,
Нічому я не патрэбна!..

— А мне, мне, дарагая,
Спасе мой, Спасе ціхі —
Зязюлечка з майскага гаю,
Чэрвеньская салаўіха,
Жаўроначак у нябёсах,
Верабейчык на плоце,
Патрэбна ты майму лёсу,
Сумоце маёй, адзіноце!..

А медны — не век ён медны,
Ад золата зіхацейшы,
Разумнейшы, бо не першы,
Мілагучнейшы верша,
Бабіным летам прыкметны...

— Нішто твая медзь без шматы,
Ад слёз, ад поту чарнее,
Пустошаць выраі хаты,
Маршам Шапэна млее...

— Не млее ж, няўжо не бачыш:
Твае варкочы-хвалі
Ад лістападу не плачуць,
Ападаюць зухвалей
На адкрытыя грудзі,
Лаішаць іх, быццам ішасце,
А, можа, сняць і аб цудзе
На іншыя грудзі ўпасці?
І тое сусвету вядома,
Знікомае незнікома, —
З лістападавай нізі
Не спяшай, азірніся!..

Аднак, што за маўклівы народ,
Вы, чулівыя кветкі і травы,
Ды дрыжыць жа, дрыжыць жываплот,
Калі рвуць вас, дрыготкіх, ласкавых!..

Ці пагрозу сяброўкам, сябрам
Тым шляце вы, кранутыя болем
Ля расстайных сабе ўжо брам
Ў абыякавым, брудным прыполе?..

Ці зялёная ваша кроў
Узбурліла астатнім бліцам,
Папярэджаючы тых жа сяброў
З-пад блакіту тых жа цяліцаў?...

Іх не чуць — гэта ўжо мой лёс,
Ты ж іх чуеш, чуй, як ніколі:
Што табе ў слове я не данёс,
Данясе ружа белая болем!..

ЛАСТАЎКІ МАЛАДЗЮСЕНЬКІЯ...

Нясуцца, віруюць туды, сюды,
Бацькоў сваіх, пэўна, лёнкаюць,
Як выраем стануць сапраўды
Гэткія маладзюсенькія?!

Аб гэтым пакуль што ім не гадаць,
Не сняцца пакуль што ім выраі,
Ды шчырае шчыра як не вітаць,
А ці ж яны не шчырыя?!

О, як шчабечуць здружана ўсе,
Між сценкамі, як свяценькія,
Сталеючы дружна непакрысе,
Гэткія маладзюсенькія!..

Вачмі не дагнаць іх, ды не жадаць
Я не магу ім усенькага,
Што можна назваць і дадаць
Да іх маладзюсенькага!..

POSTSCRIPTUM

Postscriptum, ах, postscriptum,
Не пасляслоўе ж ты,
Ты — келіх недапіты
Ў атавах пекнаты.

Няхай і post — пасля
Салодкага ці горкага,
Пчалінка мо, мо тля
Маўклівага, гаворкага;
Далёкае, каля,
Цудоўнае, благое,
Што ўсцешвае і гоіць,
Ці душыць, як пятля.

Ды душыць, не дадушыць:
У ката мыла брак.
Усё ж пакідваць мушу
Наш інтэрнат-барак,

Каб брацца за пастскрыптум,
Які не некралог, —
Дзвярыма грукну, рыгну
Шукаць новы парог!..

¹Allegro et andante (італ.) — прыспешана і запаволена.

Сяргей
ПАТАРАНСКИ

РАТУШНЫ ЭЦЮД

Старая ратуша
сваім абліччам зноўку
нагадае мне вобраз Маці Божай.
Хвалу пяюць анёлы ёй і зоркі,
і хваляў дзвінскіх залатая пожня.

А па-над ратушай,
нібы нябёс знаменне,
паўстала сонца —
светлы німб Гасподні.
І хочацца устаць мне на калені
ды памаліцца за абшар наш родны,
дзе ратуша старая —
вобраз Божай Маці,
дзе хочацца анёлам
зорным стаць мне!

Маліся за нас, Еўфрасіння,
за душы крывіцкіх дзяцей,
што чэзлі ў грахоў дрыгвінні,
ў вярэгах няўдзячных дзей.

Вялікія нашы прасторы,
свабодны крывіцкі люд.
Малітва, ты ў часаці і ў горы
зайжды атуліш наш кут,

што стаў нам зямлёй абяцанай,
дзе Веру адкрылі сваю,
дзе ў Слове Гасподнім не зманным
прыдбалі малітву Тваю.

Вецер, ты — нябачная рака,
што між гор імчыцца, між лагчынаў.
Як рука кранаецца смыка,
так зямлю кранае вір няспынны.

Набіраеш, вецер, жарсна моц
і — дубоў абветраныя рукі
ўжо гатовыя сарвацца мо
да нябёс, а мо да вечнай скрухі...

...Да нязнаных і святых вышынь,
дзе нам воля абяцана Богам?

На зямных дарогах — толькі стынь.
Іншыя чакаюць нас дарогі.

РОЗДУМ ЛЯ РУІНАЎ КАСЦЁЛА СЭРЦА МАЦІ БОЖАЙ У ДУБРОВЕ

Касцёл Дуброўскі урастае у зямлю,
з камення ў неба дрэва прарастае.
Тут сэрца Маці Божай, што люблю,
адзіная, якая літасць мае

да нас, зблукалых у жыцці сыноў;
адно малітвамі яе трываем.
О, Маці Божая, каб ажыла любоў,
маліся за наш Край,
каб стаў ён Раем!

Ўсё радуе вока,
ўсё радуе Бога,
і думка высока
ляціць у аблокі...

Ад першага кроку
да вечнага змроку —
усё перад Богам,
усё дзеля Бога.

Тацяна
СТАРАСЦЕНКА

«Ёсць найлепшая нота ў гаме Сусвету...»

Ёсць найлепшая нота ў гаме Сусвету.
Гэта нота каханья, якая
знітоўвае сустрэчы і расставанні,
золак і сутонні.
І калі раптоўна
яе гук уначы патоне
незнарок, а можа, наймысна,
тады мы адчуем, што ноты,
астатнія ноты Сусвету —
усяго толькі сціплыя водгукі
каханья.

Ападала зіма
першым снегам на нашы сцяжыны
і ахутвала след
пераспела-салодкіх вышнёў.
Дык навошта тады
смак прасякнутых жніўнем ажынаў
у пачуцці вяртаць
сярод змрочных калючых вятроў?
Ад зімы на ўспамін —
водар студзеньска-чыстай гарбаты
за вячэрнім акном,
дзе гадзіннік спыніўся ў цішы,
дзе так хочацца зноў
пераблытаць і будні, і святы
і ў хвіліне адной
сто шчаслівых імгненняў пражыць.

Няхай пральеца музыка Шапэна,
як тонкія струменьчыкі святла,
у гэты змрок, што палахлівым ценем
збяжыць у росчын зімняга акна.

Няхай пральеца...
Вуснам стане спеўна,
вачам — пяшчотна і рукам —
цяпле,
хоць на дварэ паважнай каралеўнай
праходзіць ноч трывогі і завей.

Няхай пральеца... Кропелькамі лета
на лёд зімы, на лёд бяздумных слоў...
Ты бачыш, як у наш пакой сагрэты
вясенні дзень вяртаецца ізноў?

Забываю цябе. На хвіліну?
На гадзіну? На цэлы год?
Ды раптоўна нахлыне ўспамінам
летніх зорак тугі карагод,
летніх дрэў трапяткое маўчанне,
летніх кветак духмяная плынь.
Забываю цябе так адчайна,
каб... успомніць праз дзесяць хвілін.

...Забудзецца золкасць чакання.
Сняжынкамі стануць трывогі.
І, можа, заснежаным раннем
ізноў нас паклічуць дарогі
яшчэ не спазнаных вышыняў,
прастораў яшчэ не вядомых.
Хай будуць натхнёнымі крылы
і ногі не ведаюць стомы!

Фота Кастуся Дробава

Лес адпалаў і чорным стаў
ад страты —
Агонь з галін абсыпаўся ўначы.
Завая гоніць лісіцяў абручы...

Аркадзь Куляшоў

Каралішчавічы, Каралішчавічы...

Калі былі мы маладыя...

...Недзе ў пачатку пяцідзсятых гадоў — Каралішчавічы. Студы яшчэ ездзяць адпачываць нават самыя знакамітыя са знакамітых. "Сярэдні" яшчэ з выпадку прыезду "вышэйшага" госця пераводзяць і ў пакой "сярэдні"... Пачынаючым ці маладым увогуле рэдка калі выпадае трапіць сюды, а калі і трапляюць, дык хіба толькі ў першы ці пяты пакойчык, дзе ледзь туаліцца адзін ложка і невялічкі пісьмовы столік з крэслам. (Зрэшты, як на сапраўдны творчы лад, то нават і класікам з класікаў ніколі нічога больш і не трэба было — каб пакінуць тое, што яны пакінулі...) У нашых Каралішчавічах тады, як, дарэчы, і зараз, як і ва ўсіх нашых, і вельмі славных, дамах творчасці, існаваў непакіснейшы табель аб рангах...

Я жыла, вядома, у пятым пакойчыку. Іван Мележ з дачкой Людэчкай (яна яшчэ ў школу не хадзіла) займаў сёмы. Ён тады працаваў, здаецца, над "Мінскім напрамкам" і вельмі нерваваўся і хваляваўся з выпадку таго, што яго ў гэтым пакоі ўвесь час трымалі "часова": меўся прыехаць Кандрат Кандратавіч Крапіва з жонкай Аленай Канстанцінаўнай, якія звычайна адпачывалі толькі ў сёмым пакоі. Ва ўсякім разе так папярэдзілі Мележа. І хоць Кандрат Кандратавіч з Аленай Канстанцінаўнай прыехалі неўдольга пад самы ўжо канец тэрміну, рабочы настрой, ну ды, вядома, і самалюбства Мележа былі пазбаўленыя раўнавагі.

— Не магу працаваць, — скардзіўся ён.

І сапраўды: пішы раман і чакай з дня на дзень, калі табе скажуць перабірацца — у пакой "сярэдні"...

Мне больш за ўсё запомніўся той малады Мележ як вельмі ўважлівы і клапатлівы бацька. Я ні разу не пачула, каб ён калі ўзвысіў на дзіця голас ці каб нешта загадаў і яно адмовілася. Яго слова было законам, але не цяжарам для дзіцяці. Дзяўчынка ўставала разам з бацькам, мылася і сама, як дарослая, заплытала свае цудоўныя, светлыя, цераз усе плечыкі косы з ружовымі бантамі. І, глядзячы на іх дваіх з боку, нельга было не захапляцца і не зайздросціць...

Памятаю, што мы тады часта хадзілі гуляць на лесе, хадзілі ў суніцы за Доўнарава хату — там полі былі такія шырокія незааранья паплаўчыкі ўздоўж нявыкарчаванага дубняку і рэдкіх кустоў шпышыны! На тых паплаўчыках як насыпана ўсё роўна было да чарнаты выспелых суніц... Цяпер не засталася ўжо і следу ні тых паплаўчыкаў, ні дубняку, ні шпышыны, ні суніц. Няўмольным жалезным крокам там па голым цяпер палетку сягае лінія высокавольтных перадач... Хадзілі мы туды з Лідай Кірзенкай, нябожчыкам Стаховічам і Мележам (а пра яго, пра Мележа, так цяжка пісаць рудэ "нябожчык"!).

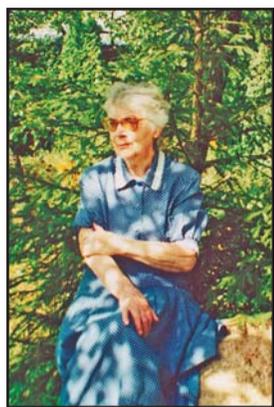
Жуір Стаховіч нязменна фліртаваў: інакш трымацца з жанчынамі ён не ўмеў. А Мележ ірваў то адной з нас, то другой — каб лішняе не брало сабе ў галаву! — духмяныя кустыкі суніц і спяваў (у яго быў прыемны мяккі барытон) модную ў тых гадах песеньку:

Мы с тобою не гружымі,
Не вступалісь по весне,
Но глаза твои больше
Не дают покоя мне.

І нам з Лідай, абедзвюм, тады яшчэ зусім маладым жанчынам, было прыемна яго слухаць...

...Яшчэ ў кастрычніку мінулага года я пісала першыя старонкі сваіх успамінаў, і слёзы засцілалі мне вочы.

І вось мінула восень і засы-

Алена ВАСІЛЕВІЧ

пала яго сляды залатым лістападам. І наступіла зіма. І таксама прыбрала яго дамоўку снегам.

Срэбны і чысты, як сабор, лес нячутна звоніць вечную памяць яго заціхлым крокам. І яго думкам, што не зніклі, а толькі адцяцелі...

Адыходзіць і сціхае боль успамінаў. Высыхаюць слёзы...

Час сцірае надпіс на камянях?..

Як Вальтэр у крэсле...

Згарэла Доўнарава хата ў Каралішчавічах. Ні коміна, ні галавешкі, ні хаця б якога знаку не засталася.

З саракавых гадоў яшчэ — памятаю — валодалі гэтай хатай і хутарам старыя Доўнары. Яны і тады ўжо былі не маладзёны. Шляхетны з выгляду, з годнай паставай, негаваркі сам гаспадар. І яго заўсёды праставалася і не заўсёды зашпіленая лапатуха-гаспадыня... Чаго яна толькі пра каго не ведала і чаго толькі не ўмела! І знахарыла-шаптала — лячыла пісьменніцкіх дзяцей ад прырэпахаху, ад падзіўкаў і нават ад заікання. І адпойвала, беручы добра за шклянку, казіным малаком (у загарадцы ад лесу мэкала чарада коз) нават самых заморкаў. А колькі самагонкі было выпіта з яе аматарскіх "фабрыкі" (як сама яна, падміргваючы, звала яе), пісьменнікамі! Таксама аматарамі, вядома...

А потым, як старыя памерлі (а можа, з'ехалі да дачок?), гаспадарыла ў той хаце, злепленай з катушкоў-пакойчыкаў, ужо Таня-паварыха са сваімі дзецьмі і гаспадаром, добрым выпіхокам Эдзікам. На былой палавіне старых Доўнараў — пакуль не збудавалі для супрацоўнікаў Дома творчасці капітальныя цагляны дом — кватаравалі дзяўчаты-афіцыянткі. А ў іх пастаянна то ў адной, то ў другой, а то і ва ўсіх трох адразу заўсёды начавалі іх хлопцы — каторы з Апчак, каторы з Сіняло, а то і з самога Мінска...

Гвалту, сварак, разборак там хапала па нехачу. Але нейкая дзіўная людская ці, дакладней, жаночая спайка там існавала ўсё ж. Пакуль усё жыхарства гэтай напакаванай, як рукавіца, хагты не рассыпалася па свеце — хто куды.

І вось згарэла Доўнарава хата. Зіма снегам засыпала пажарышча. Вясюно прыйдзе бульдозер — і следу нават не пакіне, успаміну. Як і не было тут ніколі нікога.

...Летас яшчэ вадзіла я туды дзяцей, якія бавілі ў Каралішчавічах свае зімовыя каникулы, вадзіла ў пустую ўжо хату з выгатаванымі вокнамі (у нас гэта абавязкова павінна спадарожнічаць пакінутаму жытлу), з расхрыстанымі насцеж дзвярыма... Але ж стаялі сцены і была тухла. І ў пустой хаце ў кутку тулілася, як учора купленая, бліскачая паліраваная шафа. Пэўна, яна ўжо не патрафляла сваім бляскам новай модзе — інакш ці кінулі б яе вось гэтак гаспадары? Над абшарпаным туалетным столікам з шыкоўнага, яшчэ з саракавых га-

Старонкі нехрэстаматыіныя

доў, рыжскага гарнітура, невядома калі і кім перанесена ў гэту хату з вялікага Дома, звісалі папшуматанья, аблезлыя шпалеры. На кухонным сталі камянела непачатая буханка замерзлага хлеба... І дзеці, нязвыкла прыціхлыя, нясмела торкалі ў яе пальцам і здзіўлена пыталіся: "А чый гэты хлеб?..." На пліце невядома каго чакаў чыгунок гэтаксама ўмерзлай неабіранай бульбы. Разам з жыльцямі ў хаце, відаць, сялілася яшчэ і гіпертанія, пэўна, і сардэчная недастатковасць таксама: на двухногім, дашчэнтну выцёртым плішавым крэсле рассыпана была цэлая аптэка: папазол, валідол, кроплі Зяленіна ў бутэлечцы... Двухногае крэсла, як і шыкоўны некалі столік, таксама трапіла ў гэту хату з вялікага Дома. Многа гадоў назад вельмі спаважна і паглядна займала яно там месца ў ніжнім вестыбюлі.

У гэтым самым крэсле, памятаю, аднойчы пасля адпаведнай нагоды заснуў у позы нявіннага дзіцяці малады яшчэ Валодзь Караткевіч. Памятаю, як тады ж, яшчэ таксама па-маладому ўзбягаючы па лесвіцы на другі паверх, як быццам няўзнак, зусім бяскрыўдна, з аднаму яму ўласцівым гумарам, кінуў на "заснуўшага Вакха" Янка Брыль:

— Караткевіч, як Вальтэр у крэсле!
...Згарэла Доўнарава хата, згарэла старое плошвае крэсла з вялікага Дома. Пакінуў назаўсёды сваю Краіну пад бэльмі крыламі і сам апантаным яе падарожнік... А той мімалётны ўсмешлівы ўспамін пра Брыля — дзіўна! — жыве.

— Караткевіч, як Вальтэр у крэсле! Каралішчавічы, Каралішчавічы... Які лёс стрэў вас саміх сёння?..

Каты

Сястра-гаспадыня Карлаўна нібыта нават вінілася:

— Таварышы пісацелі, я вельмі прашу вас не пазніцца на вячэру. Дзяўчатам і Вікторыі Іванаўне — вы ж ведаеце, — як ісці ноччу дадому...

Дзяўчаты былі афіцыянткі. Вікторыя Іванаўна — шэф-повар. А дадому ісці і сапраўды — каму было ў Сіняло, каму — у Апчак. Свет няблізкі. Ды яшчэ лесам. Ды зімою.

І, вядома ж, мы не пазніліся. Прыходзілі ў час. Садзіліся — у кожнага сваё аблюбаванае месца — за вялікім авальным сталом пад хрумсткім, гэтак тута накрухмаленым, бялюткім абрусам, з абавязковай зялёнай зімовай галінкай у вазе — хваёвай ці яловай. Для свежасці і пахаты!

Заезд той, памятаю, быў як на падбор з рагатуноў-штукароў: Сева (Усевалад) Краўчанка, Анатоль Астрэйка, Антон Бялевіч, Алесь Рьлько... Былі Макар Паслядовіч, Тарас Хадкевіч, шляхетны Сцяпан Майхровіч. Быў Аркадзь Куляшоў... І сярод іх я — адна жанчына.

У Каралішчавічах, у ДOME творчасці, у той заезд яшчэ «працаваў над раманам», як ён сам акцэнтаваў, і Аляксей Кулакоўскі. (Гэта пасля таго ўжо, як стварыў ён літаратурны запіс кнігі В. І. Казлова «Людзі асобага складу»). Тады была якраз эра яго партаргаўскай дзейнасці ў Саюзе пісьменнікаў. Пры ім жа тады быў забаронены ў саюзе і більярд... "Каб не швэндаліся розныя Шарапавы (асы більярд — А.В.) і якія іншыя абібок... Каб не перашкаджалі працаваць саюзу!"

Не памятаю ўжо, ці то Аляксей Мікалаевіч прыехаў пазней за ўсіх нас, астатніх, ці то з выключнай павагі да яго партаргаўскага статусу, — але яму быў на-

крыты стол асобна. Такі невялікі ўтульны квадратны стол — гэтаксама пад бялюткім накрухмаленым абрусам і з хваёвай для паху галінкай у вазе. Але асобны...

Аляксей Мікалаевіч меў звывку: на вячэру — абавязкова пазніцца!

І бедная Карлаўна ледзь не плакала:

— Ай-яй, гэтакая завая на вуліцы! А дзяўчатам жа дадому ісці...

Але ж вымову Аляксею Мікалаевічу не зробіш... Пакрыўдзіцца. Абразіцца. Ды яшчэ накрычыць!.. Нешта ўсё ж, аднак, трэба было прыдумаць.

Мы ўсе павячэралі ўжо. Стол наш прыбралі. Самы час быў даць разгарнуцца жартам, пазубаскаліць...

— Слухайце, хлопцы! — абвёў усіх нас прыжмураным, жулікаватым позіркам Сева Краўчанка і кінуў галавою на дзверы, з якіх павінен жа быў нарэшце ўзнікнуць наш парторг. — Слухайце ўсе мяне!

Вядома, усе мы замерлі.

— Я яго, хлопцы, ад гэтай шляхецкай яго замашкі — пазніцца! — адвучу. Толькі — дамова. Што б я ні казаў, каб ніводзін з вас не пікнуў нават! Не зарагатаў...

У гэты самы момант за дзвярыма, у халодных легніх сенцах, пачуўся грук: з'явіўся Кулакоўскі, збіваў снег з ботаў, абтрэсваўся — каб годна зайсці ў сталуюку.

Мы ўсе так і напружыліся: якую ж тут штуку выкіне Сева?

— Добры вечар! — спаважна вітаецца Аляксей Мікалаевіч і скідае шэрую каракулеву шапку-папаху (як у Хрушчова — тады ад яго на такія папахі была ў мужчын якраз мода), паволі затым расшпільваецца, вешае — таксама на асобную вешалку — не ў агульную гуру — сіняе зімовае паліто з гэтакім жа шэрым каракулевым каўнярам.

— Добры, браце, вечар! — за ўсіх нас адгукваецца Сева Краўчанка.

— Я, здаецца, прыпазніўся крыху, — кіруецца да свайго стала Кулакоўскі.

Хваліць сваё асабістае. Закуска. Кефір. Хваёвая галінка...

— Прыпазніўся, браце Алёша, прыпазніўся, — добразычліва-весела гаджаецца Сева.

Мы ўсе чакаем, як пойдзе разгортвацца яго сцэнар далей.

— А мы павячэралі ўжо, — кажа далей Сева, — ды вось цябе чакаем...

— А я прапрацаваўся... — салідна паведамляе нам, не такім вялікім стараннікам за пісьмовым сталом, Кулакоўскі.

— Гэта добра! — зноў дае сваю згоду Сева Краўчанка. — Толькі ты, браце, уважліва пглядзі... — прыўстае ён і паказвае кіўком галавы Кулакоўскаму на яго кефір і закуску.

— А што такое? — насцярожваецца Кулакоўскі.

— Ды, разумееш, каты... Мы тут прыйшлі. Я якраз першы адчыніў дзверы... Дык ён, халера, з твайго стала як гайсане! Гэты рыжы, з чорным хвостом... Хвост, як памяло, толькі шмаргануў па твайёй закусцы!

— Як гэта... хвост па закусы?! — было ад чаго страціць мову.

— А чаго ты дзівішся? Вунь Макар учора і не тое застаў! Кацяняты гоісаюць па сталі і нюхаюць сыр!

— Мой сыр нюхаюць?! На маім сталі?! — Не толькі мо на тваім, браце... Але што ты ім забароніш ці раслумачыць, чый стол, чый сыр... Макар бачыў!

Макар Паслядовіч ад такой нечаканай імправізацыі толькі заціскае рукавом рот і адвароч-

ваецца да акна. Мы ўсе, астатнія, таксама душымся смехам.

— Трэба, хлопцы, на вячэру ўсім нам прыходзіць раней. А то не ведаеш, можа, яны, халеры, гэтыя каты, і кефір хлебчуць... — ужо зусім невядома што пляце Сева.

...Нічога больш не слухаючы і не пытаючыся, як боская граза, у адной руцэ з талеркай закускі, у другой з кубкам кефіру Кулакоўскі накіроўваецца да кухні.

— Карлаўна! — як у сваім партаргаўскім кабінэціку, дзе ён любіць рабіць вымовы правінным партыйцам, грыміць ён на хаду.

— Я вас слухаю, Аляксей Мікалаевіч! — імгненна ўзнікае ў дзвярах магутная і гэтак, як усё тут, накрухмаленая і храбусткая — ад халата да белага каптура на галаве — напалоханая Карлаўна.

— Я пытаюся, што ў вас тут робіцца? (Такая ў яго была, у Аляксея Мікалаевіча, засцяпковая старобінска-случкая форма на «-ця».)

— А што ў нас тут?.. — бялее Карлаўна.

— Каты!.. Распладзілі катой!.. — ледзь не шпурляе пад ногі сястры-гаспадыні талерку з закускай і кубак кефіру саюзаўскі парторг. — Замяніце мне ўсё!

Карлаўна, як фокуснік, умудраецца перахапіць і талерку і кубак.

— Заменім! Заменім, Аляксей Мікалаевіч!

І ў гэты самы момант з кухні пад ногі ёй на аксамітавых лапах нячутна выступае рыжы кот — з пушыстым, як новы венік, чорным хвостом.

— Мя-я-ў! — выпінаецца кот і абмахвае хвостом-венікам спатчыку цубкі халат Карлаўны, а потым, пераступіўшы, гэтак жа абмахвае і штаны Кулакоўскага.

— Вы бачыце! — як ад тыгра, адскоквае ад ката Кулакоўскі. Карлаўна махае на ката талеркай. Кот шмыгае і хаваецца пад нашым авальным сталом.

— Дзяўчаты! Дана! Ніна! — крычыць на ўсю сталуюку, заве афіцыянтка Карлаўна.

З дзвярэй, з кухні, выскокваюць Дана і Ніна — маладзенькія прыгожыя афіцыянткі. Дана — бялая, Ніна — чарная.

Аляксей Мікалаевіч умомант астывае і ўжо ўсмешліва-прыхільна пазірае на дзяўчат:

— Што ж гэты вы, дзяўчаты, гэтулькі катой тут развялі?

— Ды ў нас адзін усяго толькі кот! — пырскаюць смехам у кулакі афіцыянткі.

— Дык ганіце ж яго хутчэй! — загадвае Кулакоўскі. Дзяўчаты не ведаюць, дзе шукаць ката. І ён сам ім памагае. Спружыніста тэпае па чалавечых нагах пад сталом, выходзіць з-пад стала, пльгтка выпінаецца і мякка-нячутна кіруецца да стала Кулакоўскага. І, як спружынай, ускідае сябе на яго крэсла...

— Ты бачыў, Алёша?! — аж падскоквае ад захаплення Сева Краўчанка.

Кулакоўскі стаіць знямелы. Мы ўсе лажым на сваім авальным сталі нежывыя ад рогату.

— Ну, сабака! — стогне Антон Бялевіч. Дзяўчаты-афіцыянткі з ручнічкі і Карлаўна ўсё яшчэ з талеркай і кубкам у руках ганяюць ката па сталойцы. Кот носіцца як ашалелы. Кот шукае ратунку!

Коласавы «Начаткі», дык толькі!

...Затое як сем баб адхадзіла! З таго разу Аляксей Мікалаевіч не пазніўся ўжо на вячэру.

«І ўсе яны памерлі...» Такія жывыя. Такія непадобныя адзін на аднаго. Усе адышлі назаўсёды...

А я — жыву. Можа, гэты трэба, каб я ўспомніла сёння, што яны былі, успомніла іх імёны?

Арт-пацеркі

Дзве навучальныя ўстановы ў розных краінах вырашаюць адну задачу: выхаванне гарманічна развітай і актыўнай творчай асобы. Сёлета яны — Мінская дзяржаўная гімназія-каледж мастацтваў і аналагічная школа імя М. К. Чурленіса, што ў Літве, — змаглі абмяняцца педагогічным вопытам і наладзіць больш цесныя кантакты ў сферы мастацкай адукацыі. Паспрыяла развіццю сяброўскіх стасункаў надаўная супольная выстаўка работ беларускіх і літоўскіх

навучэнцаў "Лісты да сяброў: Вільнюс — Мінск", прымеркаваная да 15-годдзя ўстанаўлення дыпламатычных адносін паміж Літвой і нашай краінай. Жывапіс, графіка, плакаты, творы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, прадстаўлены юнымі талентамі, з'яждоўвала агульная тэматыка: гісторыя і культура двух суседніх народаў. Экспазіцыя прайшла ў Мінскай дзяржаўнай гімназіі-каледжы мастацтваў, якая актыўна супрацоўнічае з роднаснымі навучальнымі ўстановамі ў Германіі, Літве, Польшчы, Расіі, праводзіць сумесныя пленэры, абменныя выстаўкі. Да слова, работы беларускіх мастакоў-гімназістаў выстаўляліся ў 60 краінах.

З 24 на 25 снежня ў многіх краінах, і не толькі еўрапейскага кантынента, адзначаюць свята Божага Нараджэння. У Беларусі, як вядома, Каляды паводле каталіцкага календара — свята дзяржаўнае. Але суправаджаецца яно і сакральнымі рытуаламі, і прыгожымі народнымі традыцыямі. І — свецімі фестывалімі. Так, у мінскім касцёле найсвяцейшай Тройцы (св. Рохы), распачаўся традыцыйны музычны фест "Калядныя вечары на Залатой Горцы". Сёння ўвечары тут — арганны канцэрт з удзелам польскага музыканта Пятра Табакерніка. А заўтра, 29 снежня, наш госць правядзе майстар-класы для студэнтаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Візіт П. Табакерніка арганізаваны пры падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску.

У цітрах беларускіх фільмаў сустракаецца і яе імя: Ніна Гурло. Якія ж ролі яна іграе? У псуўнім сэнсе... усе. Яна па-свойму пражывае экранны лёс кожнага персанажа. Нават безыменнага ўдзельніка эпизода, масавай сцэны. Таму што для кожнага з іх Н.Гурло стварае касцюм. А за гэтай

творчасцю — працэс глыбокага пранікнення ў вобраз, вывучэнне літаратуры, пошук і асэнсаванне дакументальнага, гістарычнага матэрыялу. Багатая эрудыцыя мастацкі спрыяе таму, што нават яе эскізы касцюмаў для кіно і тэатральных пастановак успрымаюцца як адметныя самастойныя творы. Персанальная юбілейная выстаўка, разгорнутая ў Палацы мастацтва, прадстаўляе Н. Гурло і як тонкага каларыста, дасціпнага графіка. Экспазіцыя працуе да 28 снежня.

С. ВЕТКА
Фота Кастуся Дробава і Віктара Кавалёва

Пайшоў у гісторыю XIV Мінскі міжнародны кінафестываль "Лістапад"... Тыдзень напярэдадні зімы віравалі зацікаўленыя кінагледачы, шчыравалі журналісты ў пошуках якой-небудзь сенсацыі, і ва ўсіх "лістападаўскіх" мясцінах можна было адчуць асаблівы і характэрны гуд, мітуслівасць і імклівасць, якія звычайна суправаджаюць усё, што датычыць кіно. Тут і ўсялякі прэзентацыі і фотасесіі "зорак" экрану, і выступленні прадстаўнікоў аргкамітэта, і патаемная дзейнасць шматлікіх журы.

Журы сёлета і сапраўды было надзвычай многа: і міжнароднае прафесійнае журы кінематаграфістаў, і журы "Лістападзіка", і журы конкурсу дакументальнага кіно, і журы кінапрэсы, і, як звычайна, журы гледачоў, бо, паводле традыцыі, якая нарадзілася ў Мінску падчас правядзення першага "Лістапада", галоўныя ўзнагароды кінафэсту размяркоўваюць якраз гледачы.

Традыцыя ў культуры — вялікая, значная рэч, і тое, што яна зберагаецца на мінскім кінааглядзе, без сумневу, можна аднесці да пазітыўных з'яў, тым больш, што кола кінаўздзеяння "Лістапада", як радасна паведаміў яго нязменны старшыня Расціслаў Янкоўскі на завяршэнне фэсту, значна пашырылася. Цяпер конкурсная стужка змаглі ўбачыць кінагледачы Міншчыны і абласных цэнтраў краіны. І ўпершыню колькасць несталічных гледачоў перавысіла лічбу кінааўдыторыі сталічнай.

На гэтым "Лістападзе" вельмі рэзкі і крытычны літаральна да ўсяго ў кінасвеце Станіслаў Гаварухін (і таму журналісты нагоўпам мкнуць на яго прэс-канферэнцыі) вельмі злічыва выказваўся пра мінскага гледача: маўляў, ён і ўсё разумее, і суперажывае твору кінамастацтва, і ўсімі фібрамі душы адчувае праўдзінасць і "народнасць" гэтага самага твора, не тое, што кінакрытыкі, накіштаў Плахава і Разлогавы (выдатныя сучасныя расійскія кіназнаўцы. — В. С.). І сапраўды, наш глядач прыняў пазаконкурсную карціну С. Гаварухіна "на ўра", хаця гэта даволі банальная гісторыя пра актрысу другога плана, якой усё жыццё не шанавала — і раптам пашчасціла. Але, папраўдзе, трэба адзначыць, што рэжысура стужкі прафесійная, а дзве акцёрскія работы — гераіні (Яўгенія Дабравольская) і асабліва героя другога плана, дзе мы сустракаемся з вельмі нечаканым Аляксандрам Абдулавым, — выдатныя.

І ў далейшым наш глядач не схібіў (вось што робіць 14-гадовы трэнінг!). Ён, скажам, паставіў стужку германскага рэжысёра Ф. Х. фон Доннерсмака "Жыццё іншых" на першае месца, як і прафесійнае журы кінематаграфістаў: журы ўзнагародзіла нямецкую кінастужку прызам за лепшую рэжысуру.

Безумоўна, самым вялікім набыткам кінафэсту можна лічыць конкурс дакументальных стужак. Гэта само па сабе цікавае відовішча: чалавек здольны пры дапамозе дасціпнага "кінавока" пазнаёміцца з экзатычнымі краінамі, з сапраўды крэатыўнымі асобамі — пісьменнікамі, музыкантамі, філосафамі — і з праблемамі, якія выплываюць з самай густы жыцця.

Аўтар гэтых радкоў, прызнацца, вельмі спачуваў намесніку старшыні журы конкурсу дакументальных фільмаў — кіназнаўцы Л. Саянковай: як жа цяжка сярод усяго гэтага багацця зрабіць вышальны выбар! Урэшце Гран-пры атрыма-

Святло і цені «Лістапада»

ла карціна дацкага рэжысёра Э. Е. Мо "Мае вочы", а 2-гі прыз — іранская кінастужка "За снегамым узгоркам" (рэж. Р. Лавафіпур) з характэрным прызначэннем журы "За мастацкае асэнсаванне таямніцы чалавечага лёсу". Фільм беларускага рэжысёра С. Рыбакова "Крывая ніва" таксама быў яскрава вызначаны журы: "За самаахвярную любоў да Радзімы". Паказальна, што і некаторыя іншыя беларускія дакументальныя фільмы атрымалі ўзнагароды XIV ММКФ "Лістапад", сцвердзіўшы такім чынам яшчэ раз славетную традыцыю айчыннага кінематографа, які заўсёды вызначаўся высокім узроўнем дакументальнасці (зрэшты, і само аб'яднанне "Летапіс" атрымала адзін з прызоў кінафэсту, і, думаецца, зусім заслужана).

Да станоўчых вынікаў сёлета нягледзячы мінскага кінафоруму трэба аднесці павелічэнне ліку ўдзельнікаў конкурсу мастацкіх кінастужак. Упершыню прыехалі да нас прадстаўнікі Венгрыі і Чэхіі, Паўднёвай Карэі і Індыі. Пры гэтым трэба адзначыць, што неафіты адыгралі значную ролю пры размеркаванні галоўных прызоў: чэшскі фільм "Я абслугоўваў англійскага караля" (рэж. І. Менцэль) атрымала лістападнае "срэбра", Паўднёвакарэйская стужка "Таёмнае сонечнае святло" з'явілася на нашым фэсце наогул галоўным сюрпрызам. Тут, як у славетных антычных трагедыях, глядач робіцца сведкам барацьбы чалавека і фатуму. Маладая жанчына (гераіня актрысы Чжон До Ён) пераносіць страшэнныя страты: гібель мужа, а потым і маленькага сына, але імкнецца зберагчы ў душы таёмнае, глыбока чалавечае святло. І заслужана сам паўднёвакарэйскі фільм (рэжысёр і аўтар сцэнарыя Лі Чжан Дон) атрымала прыз ад Прэзідэнта Беларусі "За гуманнасць і духоўнасць у кіно", а выканаўца ролі гераіні Чжон До Ён, атрымаўшы сёлета "Залатую пальмавую галіну" знакамітага Канскага фестывалю, следам атрымала прыз за лепшую жаночую ролю XIV ММКФ.

Але час пераходзіць і да таго, што пазначана як "цені" фэсту. Чамусьці зусім невялікі ўдзел, у параўнанні з папярэднім "Лістападам", у нашым кінафоруме ўзяла Расія. Зразумела, калі ўлічыць кааператыўную прадукцыю, прысутнасць расійскіх кінематаграфістаў можна заўважыць яшчэ ў трох стужках (уключаючы фільм А. Сакурава і "Ворагі" — карціну сумеснай вытворчасці, Беларусь — Расія). Уласна расійскіх стужак было толькі дзве: "Агітбрыгада "Бі ворага" (рэжысёр і аўтар сцэнарыя В. Мельнікаў) і "Падарожжа з хатнімі жывёламі" (рэж. В. Старажава). Апошняя стужка, як давялося пераканацца на ўласныя вочы, прыцягнула найбольшую ўвагу мінскага гледача, але ўрэшце атрымала толькі спецыяльны прыз ад журы кінапрэсы. "Агітбрыгада..." пашанцавала больш — ёй дасталася "бронза". Хаця, праўду кажучы, "Падарожжа..." падалася больш стылёнай карцінай, да таго ж, у ёй яскрава выконваюць галоўныя ролі К. Куцэпава і Д. Дзюжаў. Безумоўна, у "Агітбрыгадзе..." таксама ёсць акцёрскія ўдачы: Віктар Сухарукаў і Ганна Данілава (яна атрымала прыз за лепшую жаночую ролю 2-га плана).

І ўсё ж узровень гэтых стужак, на мой погляд, не роўня фільмам А. Звягінцава і "12" — новай стужцы М. Міхалкова. Чаму іх не прадставілі на "Лістападзе"? Пытанне, канечне, рытарычнае.

...І вельмі няўдала паказаліся на кінафэсце беларускія ігравыя стужкі. Вялікія надзеі ўскладаліся на фільм "Чаклун і Румба". Перад праглядам гэтак цудоўна, шчыра выступіў на прэс-канферэнцыі рэжысёр гэтай карціны Андрэй Голубеў, распавядаў пра цяжкасці яе стварэння. Аднак мастацтва — падчас жорсткага з'ява. Яно, як і жыццё, фіксуе перш за ўсё вынік: твор павінен гаварыць сам за сябе. А калі яго паказалі, калі перад намі сто першы раз паўстала гісторыя "Да мяне, Мухтар!", ды яшчэ прывязаная да вельмі адказнай у нашай свядомасці тэмы Вялікай Айчыннай, ды яшчэ, як напісала адна з газет,

"у чарнавым варыянце з недасканальым гукам"...

Больш падрабязнай размовы заслугоўвае кінастужка "Ворагі". Па-першае, яна ўладальнік прыза за лепшы дэбют імя Віктара Турава на Рэспубліканскім фестывалі беларускіх фільмаў у Брэсце (2007). Па-другое, аўтар сцэнарыя і рэжысёр Марыя Мажар — прадстаўнік найноўшага пакалення беларускіх кінематаграфістаў, і яна імкнулася новымі вачыма паглядзець на свяшчэнную і трагічную тэму Вялікай Айчыннай... І, аб'ектыўна гаворачы, сям-там ёй гэта ўдалося. Ёсць кадры, якія ўзрушваюць гледача; уражвае акцёрскае выкананне Ю. Аўг, Е. Яцко (абедзве работы былі адзначаныя на некаторых кінафорумах спецыяльнымі прызамі за лепшыя жаночыя ролі 1-га і 2-га планаў); як заўсёды натуральны і арганічны на экране Генадзь Гарбук. Але стужка выклікала і хвалю крытыкі. Найбольш жорстка гэтую хвалю падтрымаў старшыня журы кінематаграфістаў вядомы расійскі рэжысёр Дзмітрый Мясхіеў: "Кіно пра вайну так не робіцца... Я не хачу глядзець кіно пра беларускую вёску, у якой усё з кардону..."

Паказальна, што падчас працяглай прэс-канферэнцыі пра перспектывы беларускага кіно (на ёй цікава разважаў наконт задум і планаў Нацыянальнай кінастудыі "Беларусь-Фільм" яе генеральны дырэктар У. Замяталін) і паўстала пытанне пра нізкі, на думку многіх журналістаў, "працэнт беларускасці" ў стужцы, ды раптам "узварвалася" актрыса Ю. Аўг: "Можа, вы растлумачце мне, што гэта за "рэч у сабе" — беларускасць?" Аўтар гэтых радкоў паабяцаў ёй растлумачыць, што гэта за рэч, за скарачаную прафесарскую лекцыю на 2 гадзіны...

Яшчэ — пра некаторыя арганізацыйныя праблемы. Зразумела, падрыхтоўка і правядзенне такога грандыёзнага фэсту, як "Лістапад", вымагае надзвычай моцных высілкаў (трэба аддаць належнае няўменнаму дырэктару ММКФ Вялянціне Сцяпанавой і каардынатару Ірыне Дзям'янавай). Але сам кінапрагляд пашырыўся сёлета да надзвычайных памераў, а праз гэта, на мой погляд, выпаў з цэнтра ўвагі "Лістападзік". І наогул, ужо настала гаворка пра асобнае правядзенне конкурсу дзіцячага фільма (напрыклад, падчас вясновых канікул).

Таксама і тэатральны прагляд пры "Лістападзе" падаўся даволі штучным: у лістападзе ж у Мінску завяршыўся ёмісты тэатральны фестываль "Панарама". А пазнаёміцца з творчасцю студыі пры БДУ культуры і мастацтваў глядач можа і па-за межамі кінафоруму.

І апошняе — слова ў абарону кінакрытыкі. Прадстаўнікоў гэтай прафесіі было разоў ў 10 меней, чым проста супрацоўнікаў СМІ. Час навучыцца цаніць слова сапраўдных знаўцаў кінамастацтва. Нягледзячы на сваю невялікую колькасць, менавіта яны вызначаюць густоўную гаму фэсту, яго сапраўдны мастацкі ўзровень...

Вадзім САЛЕЕЎ,
доктар філасофскіх навук

На здымку: гасцей "Лістапада" вітае яго старшыня — народны артыст СССР Расціслаў Янкоўскі.

Фота Аляксандра Дзмітрыева

Здагадваюся, з якой прычыны менавіта сёлета набегла і апанавала мною, здаецца, не такая ўжо новая, але заўсёды жывая дума пра заваблівая мастацтва тэатра. І не ўвогуле, а — Купалаўскага. Мы ж прывычаліся адзначаць знамянальныя даты. Дык вось 50 гадоў таму, на пачатку тэатральнага сезона 1957 года, 20 верасня, купалаўцы выпусцілі прэм'еру спектакля «Ліса і вінаград» («Эзоп») паводле драмы Г. Фігейрэду. І што з таго, спытаеце вы? Для мяне ж асабіста гэта — падзея, адна з самых памятных за ўсё жыццё. Першая мая рэжысёрская работа з дзівосным ансамблем купалаўцаў.

Пра магію акцёрства

І дагэтуль мне не дае спакою роздум пра незвычайную сілу характава беларускага нацыянальнага акцёрства. Мне карціць асэнсаваць непаўторную асаблівасць Купалаўскага тэатра, праяўленую найперш Яго Вялікасцю Акцёрам. І той садружнасцю, што з лёгкай рукі тэатральнай крытыкі называюць сусор'ем самабытных талентаў.

Што нясе на сцэну з сабой купалавец? А кажучы больш шырока, якім чынам у акцёрскім мастацтве адлюстроўваецца тое, што цяпер пазначана паніяццем «менталітэт нацыі»? Прынамсі, мне ўжо ў маёй першай рабоце «Ліса і вінаград» з вялікім акцёрам Барысам Платонавым і яго партнёрамі на чале са Сцяпанам Бірылам і маладзенькай тады дэбютанткай Галінай Талкачовай штосьці асабліва кінулася ў вочы, затрымала маю ўвагу. Было ў тым Эзопе, старажытнагрэчаскім байкапісцы, хваравітым і вонкава пачварным, па-рабску прыніжаным чалавеку, нешта высокае, адухоўленае. У вахач і ў нюансіроўцы маўлення гэтага Эзопы, увасобленага беларускім акцёрам, трымцела адна прыкметная нота. Выразна перадаваў Платонаў, я сказаў бы, пільны ўнутраны голас свайго героя. Голас, які не могучы загнушыць у ім ні ўладарна здзелкавы выбрык ягоных гаспадароў, ні сапраўды балючыя ўколы ўласнага сумлення.

Потым у вельмі розных, часам неадназначных п'есах (напрыклад, «У мяцеліцу» Л. Лявонава або «Дзівак» і «Забіты ўсім») Назыма Хікмета, «На дне» М. Горькага або «Вечар» А. Дударова) мяне радасна здзіўляў гэты выразны ўнутраны голас у персанажах, увасобленых Лідзіяй Рэжыскай і Галінай Макаравай, Віктарам Тарасавым і Леанідам Рахленкам, Галінай Талкачовай і Аленай Рышковай. Як далікатна і адчуваўна ў тым унутраным голасе героя або гераіні спектакля — то прыцішана і загояна, то галасліва — гучала прыродная гатоўнасць чалавечай асобы да спачування, да лагоднага справядлівага прымірэння з бліжнім, а часам і з неадчэпным пачуццём асабістай віны альбо асабістай сіраглівай сумоты... Складаны псіхалагічны лабірынт, дзе нярэдка адчайна, мітусліва шукае чалавек справядлівага вырашэння той жыццёвай праблемы, якая вось тут і зараз вымагае свайго — пажадана разумнага — выйсця.

Падчас нашага такога жывога і даверлівага супрацоўніцтва з Купалаўскім тэатрам грамадскі клімат у краіне нібы вымагаў ад твораў інтэлектуальнага напаўнення той пачуццёвай сферы, што пераважна пануе ў акцёрскім мастацтве. Трэба падкрэсліць: тыя артысты, з якімі мне пашчасціла працаваць, заставалі ўсё новае ў мастацтве, захоўваючы самае дарагое для іх — дух свайго тэатра. І ў розных ролях яны заўжды выступалі гуманістамі паводле сваёй прыроды. Сапраўды, хай сабе персанаж спектакля абраўца, разлаваны або скіроўвае на свайго саперніка з'едлівы сарказм, ды не сціхае той унутраны голас,

той мастацкі пафас, што вось сёння і тут кіруе ўсім ладам сцэнічнага вобраза. Адчувальна, дазволю сабе так сказаць, артысты змякчалі тонус гневу або крыклівай раз'юшанасці. Так-так: купалаўскі акцёр, на маю думку, даражыць гэтым няўлоўным змякчальным пафасам у сваім сцэнічным існаванні.

У камедыі «Гульня з кошкай» І. Эркеня і ў «Лявонісе на арбіце» А. Макаёнка акцёры выразна і псіхалагічна праўдзіва ўвасоблялі як вяршыні чалавечага духу, так і пэўную абмежаванасць кагосьці з асоб — у здольнасці да самастойнага мыслення. І гэтая псіхалагічная праўда ў раскрыцці рэальных людзей-арыгіналаў мне асабіста ўяўляецца пэўнай характэрнай рысай беларускага акцёрства ў творчасці купалаўцаў. Асабліва маляўніча і каларытна ўсё гэта выглядала ў нашых спектаклях, што адлюстроўвалі, так бы мовіць, бытавыя рэалі нашай рэчаіснасці. Ці ж можна забыць створанае на сцэне па-тэатральнаму панарамнае жыццё беларускага селяніна ў «Людзях на балоце» паводле такой глыбокай і да любаты маляўнічай прозы Івана Мележа або ў «Лявонісе на арбіце» А. Макаёнка! І канечне, у дудараўскім «Вечары».

Маім асістэнтам у пастаноўцы названых спектакляў была прадстаўніца дынастыі Уладзімірскіх — Галіна Уладзімірская. Хораша працавала мяне і з дынастыяй А. Рышкова і Т. Кін-Камінскага, пачатак якой дала супрацоўніца легендарнага Фларыяна Ждановіча ў дарэвалюцыйныя гады актрыса Вера Тарасік (маці А. Рышкова).

У найбольш памятных мне ўзорах высокага акцёрства купалаўцаў пераважала па-народнаму жывое і сцэнічна маляўнічае асэнсаванне пошукаў чалавека іспіны і справядлівасці ў нашым спрадзек пакутлівым і заўсёды драматычным жыцці. На гэтай грэшнай зямлі, у гэтай людскай грамадзе. Колькі смелых здагадак і нечакана арыгінальных высноў падказвалі глядачу прывабныя і супярэчлівыя сцэнічныя героі, скажам, Рамана Філіпава або Паўла Дубашынскага. Магутныя акцёрскія Постаці! Інтэлектуальнае напаўненне іх персанажаў звычайна спалучалася з праўдзівымі нават у дробязях паводзінамі ў прапанаваных акалічнасцях. Вельмі тактоўна ўплыталася ў трактоўку ролі нельга зусім няўлоўнае для вока і слыху глядача: як быццам паасобна і агулам артысты прыглушваюць самы пафас сцэнічнага відовішча, захоўваючы ў ім яркую, бывала, расквечаную да стракатасці, тэатральную першароднасць.

Праўда жыцця ў праўдзівым мастацкім увасабленні, здаецца, быў галоўны завет для ўсіх пакаленняў купалаўцаў.

Часам мне і глядачам здавалася, быццам артыст у той або іншай ролі сказаў пра свайго героя «ўсё» — дарэшткі. І добрае, і негатывнае. І герой нібы раскрыты ва ўсёй складанасці пэўнага характара, пэўнай натуры, пэўнага тэмпераменту. Дык жа не! Купалавец знаходзіць у пар-

тыгтуры ролі нейкі момант, імгненне, каб жэстам, нечаканым рухам альбо позіркам на партнёра, інтанацыяй у маўленні даць глядачу адчуць эскізную мастацкую недаказанасць. Маўляў, самі дамаюцца, што было далей учынена ці выказана героем. Асабліва дарагой бывае гэткая недамаляванасць у інтымных сцэнах, дзе набліжаюцца да згоды альбо, наадварот, канфлікуюць любоўна «ён» і «яна». Невыпадкова, мабыць, тэатралы ў свой час варажнечу між кланамі Глушакоў і Чарнушак у «Людзях на балоце» тактоўна параўноўвалі з варожасцю роду Мантэкі і Капулецці ў італьяскай Вероне, а Васіля Дзятліка і Ганну Чарнушку, здаралася, называлі палашуцкімі Рамэо і Джульетай. Дык жа многія эпізоды гэтых выскových жарсцяў іграліся артыстамі, як мы кажам у закулісі, на падтэкстах, з памянёнай вышэй эскізнай недаказанасцю. Умельства артыста гэтак «інтымнічаць» увогуле рэдкасць у сучасным тэатры.

Артысты, з якімі мне пашчасціла працаваць, засвойвалі ўсё новае ў мастацтве, захоўваючы самае дарагое для іх — дух свайго тэатра. Што б ні іграў на сцэне беларускі акцёр, ён выступае гуманістам паводле прыроды ўласнага таленту. Але, купалавец як прафесійны відчынец выконвае ўсё на сцэне нібыта зусім не наўмысна, проста і натуральна. Нібы ніякіх глядачоў тут і заваду няма. Акцёр тым часам спакваля дае зразумець, якая гэта персонна круціцца ў віры падзей, што складаюць сюжэт драмы альбо камедыі. Прынамсі, такая ілюзія, быццам выканаўца ролі забывае, нават не здагадваецца, што з глядзельнай залы нехта сочыць за кожным яго рухам, — ілюзія, аднолькава жыватворная і нават патрэбная як для артыстаў, так і для глядачоў.

Беларускі характар такога мастацтва найбольш адчувальны ў тым прыговым і загадкавым унутраным голасе, што мы ўспрымаем не так слыхам, як дзівосным і трапяткім тэатральным настроем, якім прасякнута сама атмасфера падчас спектакля. Той «нутраны голас» у акцёрскім таленце хтосьці іншы вызначае як унутранае «Я» таленавітай асобы. І гэтак «Я» не страчвае сваёй годнасці ні ў якім разе. Менавіта гэтак «Я» сама больш кіруе чалавекам у яго неадчэпнай і такой захапляльнай барацьбе за месца пад сонцам. Вучыць чалавека надта цяжкаму мастацтву выжывання ў вірлівым свеце. Вучыць пераадоляваць страх. Або, наадварот, бязвольна і з пакарой чакаць ласку ад няўмольнага лёсу.

Мне ўжо даводзілася гаварыць купалаўцам непасрэдна, якое гэта вялікае рэжысёрскае шчасце — мая сустрэча і праца з такім ансамблем творчых аднадумцаў. Ды і сённяшняй згадка мае прызнанне ў сапраўднай любові да Купалаўскага тэатра, які карыстаецца вялікай павагай і любоўю глядача не толькі Беларусі.

З глыбокім удзячным пачуццём думаецца, што нашы былыя творчыя стасункі — тэатра і рэжысуры — бадай, рэдкая з'ява. Прынамсі — не частая!

Застаючыся сам-насам з прычэткамі ночы, я, бывае, з не ўласцівым мне сентыментальным замілаваннем аднаўляю ў думках нашы застольныя рэпетыцыі са Стэфаніяй Станютай і Паўлам Малчанавым, калі ставілася «Гульня з кошкай». Перада мною паўстаюць «чарнавія» пошукі з маімі аднадумцамі Ліліяй Давідовіч і Генадзем Гарбукам сама больш выразных мізансцен для «Людзей на балоце». Усё гэта належыць майму маўкліваму вечароваму настрою...

Маўкліваму? Аднак я разгаварыўся. Людзі тэатра ўвогуле народ гаваркі. Хіба не так?

Барыс ЭРЫН,
былы галоўны рэжысёр
Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы

г. Масква

Труфальдзіна, Труфальдзіна...

У Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы — прэм'ера класікі: «Слуга двух гаспадароў», неўміручая камедыя К. Гальдоні. Пераклад з італьянскай мовы на рускую — А. Джывілегава, пераклад з рускай на беларускую зроблены А. Бутэвічам. Рэжысёр-пастаноўшчык — Аляксандр Нардштэрм (Швецыя), мастак — Валянціна Праўдзіна, кампазітар — Сяргей Картэс, харэограф — Ігар Качаеў (Расія). Вобраз Труфальдзіна ўвасабляюць акцёры Дзмітрый Есневіч, Раман Падаляка, Ігар Пятроў, Сяргей Чуб. У спектаклі выкарыстаныя вершы Л. Дранько-Майскока.

Святочны падарунак тэатралам рыхтавала творчая каманда на чале з Аляксандрам Нардштэрмам. Работы рэжысёра са Швецыі ведае наша оперная публіка (у мінулых сезонах ён паставіў «Джані Скікі» Д. Пуччыні ды «Сельскі гонар» П. Масканы). У Расіі ён супрацоўнічаў з такімі знакамітымі тэатрамі, як Малы і Сатыры ў Маскве, тэатр імя Ленсавета і «Александрынка» ў Пецярбургу. Паставіць спектакль у Беларусі яго запрасіў мастацкі кіраўнік тэатра імя Янкі Купалы Валерый Раеўскі. З Аляксандрам Нардштэрмам пагутарыў няштатны карэспандэнт «ЛіМа».

Ці задавалены вы сваёй працай з купалаўцамі, ці ўсе творчыя задумы ўвасобілі ў спектаклі?

— Так. Спектаклем вельмі задавалены. Падчас працы мне ніхто не замінаў, адчувалася амаль поўная свабода творчасці. Таму тое, што хацеў данесці да беларускага тэатральнага глядача, атрымалася на ўсе сто працэнтаў.

Вы даволі свабодна размаўляеце па-руску, але ж спектакль гучыць па-беларуску...

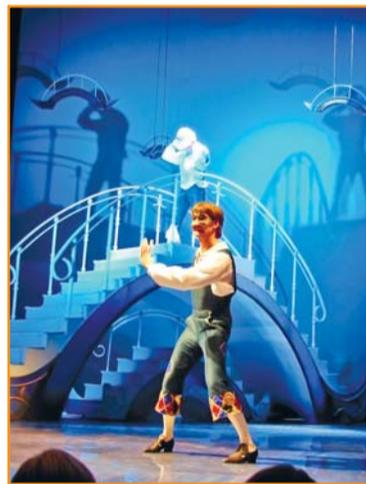
— Я шведскі грамадзянін з рускімі каранямі, да таго ж шмат часу знаходжуся ў Расіі. Зразумела, што беларускай мовы не ведаю, бо ніколі не вучыўся. Таму размаўляў з вашымі акцёрамі па-руску. Але паступова, за час, што быў у Мінску, беларускую мову пачаў ужо ўспрымаць на слых і нават разумець.

Як вам працавалася з беларускімі акцёрамі? Чым адрозніваюцца яны ад расійскіх альбо еўрапейскіх?

— Спачатку было цяжкавата. Ведаецца, у чым праблема? У менталітэце. Італьянскі матэрыял для беларускіх людзей няпросты, бо жыхары Апенінаў у дзесяць разоў хутчэй «варочаюць глудзямі», рухаюцца. Славяне ж, як, дарэчы, і скандынавы, любяць паразважаць. Таму хуткасці рэакцый, экспрэсіі — усіх тых якасцей, якія перадаюць характэрную паўднёвую атмасферу, — ад вашых акцёраў, шчыра кажучы, было цяжка дамагчыся.

Беларускім тэатралам прапануецца новая, асучасненая версія камедыі вялікага італьянца. На мой густ, вырашэнне спектакля даволі смелае, у нечым рызыкаўнае...

— Штосьці новае з цягам часу можа пераўтварыцца ў класіку... Калі ж казаць без жартаў, то ўсе мы сведкі таго, як змяняецца ася-

роддзе вакол нас, таму сваёй задачай я бачыў — данесці да сучаснага глядача галоўную задуму твора. Мабільнік у руцэ аднаго з герояў — можна сказаць, прывітанне з нашага часу...

Як і асобныя ўкрапіны з беларускага фальклору?

— Так. Зроблена гэта наўмысна, дзеля таго, каб наблізіць бесмяротны твор вялікага Карла Гальдоні да беларускай глебы. Дарэчы, і вершы Леаніда Дранько-Майскока выкарыстаныя.

Чаму ў вашым спектаклі не адзін Труфальдзіна?

— Я хацеў паказаць шматалічнасць, «розныя твары» гэтага персанажа, таму галоўнага героя ў спектаклі граюць аж чатыры акцёры. Іншымі словамі, гэта адна асоба, але ж у чатырох абліччах.

«Слуга двух гаспадароў» — не першая ваша работа ў Беларусі...

— Так. У снежні 2005 года на Малай сцэне купалаўцаў адбылася мая першая беларуская прэм'ера — камерны спектакль «Востраў Сахалін» паводле А. Чэхава, з адным героем, у ролі якога выступіў Раман Падаляка. Мяркую, тады мая работа спадабалася кіраўніцтву тэатра: у кожным разе, так тлумачу гэтае афіцыйнае запрашэнне да творага супрацоўніцтва.

Прыедзеце ў Беларусь яшчэ?

— З задавальненнем, калі запрасяць. Але ж мяне, шчыра кажучы, дужа зацікавіў ваш Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы...

Гутарыў
Аляксей СТРАЛЬНИКАУ

На здымку: сцэны са спектакля «Слуга двух гаспадароў».

Фота Аляксандра Дзмітрыева

З усіх мастацкіх з'яў, што атрымалі развіццё ў рэчышчы еўрапейскага дэкадансу, эстэтызм, бадай, адзін з самых нявывучаных савецкай і постсавецкай навукай мастацка-літаратурных напрамкаў. Яго вызначэння няма ні ў 9-томнай "Краткой литературной энциклопедии", ні ў "Литературном энциклопедическом словаре" (1987), ні ў новай 18-томнай "Беларускай энцыклапедыі", ні ў іншых выданнях падобнага кшталту (не будзем блытаць паняцце "эстэтызм" з паняццем "эстэтыка"). Вельмі няшмат і грунтоўных спроб уллучыць эстэтызм у сусветны ланцуг іншых кірункаў, плыняў і школ, глыбока даследаваць механізмы рэалізацыі ў канкрэтных творах літаратуры, параўнаць яго рознанацыянальныя варыянты, абгрунтаваць невыпадковасць канчатковага афармлення яго як самастойнага напрамку ў мастацтве слова (прынамсі, англійскім) менавіта другой паловы XIX ст., паказаць фактары ўплыву на творчасць пісьменнікаў XX ст.

Жыццё як матыў арнаменту: эстэтызм

Непасрэднымі папярэднікамі эстэтызму з'явіліся гэтак званыя "перадрафаэліты". Аскар Уайльд, ці не самы слыны з эстэты, прызнаваўся, што палічыў бы за шчасце ахвяраваць сваёй маладосцю дзеля магчымасці апынуцца ў 1848 годзе, каб разам з сям'ю маладымі мастакамі — Томасам Вулнерам, Джэймсам Колінзам, Джонам Эверэтам Міле, Фрэдэрыкам Джорджам Стэфенсам, Уільямам Холманам Хантам, братамі Дантэ Габрыэлем і Уільямам Майклам Росці — узяць удзел у стварэнні "Перадрафаэліцкага брацтва". Сваю дзейнасць "перадрафаэліты" (пазней да іх далучыліся паэты Уільям Морыс, Чарльз Суінберн і інш.) прысвячаюць пошукам ісціны, універсальна-сутнасны змест якой яны бачылі ў Харастве, Прыгажосці, Красе. І паколькі выроўдлівае, прагматызаванае, праязічнае ("колеру цвілі", па вызначэнні Г. Флабэра) рэчаіснасць сярэдзіны XIX ст. не ў стане была прапанаваць нічога прыгожага, яны шукаюць прыгажосць у мастацтве італьянскіх жывапісцаў, што жылі і працавалі да Рафаэля, "перад Рафаэлем" (адсюль назва суполкі), а таксама ў творчасці іншых мастакоў і пісьменнікаў Антычнасці, Сярэднявечча, раняга Адраджэння. Характэрныя рысы мастацтва "перадрафаэлітаў" — культ прыгожага, рафінаванасць, вытанчанасць перажыванняў, пластычнасць вобразаў, абвостраная пацудэвасць, наданне асаблівага значэння форме твора. На гэтай глебе ў хуткім часе і ўзрасце ўласна эстэтызм.

Заснавальнікамі эстэтызму прынята лічыць англійскіх пісьменнікаў і тэарэтыкаў літаратуры Джона Роскіна (1819—1900) і Уолтэра Пейтэра (1839—1894). Прычым Роскін, хоць і прызнаваў за мастаком права дзеля дасягнення сваіх мэтаў аперываваць любымі знакамі і сімваламі, нават тымі, што найпрост з рэчаіснасцю не суадносяцца, усё ж бачыў у мастацтве перадусім "указальнік... сацыяльнай і палітычнай дэбрачыннасці". У Пейтэра ж грамадскае, этычнае ўсё заўважней саступае месца эстэтычнаму, дамінантнымі якасцямі твора ўжо бачацца стыль і форма. Мастацкі твор, паводле Пейтэра, — крыніца "незвычайнай прыгажосці і асалоды", а мудрасць — не ў дыдактыцы, не ў "маралі", а ў "паэтычнай страстці, у імкненні да хараства, у любові да мастацтва дзеля мастацтва".

Тэарэтыка-крытычныя і мастацкія творы Пейтэра і яго аднадумцаў дазваляюць зрабіць выснову: з эстэтызмам мы маем справу ў тых выпадках, калі эстэтычнаму не проста аддаецца перавага над этычным, але апошняе свядома выключана з мэтай і задат твора, катэгорыя прыгожага набывае самакатоўнасць і аўтаномнасць і, у выніку, — ацэньваецца і нават падкрэслена дэкарптыўнасцю.

Уплыву Пейтэра адбіўся на творчасці многіх пісьменнікаў, але, бадай, самым вядомым спадчынікам яго ідэй стаўся А. Уайльд. Праўда, у хранатопе эстэтычных уздзеянняў на Уайльда праглядаюцца і іншыя постаці — Э. По, Ш. Бадлер, Т. Гацье, чые мастац-

кія пошукі адпавядалі яго ўласным творчым зацікаўленням. Таго ж Тэафіла Гацье М. Багдановіч нездарма вызначае менавіта як аднаго з "эстэтыў, тонкіх знаўцаў формы". Трэба дадаць належнае беларускаму паэту: у сваёй рэцэнзіі 1914 года на рускі пераклад кнігі Гацье "Эмалі і камеі", здзейснены М. Гумілёвым, ён, па сутнасці, дакладна і трашна характарызуе некаторыя рысы эстэтызму ў цэлым: "...тое, што ў ёй адмысловае, адначасна і надта штучнае. У ёй вельмі шмат майстэрства і вельмі мала паэзіі. У яе дбайна адточаныя вершы не адчуваецца "павеву духу жывога", усе яны прыгожыя, але халодныя...". Актыўна засвойвае Уайльд і ўрокі Ж.К. Гюісманса з яго рамана "Наадварот", што быў успрыняты дэкадантамі як "біблія новага мастацтва".

Удзячны вучань сваіх настаўнікаў, Уайльд ідзе далей за іх, асабліва ў тэарэтычных працах. Ідэя прыгажосці, красы як артэфакта, як з'явы, у пэўным сэнсе, штучнай знаходзіцца ў яго лагічна-парадаксальнае завяршэнне: сапраўды прыгожым ёсць тое, што з'яўляецца плёнам фантазіі, вымыслу, па вельмі своеасаблівай тэрміналогіі Уайльда — "хлусні". "Жыццё — гэта толькі матыў арнаменту", — прагучыць у адным з апошніх лістоў пісьменніка. Мастацтва, паводле Уайльда, не толькі вышэй за рэчаіснасць, яно — творца яе дасканалых формаў. Мастацтва стварыла туманы над Лонданам, песімізм вынайздзены Гамлетам, а нігілізм — Тургеневым і Дастаеўскім, і наогул, усё XIX стагоддзе прыдуманна Бальзакам...

Сваю канцэпцыю ўзаемадзячэнняў мастацтва і рэчаіснасці, мастацтва і прыгажосці Уайльд найбольш поўна выклаў у кнізе трактатаў "Намеры" (1891), цэнтральнае месца ў якой займае дыялог "Заняпад мастацтва хлусні". Па-першае, "мастацтва нічога не адлюстроўвае, апрача сябе самога... Ні ў якім выпадку яно не ўзнаўляе свой час. Вялікая памылка ўсіх гісторыкаў заключаецца ў тым, што яны па мастацтве эпохі ацэньваюць саму эпоху". Па-другое, "усё дрэннае мастацтва існуе дзякуючы таму, што мы вяртаемся да жыцця і да прыроды і робім з іх ідэал... Для нас, хто жыць у дзевятнаццатым стагоддзі, кожнае стагоддзе падыходзіць у якасці сюжэта, апроч нашага ўласнага". Па-трэцяе, "жыццё імітуе мастацтва значна больш, чым мастацтва імітуе жыццё...".

Як ужо было заўважана, асноўныя палажэнні сваёй тэорыі

мастацтва пісьменнік звычайна падаваў у парадаксальнай форме. Так, у "Прадмове" да рамана "Партрэт Дарыяна Грэя" (1890) ён сцвярджае: "Няма кніг маральных ці амаральных ці амаральных. Ёсць кнігі добра напісаныя або напісаныя кепска"; "Мастак не мараліст. Схільнасць мастака да маралізавання спараджае недаравальную манернасць стылю". Гэтыя ідэі пісьменнік распаўсюджаў не толькі на мастацтва, але і на свой стыль паводзін. Ня дзіўна, што ўласнае жыццё Уайльда лічыў лепшым сваім творам: "Геній у ўкалаў у жыццё, і толькі талент — у кнігі". Бясспрэчна, тут ёсць падставы гаварыць аб своеасаб-

месца. "Эстэт", "паэт чыстай красы" — гэтыя вызначэнні сталі ці не агульным месцам прысвечаных Багдановічу прац. Не мог ён не ведаць і творчасці Уайльда, а адзін з яго парадоксаў Багдановіч занатаваў сярод іншых афарызмаў і выразаў. Бясспрэчна, кропкі судакранання ў яго творчасці з эстэтызмам ёсць, і ўсё ж атажасамліваць творы Багдановіча з эстэтызмам значыла б паставіць знак роўнасці паміж паняццямі "эстэтычнае" і "эстэцкае". Кожная Багдановічава выява красы спараджана душой і асвечана духоўнасцю. Вуснамі Хрыста ён сцвярджае ў сваім славутым "Апокрыфе": "...няма красы

Як ужо было заўважана, асноўныя палажэнні сваёй тэорыі мастацтва Аскар Уайльд звычайна падаваў у парадаксальнай форме. Так, у "Прадмове" да рамана "Партрэт Дарыяна Грэя" (1890) ён сцвярджае: "Няма кніг маральных ці амаральных. Ёсць кнігі добра напісаныя або напісаныя кепска"; "Мастак не мараліст. Схільнасць мастака да маралізавання спараджае недаравальную манернасць стылю". Гэтыя ідэі пісьменнік распаўсюджаў не толькі на мастацтва, але і на свой стыль паводзінаў.

лівай прафесіяналізацыі перажыванняў, прыклады якой знаходзім у досведзе многіх пісьменнікаў — Бальзака, Флабэра, Тургенева. Уайльдам таксама кіруюць эстэтычнымі памкненнямі, але зыходная тут цалкам іншая — геданізм, "эстэтычны індывідуалізм" (Вяч. Іванаў), што, можа, найбольш выразна ўвасобіўся ў дэндзізме — своеасаблівай філасофіі, якая вымагае ад чалавека арганізацыі жыцця паводле законаў мастацкага твора.

Неабходна, аднак, падкрэсліць: было б памылкай прымаць за чыстую манету многія тэзы Уайльда; яны патрабуюць абавязковых карэктываў на парадаксальнасць, жаданне пісьменніка, у пэўным сэнсе, "справакаваць" сучаснікаў. У сваёй творчасці Уайльд найчасцей выходзіў за межы ўласных жа пастулатаў, падпарадкоўваючы яе служэнню прыгажосці і духоўнасці. Аб гэтым сведчыць і яго знакаміты раман "Партрэт Дарыяна Грэя" — вытанчаны твор-эксперымент, герой якога жадае ўсё паспытаць, усё перажыць, застаючыся пры гэтым "гледачом уласнага жыцця".

З беларускіх пісьменнікаў у звязцы з эстэтызмам найчасцей згадваюць М. Багдановіча, у мастацкай сістэме якога катэгорыя красы займае выключна важнае

У. Жылку небеспадстаўна вызначаюць як "шукальніка хараства" (М. Скобла). Назву "Хараства" дасць Жылка аднаму са сваіх вершаў: "Нясны і трывожны сны людства, // І блудны цёмныя яго дарогі, // Але па-над будзённыя трывогі // Узносіць нас туга да хараства...". Гэтак жа ён назаве і эсэ, у якім выкладзе сваю філасофію хараства: "Чаму хараства заўсёды пабожнае? Чаму дагэтуль няма рэлігі хараства? Хараства — стымул праўды, волі і веды. Укараніся культ Хараства, і людзі былі б шчаслівымі... Людзі жадаюць Хрыста новых высот, новага неба! Хрыстос Хараства прыйдзе хрысціць у імя Хараства формаў і духу, і ім спасёмся!.. Хараства і гармонія ці не адно і тое ж?!" У лісце да А. Луцкевіча ад 10 мая 1925 года Жылка прыгаецца: "Як Вы адносіцеся да эстэтычнага кірунку ў беларускай паэзіі? Мне гэта вельмі цікава! Мінчукі ў сваіх крытычных артыкулах радуюцца, што ў нас воль толькі нацыянальныя ды сацыяльныя тэмы. Радаць гэта бессэнсоўна... я хачу сказаць, што маю права пісаць не толькі ўра-патрыятычна-пралетарскія рэчы, але і заставацца ў самотным ціхім храме Хараства". Свае вершы за 1924 год Жылка называе менавіта "эстэтычнымі спрабамі". Пра Хараства — "сваё каханне, апошняе каханне", "каханку няздраную, нязменную", паэт разважае і ў "Дзёніку": "Мне хочацца думаць, што Яно і ёсць вялікая, сапраўдная рэальнасць, якое няма нат у навуцы". У эстэцкім рэчышчы часам палягае і жылкаўская вобразнасць: "фіялкавыя раницы" дзяцінства і "алеіныя дні" юнацтва, "блакітнапалашчы" дзень і "залатапроменьні ў ставу"...

З аднаго боку, відавочныя паралелі з эстэтызмам Уайльда (дарэчы, англійскага пісьменніка У. Жылка ўзгадвае сярод "пакутнікаў-мучальнікаў", "рыцараў Святага, змагароў з цемрай", якіх у памяці паэта быў "цэлы рой": "трагічны Гогаля, парадаксальны А. Уайльд, святы Гл. Успенскі, хворы Дастаеўскі, мудры Ібсен, заблудзіўшыся Ніцшэ"). З іншага боку, Жылкавы "нахілы да эстэтызму" нясуць на сабе выразны адбітак сацыяльнага, бо адчуваннем Хараства ў яго прасякнуты "і Беларусь, і барацьба, і буры, і вясняныя громы, і палі, і сенажаці". Нават містычнае, уяўна-невмоўнае, "невядомыя таемствы" Жылка разумее па-асабліваму; даючы сваёй паэме паказальную назву "Уяўленне", ён між тым прысвечвае твор сацыяльна-палітычным падзеям, і яго лірычны герой не толькі "дало захоплен бліскучаю", але й "шпяркацю коня Пагоні".

Варта было б узгадаць у сувязі з эстэтызмам і іншых аічынных творцаў, да прыкладу — Кляшторнага, чью "багемнасць" і "эстэтычнае" не стамляліся выкрываць многія тагачасныя крытыкі. Але, як слухна сцвярджае І. Багдановіч, "беларускае слова пад пяром Тодара Кляшторнага прадэманстравала сваё бліскучыя магчымасці ўражваць нечаканасцю вобраза спецыяльна прыдуманнага, штучнага". Ды і яго мастацкая вобразнасць не вычэрпвалася адно "ледзянымі гітарамі", "завеямі залатымі", "вішнёвымі хмарамі" і "сонечнымі вёсламі", а нярэдка ўзімалася да высока-трагічнага апіявання тых, хто "Адаў душу за вечнае зманганне, // Распяў душу за маці-Беларусь".

Выснова відавочная: беларускія прыхільнікі "эстэтыкі чаравання" (У. Жылка) ніколі не адмяжоўваліся ад нацыянальных і сацыяльна-грамадскіх праблем, сінтэзавалі ў сваёй творчасці вечнае з надзённым, эстэтычнае з этычным, ці, кажучы словамі І. Замоціна, "жыццё, сапраўднасць, тое быццё, якім азначаецца свядомасць", з "мастацтвам, асяроддзем зачараваных люстраў, у якім жыццё не толькі адбіваецца, але і пераламляецца ў самых прыгожых, найдзіўных формах".

Ева ЛЯВОНАВА

Алег ЖДАН

Я пакажу!

Пацешкі

Я прыехаў у гэты горад упершыню і на вакзале запытаўся ў мужчыны са спагадлівым тварам, ці не ведае ён вуліцу Падгорную. У вачах ягоных ўмомант бліснула радасць. "Як жа, ведаю, — адказаў ён. — Паедзеце на тралейбусе нумар 10 да прыпынку "Высокі". Потым перасядзеце на аўтобус нумар 15 і паедзеце да прыпынку "Круты"... — Мужчына задумаўся і па-прыяцельску ўзяў мяне за локаць. — Не, спярша ўсё ж вам трэба даехаць да прыпынку "Зімні" на аўтобусе нумар 50, затым перасесці на тралейбус 51 і ехаць да прыпынку "Летні". — Зноў задумаўся.

— Але ж мне казалі, што спярша трэба на метро... — нясмела запярэчыў я.

— Не! Ні ў якім разе!.. Хаця... Калі даехаць да станцыі «Нацыянальная» і перабрацца на Кальцавую, затым да станцыі «Спаргуйная»... Не! Нічога не атрымаецца. Трэба ўсё ж... Хаця...

— Выбачайце, — прамовіў я. — Спяшаюся. Паеду на таксі.

Аднак ён учэпіста трымаў мяне за локаць. — Навошта вам траціць грошы? Як спяшаецца, дык лепш на маршрутку і даехаць да вуліцы «Прыгожая», затым перасесці на... Не, спярша на метро да станцыі «Мармуровая», затым...

— Дзякуй, — прамовіў я і паспрабаваў вырвацца. Аднак не тут было.

— Добра! — усклікнуў ён. — Я вам пакажу!

Але я ўжо сядзеў у салоне аўтамабіля. Праз дваццаць хвілін быў на месцы. Вось яна, вуліца Падгорная. Разлічыўся, выйшаў. І тут адзаду ляпнулі дзверцы другога аўтамабіля.

— Во! — пачуў знаёмы голас. — Ледзь дагнаў! Вам які дом патрэбен?

Я кінуўся да бліжэйшага па'езда.

— Пачакайце! — грывнуў голас адзаду.

— На які вам паверх? Я ўсё знаю! Я пакажу!

Хаў ду ю ду

Пачуўшы аднойчы, як унук чэша па-англійску, кінарэжысёр Яфрэм Яфрэмкін падумаў: ці ж я дурней за ўнука? Тым больш, што ўнук у першым класе, а ён, Яфрэм, калісьці мастацкі інстытут скончыў. Не, як па-праўдзе, дык з англійскай мовай былі ў яго праблемы, перапаўзаў з двойкі на тройку, ледзь скончыў з-за гэтай праклятушчай мовы інстытут, але ж... Карацей, закарцела Яфрэму пагаварыць з якім-небудзь англічанінам, а потым пахваліцца перад унукам: маўляў, не адно ты паліглот. Не ўмее як след гаварыць па-англійску? Дык і кіно здымаць не ўмее, а здымае. Тут і пашанцавала: побач пачуў англійскую мову. Счакаўшы, як адзін з англічан адыдзе трохі ў бок, Яфрэм наблізіўся, шчыра ўсімхінуўся і прамовіў:

— Хаў ду ю ду!

— Здарова, — нечакана без аніякага акцэнта азваўся па-руску англічанін.

— Як вам сённяшняе надвор'е? — выдаў Яфрэм падрыхтаванае пытанне.

— Нармалёк, — прамовіў англічанін.

Бач ты, падумаў Яфрэм, нават наша аргэ ведае.

І тут веды Яфрэма падышлі да канца.

— А як вам Беларусь? — ўспомніў урок, што талдычыў учора унук.

— О-о!

— А як наша нацыянальная бібліятэка?

— Ого!..

Вяду рэй! — радасна адзначыў Яфрэм.

— А чыгуначны вакзал?

— У-у!..

— А футбольны манеж?

— Ы-ы!

Гаворка пайшла! Адказаў на пытанні англічанін ахвотна і чамусьці пасмейваўся.

Відаць, над вымаўленьнем Яфрэма. Ну, вымаўленне — дробязь.

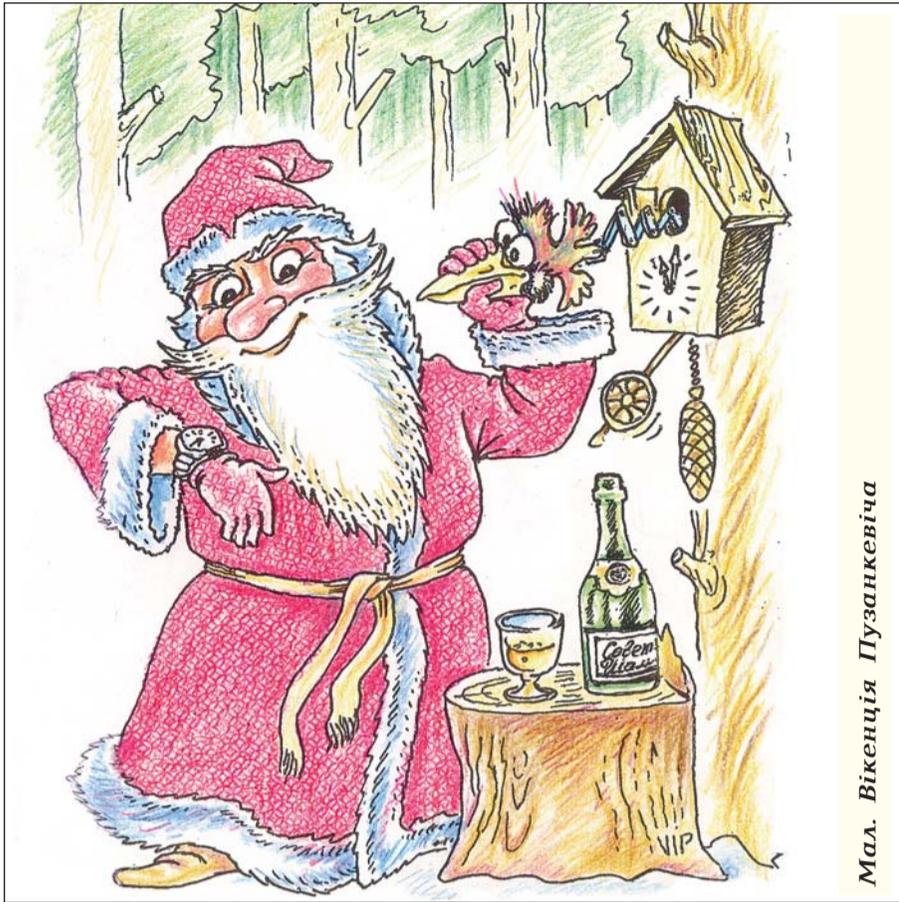
— А як...
— Канечне!
— А як...
— Безумоўна!

І тут Яфрэм рашыў пацікавіцца, ці не бачыў англічанін фільм, што здымаў ён, Яфрэм Яфрэмкін.

— Ці не бачылі вы фільм «Слэзкі?» Я рэжысёр гэтага фільма.

Аднак англічанін раптам прамовіў:

— Чаго ты ад мяне хочаш, рэжысёр хрэнаў? Гавары па-руску ці па-беларуску. Я — перакладчык...

Мал. Вікенцыя Пузанкевіча

Анатоль ЗЭКАЎ

КАХАННЕ НА СНЕЗЕ

Я па снезе, што выпаў употай, да цябе на спатканне іду.

— А на снезе кахаць ты умееш?.. Шлюбным ложкам хай стане нам ён. А прачнуся — і ўсё зразумео: гэта — сон, гэта — восеньскі сон.

Эдуард Акулін

Да цябе завітаў на спатканне, хоць па снезе шлях мусіў таптаць. І скасіла мяне ты пытаннем: — А на снезе ты ўмееш кахаць?..

Ад пытання твайго так знямеў я, бы язык хто іголкай скалоў. — Я не ведаю, можа, і ўмею, ды такога яшчэ не было.

А сам зірк на дыван неабсяжны, што заснежыў зямлю неспадзеў. Ай, ці ложка, ці снег — хіба важна? Мне б кахаць цябе толькі — хоць дзе!

З сябе скінуць бы ўсё адным махам — і на снег, у твой страсны палон! Ды прачнуўся — магчыма, ад страху. Аказалася, гэта быў сон.

Павел САКОВІЧ

Міколу Маляўку

Хоць ён вырас вунь які, А МАЛЯЎКА ўсё ж такі. Можа, гэта і цудоўна: Дзецям ён нібыта роўня!

Алег САЛТУК

Развага

Ці ўмею я добрыя вершы пісаць, У прыныце гэта няважна. Як любіць сяброўка мая паўтараць, Гісторыя потым адкажа. Я згодзен, адкажа: адпрэчыцца кіч, Не будзе ні каліва грузу І тых графаманаў, заната якіх У двух літарацкіх саюзах. Ад снобаў пазбавімся гэтых і тых, Выпадкам шчаслівым прыгрэтых. І толькі застануцца прозвішчы іх У зношаных членскіх білетах.

Амброзь КАРШУНЬСКИ

АЛІЛУЙКІ

Андрэю Федарэнку

Зрабіў рэвізію ён прозы І апаніў усё цвяроза: Яна такая занядбатая — Не варта й талера шчарбатага.

Навуму Гальпяровічу

Дзе не пад сілу нават двум, Адзін управіцца Навум.

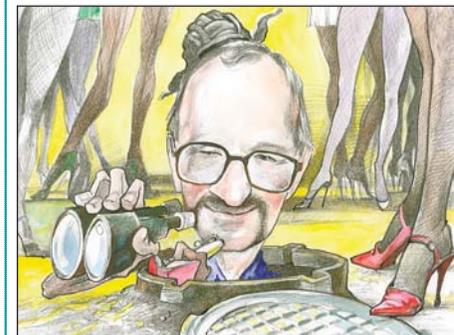
Пятро РАДЗЕЧКА

Між галадаючых нявест

Калі жанчыны ў сорок год Яшчэ здалёку вочы косяць. Бы з вуснаў злізваючы мёд..

Я крадуся к табе, як злогзей, Між галадаючых нявест...

Анатоль Зэкаў

Як наведцаць цябе закарціць, Будзе дзень то звычайны ці фэст — Ні за што мне не ўдасца прайсці У баку ад галодных нявест.

Уладзімір ЕРМАЛАЕЎ

У вечным плаванні

Смертельно клянуты змеёй Плыву, как туча, над землёй... Настанет день — и я отдам концы, Пока пуста моя могила... Читают люди Пушкина и Фета, Скоринкина читают... Я очнулся в тереме... ах, так это сон?! Андрэй Скарынкін

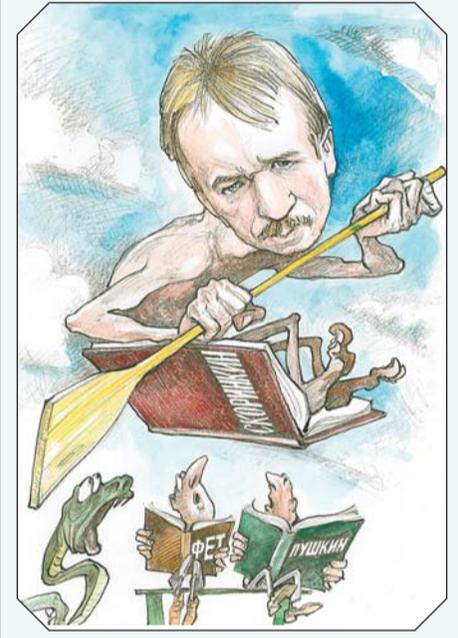
Быў я гадзюкай дзеўбануты, Адчуў канец, спазнаў пакуты. Нягодніца, каго ўкусіла? Мяне ж чытае ўся Расія.

Я роўны Пушкіну і Фету, Скарынкін я — паэт Сусвету!

Дык за грахі якія кара? Канаю ціха, без "базара".

Плыву ў нябесных прасторы. Дыміць унізе крэматорый...

Няўжо закончыў шлях зямны? Ды не! Дурныя сняцца сны.

Шаржы Алега КАРПОВІЧА

Перакладчыку

Ём пераклаў шэдэўраў шмат. Пацеў над Байранам, заўзятар. А што кульгае пераклад, Дык Байран тут не вінаваты.

Творцу

Хоць творца быццам і вядомы, А твор ягоны неядомы.

Самому сабе

Аднойчы ў лесе на хвілінку Я прыхіліўся да галінкі; , Даруйце выхадку блюзнерскую — Была галінка Каржанеўскаю!

Так было на зыходзе вайны Згаладаліся дзеўкі, аж вылі.

Чаму ж сёння яны зноў адны? Як ім ласку пазнаць хоць на хвілю?

Вось і ловяць яны мужыкоў Агаліўшы спакусна калені,

Для жанчын самы ўдалы улоў, Калі трапіць у рукі пісьменнік.

Я таксама пішу... І між тым Праз кардон іх іду — і боюся, Бо прывык ужо быць халастым, А яны ж ажаніць мяне мусяць.

Я таму й адпусціў бараду, Як шыбую к табе — Прысядаю. Хоць, магчыма, што і не дайду — Вельмі ж пільна адна паглядае...

2007 год гісторыкам культуры "падкіне" шмат пытанняў. Вядома, ён будзе ўгаданы перш за ўсё як год, у якім цывілізаваная Беларусь адзначала 125-годдзе класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа. Адзначалі — гэта добра, бо толькі памятливым адкрываецца дарога ў заўтра. Але чаму тады амаль забыўся юбілей Уладзіслава Галубка? Таго самага Галубка, які быў не проста равеснікам Купалы і Коласа, а гэтак жа магутна, як і яго знакамітыя папалечнікі па культурна-адраджэнцкім здзяйсненні, узвышаўся на іншых мастакоўскіх палетках — драматургічных і тэатральных? Тытул першага народнага артыста Беларусі пра нешта ж гаворыць?

Прырода шчодра адарыла У. Галубка. Прызнаны паэт, пражыц, драматург, акцёр і рэжысёр, ён мог бы пры жаданні зрабіць кар'еру музыкі-інструменталіста (віртуозна іграў на баяне, трамбоне і кларнеце), спевака (меў добры голас), мастака-жывапісца (у свой час яго персанальныя выстаўкі карысталіся вялікім поспехам). А зрэшты, што цяпер гадаць. Мог бы — не мог... Усякае магло быць, калі ўлічыць, у які час дзавалося жыццё гэтаму чалавеку.

Нагадаем толькі некаторыя моманты біяграфіі Уладзіслава Іосіфавіча Галубка (сапраўднае прозвішча Голуб).

Нарадзіўся 15 мая 1882 года на станцыі Лясная пад Баранавічамі. Быў першынцам у Іосіфа Голуба і Аліны Рэвуг. Радаводныя карані — на Барысаўшчыне (сярод іншага, вядома, што адтуль, з вёскі Неманіца, Тамаш Голуб з братамі ў 1863 годзе выпраўляўся ў паўстанцае войска Кастуся Каліноўскага). Дзяцінства правёў ужо ў Мінску. Скончыў царкоўна-нарыходскую школу, пасля чаго займаўся ў гарадскім вучылішчы. Але вучобу дзавалося кінуць: у 1895 годзе рэвалюцыйны стрэл невядомага зламчыка абарваў жыццё бацькі, і воляй-няволяй старэйшы ў невялікай сям'і Уладзіслаў мусіў уважліва на сябе клопат кармільца. Сербануў ліха ўдасцал. Але выстаў. Турботы пра хлеб надзённы не забілі прагу самаўдасканалення: займаўся атлетызмам у спартывым клубе, браў урокі жывапісу ў мінскіх мастакоў, уступіў у адзін з мінскіх сацыял-дэмакратычных гурткоў... Абраў для сябе цярплівы шлях творцы на беларускай, бязлітасна гнанай хітвым сапрапамі расійскага самаўладдзя, мове. Сэнс жыцця ў яго цалкам акрэсліўся пасля знаёмства з пісьменнікам Альбертам Паўловічам, які далучыў яго да беларускага нацыянальна-вызваленчага руху, увёў у асяродак нашаніўцаў. Дэбютаваў Уладзімір Іосіфавіч 9 мая 1908 года апавяданнем "На яселле". Неўзабаве У. Галубок робіцца адным з самых актыўных і аўтарытэтных аўтараў газеты. Пазней публікаваў і вершы, і допісы, і замалёўкі. Друкаваўся не толькі ў "Нашай ніве", яго творы з'яўляліся ў газетах "Беларусь", "Гоман", "Вольная Беларусь", у альманаху "Маладая Беларусь", у часопісе "Лучынка"...

Узгадаўшы бясспрэчны факт, што літаратурная творчасць У. Галубка цалкам палягае ў рэчышчы нашаніўскай паэтыкі, варта пры гэтым падкрэсліць: рэчышча тое не было ні пляткім, ні вузкім, інакш не выйшла б з "Нашай нівы" столькі выдатных творчых індывідуальнасцей. У. Галубок таксама дастаткова хутка выпрацаваў асабісты, адмысловы выяўленчы почырк. У вершах, напрыклад, ён выявіў сябе майстрам дэталі; і калі ўжо браўся за апісанне бядотнага становішча селяніна ("Доля мужыка", "Забытая хатка", "Сермяжнік"), дык ад падрабязнасцей, як гаворыцца, кроў стыла.

Аднак вера ў светлыя перспектывы роднай старонкі гучала ў вершах "Будучыня", "Хачу мець зямельку і мру без работы". Самае цікавае, што рэчаіснасць у пражыцках творах пісьменніка выглядае больш паэтычна, чым у яго вершах.

У артыкуле "За тры гады. Агляд беларускай краснай пісьменнасці 1911—1913 гг." М. Багдановіч адзначаў: "Галубок, як і раней, пісаў бойкі і вясёлыя апавяданні, да чаго мае праўдзівую здольнасць. Мова іх заўсёды жывая, тэмы іншы раз даволі цікавыя". Аўтар артыкула ў ацэнцы апавяданняў

рупліўцамі беларускай тэатральнай справы Фларыянам Ждановічам і Усеваладам Фальскім, дапамагаў ім ствараць Першае таварыства беларускай драмы і камедыі — праобраз беларускага нацыянальнага тэатра. Справа гэта аказалася архіскаладанай, яна тайла ў сабе нават небяспеку крымінальнага пераследу з боку царскіх урадоўцаў. І толькі пасля Лютаўскай рэвалюцыі 1917 года Таварыства змогло распачаць сталую тэатральную справу. Быў У. Галубок у гэтым калектыве спачатку акцёрам, рэпертуарны голад вымусіў яго неў-

дзейнасць У. Галубка нелялянай да сябе і прымусам выслалі яго ў Мінск — на месца сталага жыхарства. Няўдачы не зламлі падзвіжніка. Праявіўшы цуды настойлівасці і арганізатарскага ўмельства, ён ужо 10 жніўня 1920 года спектаклем па ўласнай п'есе "Суд", які адбыўся ў "Беларускім рабочым клубе" (памішканне былога начнога кабарэ "Акварыум") заявіў аб стварэнні "Трупы беларускіх артыстаў пад загідам Галубка". Завяршыўся другі кругабеж жыццёвага лёсу творцы.

Далучэнне паспалітага люду да мастацтва — сама па сабе ўжо

пачалі папракаць У. Галубка за нацыяналізм. Улада ж да пары да часу адносілася да У. Галубка цалкам лаляна, бо гэтак жа адносіўся да яе і драматург, якога пражылі нават вандроўным трыбунам і агітатарам. Празвалі за тое, што ён у глыбінцы перад пачаткам спектакля звычайна праводзіў гутаркі, у якіх растлумачваў палітыку Саветскай улады ў галіне культуры, якая дзівосным чынам супадала з творчай праграмай яго калектыву. Асвятліць розум і душу працоўнага беларуса... Разбудзіць яго творчыя сілы... Выхаваць усвядомленае пачуццё патрыятызму...

Не цяжка заўважыць, што творча-місіянерскія задачы У. Галубка на сваіх асноўных, прынцыпова-вызначальных момантах супадалі з палітычным курсам урада Беларусі. А імідж? Хіба ж маглі яму пашкодзіць нейкія выступленні надобразычліўцаў? Быў У. Галубок тыповым беларусам. Са спакойнай удзячнасцю ўспрымаў пахвалу, не спрабаваў знішчыць надобразычліўцаў. Сярод іншага сцярапеў і рэарганізацыю сваёй вандроўнай трупы ў Трэці беларускі тэатр са сталай базай у Гомелі (1931). Галубкоўцы трацілі многія адметнасці свайго творчага аблічча, але... Але трэба было працаваць. У пачатку 1930-х гадоў У. Галубок па праве лічыўся адным з самых аўтарытэтных айчынных драматургаў. Мастацкая прастора яго твораў вельмі густа заселена самымі разнастайнымі чалавечымі тыпамі, якія дастаткова поўна вымалёўвалі гуманітарнае аблічча тагачаснай і гістарычнай Беларусі. Вялікі ўклад яго ў развіццё паасобных драматургічных жанраў.

2007 год для У. Галубка двойчы юбілейны: 125-годдзе з дня нараджэння і 70-годдзе з дня смерці: 28 верасня 1937 года. Праўда, ажно да пачатку 1990-х гадоў афіцыйнай лічылася іншая дата: 7 сакавіка 1942 года. Больш за тое, сярод беларускай інтэлігенцыі доўгі час хадыла легенда (і ў гэтак хацелася верыць), што супраціўляўся землякі на гулагаўскіх пастравах славутага У. Галубка, нібыта арганізаваў ён новую "зэкаўскую" трупу і зноў пачаў вандраваць ад лагера да лагера, каб словам мастацтва палегчыць долю знявольных. Аднак... На вялікі жаль, усё адбылося не так, а прасцей і жудасней.

У. Галубка і некалькі вядучых артыстаў арыштавалі, тэатр закрылі, трупу "рассыпалі" па розных тэатрах. Безлітасна-жорсткі смерч-тарнада пранёсся над шматцветным ветраграфам тэатральнай беларускай культуры, пакінуўшы пасля сябе руіны, друз і слёзы па страчаным. Пацярпелі ўсе — ад дырэктара да машыніста сцэны. Большасці ўдалося выжыць і аджыць. Некаторыя з іх дасягнулі вялікіх поспехаў.

Было б грэшна сцяврджаць, што беларусы цалкам забыліся пра свайго выдатнага сучайніка. Час ад часу ставяцца яго п'есы (праўда, часцей самадзейнымі калектывамі). З дзясатка гадоў таму у Баранавічах правялі фестываль тэатральнага мастацтва па творах У. Галубка (зноў жа сіламі аматарскіх труп). Пад эгідай Музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі працуе "Гасцёўня Уладзіслава Галубка"... Але ўсё пазнаецца ў параўнанні. Як ушанаваны, напрыклад, М. Крапіўніцкі, І. Карпенка-Кары ва Украіне, К. Караджале ў Мадаве, Ю. Вайчкус у Літве, А. Алуан у Латвіі, Л. Койдула ў Эстоніі. А яны ж зрабілі для развіцця сваіх нацыянальных культур прынамсі не больш, чым зрабіў У. Галубок для беларускай.

Летам 2007 года Мінгарвыканкам паведаміў аб намеры надаць імя У. Галубка адной з вуліц у раёне новай забудовы. Даўгавата ўсё ж ішла мы да гэтага рашэння! Захаваўся дом, у якім жыў драматург, ёсць мемарыяльная дошка. Яе пакуль не ўстанавілі. Чаму? А проста яшчэ не дайшлі і да гэтага рашэння. А што, усе плошчы ў нас атрымалі ўдаляць найменні? Дый Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтва мог бы з гонарам насіць імя У. Галубка...

І не яму ўсё гэта патрэбна. Нам.

Папалечнік волатаў беларускай культуры

У. Галубок меў усе адзнакі лідэрскай натуры. Ахламасавыя інстынкты яму былі арганічна чужыя, як, дарэчы, і атаманскія, аўтакратычна-эгацэнтрычныя. Ён быў з завадараў, які ўмеў і любіў працаваць у талацэ, у згуртаванні аднадумцаў, аб'яднаных тэрміновай і канкрэтнай стваральнай задачай. У талацэ пад сябе не грабуць.

У. Галубка праявіў звычайную для яго стрыманасць. Галубкоўская проза ў аспекце тэматыкі выгада вылучалася на фоне тагачаснай пражычнай прадукцыі: была ў ёй глыбокая, заснаваная на добрым веданні рэальнай рэчаіснасці, змястоўнасць, і нязмушаная сюжэтная займальнасць. Сацыяльна-бытавое, жартаўліва-гумарыстычнае апавяданне, імпрэсія, сімвалічная замалёўка, лірычны абразок — вось той абсяг найбольш любімых жанраў пісьменніка. Самыя раннія апавяданні пісьменніка сваім выяўленчым ладам вельмі цесна збліжаюцца з так званай народнай прозай. Праўда, У. Галубок нават у творах, заснаваных на калізіях побытавых анекдотаў, вусных дыдактычных гісторыяў знаходзіў магчымасці ўзняцца над выпярхоўным бытапісалічствам, раскрыць глыбінны сацыяльны падтэкст падзей ("Чужое смачней", "Адукаваная кабыла", "Посная гусяціна" і інш.). Не пазбегнуў пісьменнік і ўплыву сімвалізму. У многіх яго апавяданнях алегарычнасць выступала адным з важнейшых выяўленчых сродкаў ("Навальніца", "Бор", "Мінуўшчына", "Гонар" і інш.). У прытчавых, іншасказальных формах ён зашыфроўваў рэвалюцыйныя інтэнцыі сваіх твораў. Мастацкія вартасці паэтычных і пражычных твораў У. Галубка далі ім "пропуск" у школьныя праграмы Саветскай Беларусі першых паслярэвалюцыйных гадоў.

Не грэх паўтарыцца: мог Уладзіслаў Іосіфавіч дасягнуць значных творчых поспехаў на розных мастацкіх нівах. Але сапраўдны мастакоўскі подзвіг здзейсніў усё ж у галіне нацыянальнага тэатра. Магіяй жа тэатральнага відовішча быў зачараваны вельмі рана, таму не прапусцаў ніводнай магчымасці пабываць на спектаклях нярэдка ў Мінску гастролёраў. Асабліва моцнае ўражанне аказалі на яго выступленні Першай прафесійнай украінскай тэатральнай трупы пад кіраўніцтвам Марка Крапіўніцкага і Міхайлы Старыцкага. У пачатку 1910 года прыйшла пара захаплення ідэяй стварэння беларускага нацыянальнага тэатра. Вельмі ўцешылі яго, нарадзіўшы вялікія надзеі мінскія гастролі Першай беларускай трупы Ігната Буцінцкага, якія адбыліся ў 1911 годзе. З яе кіраўніком У. Галубок адразу зблізіўся і пасябраваў. Добрае разуменне знайшоў ён і з вялікімі

забаве ўзяцца за пярэ драматурга. Першынцам аказаўся сцэнічны жарт "Заб'ўся падперазацца", потым з'явіліся меладрама "Апошняя спатканне" і сатырычная камедыя "Пісаравы імяніны". Як бачна, дыяпазон жанравых прыхільнасцей Галубка-драматурга ўжо з самага пачатку аднастайным не быў. Вялікае значэнне надаваў ён і пошукам актуальных, сучасных задачам беларускага культурнага адраджэння, сюжэтаў, таму яго п'есы заўсёды знаходзілі цёплы прыём у глядача. Не дзіўна, што яны склалі аснову рэпертуару Першага таварыства беларускай драмы і камедыі. Тое самае можна сказаць і пра афішу "Беларускага саветскага тэатра", утворанага 22 снежня 1918 года шляхам аб'яднання "Першага таварыства беларускай драмы і камедыі" з трупаі Францішка Аляхновіча, які пераехаў з Вільні ў Мінск. Пазней, праўда, сітуацыя крыху памянялася. "Беларускі саветскі тэатр" з пачаткам акупацыі Мінска польскім войскам спыніў сваё існаванне. Зрэшты, у канцы 1919 года пад назвай "Беларускі народны тэатр" і пад кіраўніцтвам Ф. Аляхновіча трупа аднавіла працу, але ставілася ёй п'есы ў пераважнай большасці кіраўніка.

У. Галубок меў усе рысы лідэрскай натуры. Ахламасавыя інстынкты яму былі арганічна чужыя, як, дарэчы, і атаманскія, аўтакратычна-эгацэнтрычныя. Ён быў з завадараў, які ўмеў і любіў працаваць у талацэ, у згуртаванні аднадумцаў, аб'яднаных тэрміновай і канкрэтнай стваральнай задачай. У талацэ пад сябе не грабуць. Нетаварысцкія адносіны Ф. Аляхновіча вельмі яго засмуцілі, але варажчыя крыўды на таго ён не затаіў. А вось задумацца над уласным творчым лёсам — мусіў. 11 ліпеня 1920 года пад наўпамом Чырвонай Арміі польскія акупанты пакінулі Мінск. Разам з імі, захапіўшы з сабою ўвесь тэатральны рыштук, адвандраваў у Вільню Ф. Аляхновіч. Няўрымслывы Ф. Ждановіч зноў пачаў гуртаваць былых сваіх папалечнікаў у тэатральны калектыв. На гэты раз У. Галубок у ждановічэўскую талку не з'явіўся: ведаў, што справіцца і без яго. Справіліся — 14 верасня 1920 года распачаў сваю дзейнасць Беларускі дзяржаўны тэатр. Але Уладзіслаў Іосіфавіч апыраўся іх. На цэлы месяц. Яшчэ пры паляках на мінскай ускраіне Пярэспе ён зрабіў спробу (на жаль, няўдалую) стварыць уласную тэатральную трупу. Большы поспех спадарожнічаў яму ў Слуцку. У верасні 1920 года ён узначаліў тут драматычную секцыю культурна-асветніцкага гуртка "Папараць-кветка". Былі паказаны і спадабаліся слухачам глядачу спектаклі па п'есах "Апошняя спатканне" і "Трамменьчык шчасця". Запланавалі гастрольную паездку па Беларусі, якая, аднак, не адбылася: акупацыйныя ўлады расцанілі

высакародная справа. А трэба ж улічыць, што дзейнасць У. Галубка з'яўлялася цалкам місіянерскай. Ён быў сведкам аб'яўлення БНР (сакавік 1918 года), абвяшчэння аб стварэнні БССР (1 студзеня 1919 года), але меў цвёрдае перакананне, што суверэнітэт кожнай дзяржавы станаецца звычайнай фікцыяй, калі не адбудзецца суверэнізацыя свядомасці яе насельнікаў. Так ужо склаліся гістарычныя рэаліі, што Беларусь беларусу трэба было адкрываць. І тэатр у гэтай справе ўяўляўся вельмі эфектыўным сродкам. Менавіта таму з такой бязмернай апантанасцю будаваў У. Галубок свой тэатр. Спачатку трупа была невялікая. Ён, жонка, дачкі, некалькі сяброў ды суседзяў (Б. Бусел, А. Блажэвіч, М. Васілёк, Н. Клачко, І. Крыцкі, Ю. Фляйто і інш.), крыху пазней прыйшлі пісьменнікі І. Барашка, А. Дудар, В. Шашкоўскі, М. Чарот). Асноўная нагузка ў трупе клася на яе кіраўніка: ён пісаў п'есы, выступаў у якасці рэжысёра, акцёра, сцэнографа і адміністратара. Матэрыяльных сродкаў катастрофічна не хапала. Яму спрабавалі дапамагць культурнастановы, з якімі ён супрацоўнічаў ("Беларускі рабочы клуб", клубы імя Леніна, Луначарскага, Дзям'яна Беднага і інш.), але і ў іх саміх фінансавыя магчымасці былі абмежаваныя. І толькі ў 1924 годзе, калі тэатр займеў статус Другой беларускай дзяржаўнай трупы, стала нашам лягчэй. Праўда, сталага, "базавата" тэатральнага памяшкання выдзеліць не парупіліся. Зрэшты, сам У. Галубок на гэтым не настойваў, бо ведаў, што яму трэба: з 1926 года яго калектыв пачаў называцца Беларускім дзяржаўным вандроўным тэатрам. І ён прынёс яго кіраўніку сапраўды ўсенародную славу. Гэтага нястомнага працаўніка ведалі і любілі літаральна ва ўсіх кутках Саветскай Беларусі, бо ён усяго сябе — без астатку — аддаў служэнню народу, ішоў са сваімі галубянятамі ў такія глухія рэгіёны роднай старонкі, куды ніколі не ішоў ніякі тэатр.

Не можа не здзіўляць працаздольнасць У. Галубка. Газета "Саветская Беларусь" паведамляла, што толькі за 1922 год яго калектыв паказаў глядачу каля 122-х спектакляў. Гэта была тытанічная і адначасова феноменальная праца! Вядома, не ўсе з пастаўленых п'ес былі напісаны ў 1922 годзе, але трэба ўлічыць, што У. Галубок кожнаму з іх пры пастаноўцы істотна дапрацоўваў. Проста не ўкладваецца ў галаве, як можна было ў тых неспрыяльных умовах узяць такі неверагодна вялікі аб'ём працы, практычна не маючы за яе матэрыяльнай узнагароды. Не абышлося і без ідэалагічных інвектываў: усё часцей і часцей

ВІШУЕМ

з 85-годдзем **Васілевіч** Алены Сямёнаўну, беларускага прэзаіка, эсэіста і крытыка;

з 80-годдзем **Яфімаву** (Яўхімаву) Маргарыту Барысаўну, беларускага літаратуразнаўцу і крытыка;

з 80-годдзем **Бурсава** Івана Цярэнцьевіча, паэта і перакладчыка;

з 70-годдзем **Бічэль** Дануту Янаўну, беларускую паэтэсу;

з 70-годдзем **Гніламёдава** Уладзіміра Васільевіча, беларускага прэзаіка, крытыка і літаратуразнаўца;

з 70-годдзем **Кірылава** Германа Іларыёнавіча, беларускага прэзаіка і драматурга;

з 60-годдзем **Разанава** Аляся (Аляксандра Сцяпанавіча), беларускага паэта, перакладчыка і эсэіста.

Юбілейны каляндар

105 гадоў **Вольнаму** (Ажгірэю) Анатолю Іўсцінавічу, беларускаму паэту, прэзаіку, кінадраматургу;

100 гадоў **Жораву** Абраму Лычу, беларускаму скульптару;

100 гадоў **Манасзону** Монасу Ісакавічу, беларускаму жывапісцу;

95 гадоў **Русецкаму** (Бурдзялёву) Аляксею Сцяпанавічу, беларускаму паэту, перакладчыку, заслужанаму работніку культуры Беларусі;

95 гадоў **Кавальскаму** Уладзіміру Антонавічу, беларускаму паэту і драматургу;

90 гадоў **Рагуцкаму** Уладзіміру Лаўрынавічу, беларускаму паэту;

90 гадоў **Васілёнку** Яўгену Пятровічу, беларускаму прэзаіку, паэту і перакладчыку;

85 гадоў **Сіўцову** Івану Кузьмічу, беларускаму прэзаіку і крытыку.

Слова пра калегу

«Вершы — стан маёй душы!»

Такое прызнанне западае ў памяць, кранае сэрца. Бо, пэўна, не кожны ведае, што душа ў паэта — ранімая, адкрытая, як у таго дзіцяці. Нядобрае слова, злосны погляд ніколі не падымуць настрой у творцы... Шкада, не ўсе разумюць такіх людзей, не шкадуць...

Лідзія Возісава (ЛідзіАна) нарадзілася і вырасла ў вёсцы Зэфельд Добрушскага раёна. Дарэчы, з нядаўняга часу — Лебядзёўка. Яе бацькі — працавітыя вясковцы. Бацька працаваў у мясцовым калгасе трактарыстам, камбайнёрам, шафёрам... Быў майстрам на ўсе рукі. А васьмь маці адпрацавала даяркай амаль трыццаць гадоў! Яна і цяпер, нягледзячы на сталыя гады, лічыцца гумарысткай, вясёлай, прыгожай жанчынай.

З дзяцінства зведала будучыя паэтэса нялёгкую сялянскую працу, бо была першай матулінай памочніцай.

Як прызнаецца Лідзія Пятроўна, прыказкі і прымаўкі, мудрыя біблейскія выслоўі заўсёды чуліся ў іхняй хаце ад бабулі Марыі. Ад яе засталіся прыгожыя ручнікі, настольнікі, якія яна ткала з ільну. Любіла спяваць. Асабліва падабалася ёй, калі старэйшая ўнучка таксама імкнулася падцягнуць старадаўнюю песню. Ад бабулі Лідэчка навучылася шыць, вышываць, вязаць, нават маляваць, даглядаць за кветкамі.

А доўгімі зімовымі вечарамі яна чытала ўслых Біблію. Дарэчы, добра перакладала са стара-славянскай мовы, аздабляла свой аповед непаўторнымі прыказкамі, параўнаннямі, афарызмамі. Яшчэ Марыя Фёдарэўна часта ўспамінала пра свайго мужа, Фёдара Львовіча. Сталініцкі час не пашкадаваў і яго... У няволі, на так званых Салаўках, гэты мужны чалавек ратаваў, лячыў сваіх сяброў па няхшчасці.

Фёдар Львовіч Гадзеўскі быў вядомым пчаларом у калгасе. Лю-

біў спяваць беларускія, украінскія і польскія песні. Шкада, у 1938 годзе Фёдар Львовіч адмацеў у вечны вырай...

Літаратурныя практыкаванні Л. Возісавай першым надрукуе дзіцячы часопіс "Бязрозка", а потым і іншыя выданні. Успамінаецца, як гаманілі вясковыя кабеты пра Лідэчку Пleshкунову. Дзівіліся з трынаццацігадовай паэткі.

Настаўнікі пераростаўскай васьмігодкі ўсяляк падтрымлівалі юную паэтэсу, давалі слухныя парады. Несумненна, яны жадалі, каб дзіўчынка спраўдзіла надзеі, знайшла правільную сцежку ў жыцці. І Лідэчка Пleshкунова апраўдала надзеі сваіх педагогаў. Праз некалькі гадоў у творчай скарбонцы ЛідзіАны з'явіцца асабісты зборнік паэзіі. Змястоўныя, мудрыя, з густам аформленыя. Гэта — "Прызнанне", "Касанне перста", "Следы", "Выток", "Боская птушка", "Эхо небес".

Скончыўшы Церахоўскую сярэднюю школу, выпускніца працуе у ГВА "Камінтэрн" сарціроўшчыцай гаговай прадукцыі. Потым была праца ў канторы абслугоўвання пасажыраў на Беларускай чыгунцы. Пасля едзе вучыцца ва ўніверсітэт, у горад Іжэўск. Студэнцкія гады праляцелі імгненна. Працавала і эканамістам аддзела адукацыі, і адказным сакратаром раённай газеты. І... сумавала па Беларусь.

У 1983 годзе Лідзія Возісава са сваёй сям'ёй вяртаецца ў Гомель. Адрозна ўладкоўваецца выхавальніцай у дзіцячы садок. Гады праз чатыры яна ўжо працуе адказным сакратаром у раённым таварыстве "Кніга". Па-ранейшаму "сябруе" з паэзіяй, сустракаецца з прыхільнікамі сваёй творчасці. Нараджа-

ецца жаданне атрымаць другую вышэйшую адукацыю.

Штуршком да гэтага сталі цікаваць да псіхалогіі і гісторыі рэлігіі.

У сваёй рознапланавай творчасці паэтэса адкрывае нам шмат цікавых біблейскіх таямніц, мякка, тактоўна павучае: "Поверь, как маленький ребёнок, что Бог с тобой всегда с пелёнок...", "И вера будет — словно мать, твои мечты осуществляют...", "Словами не бросайся — не дрова! Глядишь — и улеет голова...", "Как ни копи богатства для чертога, но главное сокровище у Бога..." Калі чытаеш гэтыя мудрыя вершаваныя радочки, разумееш, што перад намі — спраўдны паэт. Разумны, шматгранны, па-свойму цікавы, прыцягальны, з багатым жыццёвым вопытам за плячымі. Не дзіўна, што вершы Лідзіі Возісавай, члена СПБ, змушаюць людзей азірнуцца на сябе, думаць, разважаць, перажываць...

Асабліва хваляюць паэтэсу маральна-этычныя праблемы ўзаемаадносін чалавека і грамадства, стан роднай мовы. Хоць яна свабодна валодае і піша на рускай, але лічыць, што без роднай мовы, сучасны пісьменнік — быццам без крылаў! Прыемна, што ў ЛідзіАны існуе асабісты стыль, аўтарка не імкнецца пад кагосьці падстройваць свой паэтычны карабель. Яе Ліра вольная і звонкая, па-жаночы пяшчотная, задуманная. На літаратурных сьвяжынах яна шукае і знаходзіць трапныя вобразы, адмысловыя, запамінальныя.

Вось, да прыкладу, такія:

Пльыве дзядок Дняпро...
Гарлачык
Ён песьціць хваляй на хаду.

І асаку скубе, няйначай,
Нібы сіваю бараду.

Апошнім часам Лідзія Возісава піша і друкуе цікавыя прытчы, у якіх выразна акрэсліліся глыбокі роздум пра існасць чалавека, ягонае месца на нашай зямлі, дзе востра адчуваецца грамадзянска-патрыятычнае гучанне. Асаблівы боль аўтаркі — стан нашага навакольнага асяроддзя, прыроды. Калі чалавек штосьці робіць благое, яно вяртаецца да яго бумерангам...

У кніжцы "Выток пачуццяў" яна запрашае свайго чытача зазірнуць у цудоўную краіну, каб востра адчуць характэрнае, нечаканае аднасць чалавека з прыродай. Ёсць і ўдалыя вобразы. Вось яны: "Дарога тлустым вужам распаўзлася...", "Пад вечар завіруха заскакала, спусціўшы пасмы белых валоў...", "Зялёны светлафор не загараўся — дождж на чырвоны пешшу закульгаў..."

Паэтэса прафесійна вырасла, набыла свой светапогляд. У 2007-м годзе ЛідзіАна стала лаўрэатам першага абласнога конкурсу імя Кірылы Тураўскага, атрымала Архіерэйскую граматы, якую ўручыў прадстаўнік праваслаўнай царквы ад Тураўскай епархіі за паэму-прытчу "Манах". Цяпер рытуяцца да друку дзве кніжкі Лідзіі Возісавай. Гэта — "Боская птушка" (эсэ) і кніжка для дзяцей "Хованкі".

З цэльнай успамінае паэтэса свайго першага рэдактара — Яўгенію Янішчыц. Добра-злычлівая, абаяльная, шчырая... Менавіта яна адчыніла ёй дарогу ў паэзію, калі ў свой час надрукавала вершы ў часопісе "Маладосць". Рэдактарам першых кніжак была паэтэса Ніна Шклерава. Вядома, яна ўдзячна гэтым творцам, якія змаглі разгледзець у яе вершах асаблівыя залацінкі...

А яшчэ Лідзія — адказны чалавек, прывабная, эlegantная, працавітая жанчына, якая вырасціла двух сыноў і дачушкі. Нямала выпрабаванняў выпала на яе долю, але яна не скардзілася, нікому не дэманстравала свае слёзы і боль. Дык павіншваем гэтую мужную жанчыну з яе творчым плёнам, пажадаем ёй здароўя і натхнення.

Ганна АТРОШЧАНКА

Французскі джазавы гурт OZMA падзяліў залу Белдзяржфілармоніі на два лагеры: на тых, хто пляскаў седзячы і на тых, хто — стоячы.

«Сябры» па-французску

Яны вельмі маладыя — удзельнікам гурта крыху больш за дваццаць, — але паспелі ўжо атрымаць прызнанне публікі. На ўсефранцузскім конкурсе музычных гуртоў, які праходзіць штогод пад аркай Le Defense ў Парыжы, OZMA атрымаў дзве ўзнагароды (дарэчы, спаборніцтва тое не мае ўзроставых абмежаванняў).

Трамбон, саксафон, бубны, бас-гітара і электрычная гітара — гэтыя амбіцыйныя хлопцы спалучаюць неспалучальнае ў такіх прапорцыях, што даспадобы прыйдзецца і колер, і смак. Музычны кактэйль ап'яняе ў мастацкім сэнсе таго слова — таму рэкамендуецца для ўжывання ў любым узросце (на канцэрце былі нават малыя дзеці).

Крытыкі ў Францыі пафасна заяўляюць: хлопцы стварылі новы музычны стыль! А самі музыкі толькі сціпла адказваюць: ну, вось што ў нас атрымалася — выбачайце, калі нешта не так.

Галоўны сакрэт поспеху OZMA — у іх не проста каманда, а суполка шчырых, адданых адно аднаму і агульнай справе сяброў, дзе, як у старадаўняга часу ў Францыі, "адзін за ўсіх і ўсе — за аднаго". На сцэне яны не граюць — размаўляюць паміж сабой музычнымі фразамі. Робяць хатняе заданне, абмяркоўваюць дзяўчат, расказваюць аб няўдалым каханні, спачываюць, спрачаюцца... Іх палілог — цэлая гісторыя, іх кампазіцыі — акты ва ўдала напісанай п'есе, часам трагедыі, часам камедыі.

Сама назва гурта падказвае: перад намі — чараўнікі з краіны Оз, сталіцай у якой ёсць больш вядомы постсавецкім дзецям і дарослым Смарагдавы горад. Туды кожны трапляе ў пошуках таго, чаго яму бракуе... А прайшоўшы вялікую дарогу, мо і расчароўваецца з-за адсутнасці чараўніцтва, ды ў рэшце рэшт атрымлівае ўсё, чаго прагнуў, самымі нечаканымі, зусім не чароўнымі спосабамі.

Мікалай АНІШЧАНКА

Пад кронай надзеі

Для "Беларускага зямляцтва" ў Львове Рыгор Фралоў быў незаменным. Студэнты-медыкі, курсанты вайскова-палітычнай вучэльні маглі спяваць, пісаць цікавыя рэфераты пра Цётку, Багдановіча, украінска-беларускія ўзаемазвязі, Валя Коўтун з універсітэта — чытаць вершы і пераклады, а ўся мастацкая аздоба нашых вечарын узялася на плечы Рыгора Фралова — студэнта паліграфічнага інстытута імя І. Фёдарова.

У 1967 годзе па размеркаванні ён трапіў у Ташкент. Успамінае, як народная паэтэса Узбекістана Зульфія дзякавала яму, беларусу, за высокамастацкае афармленне яе кнігі.

У 1973 годзе Рыгор Фралоў вяртаецца на Бацькаўшчыну, працуе ў выдавецтве "Народная асвета". І вольна не адважваўся на надшышоў час для паважнай юбілейнай даты. 20 лістапада споўнілася 70 гадоў даўняму сябру "Беларускага зямляцтва" ў Львове. Чаму зноў пра Львоў? Для мяне з Рыгорам, як і для другіх выхаванцаў горада Льва, самыя дарагія ўспаміны пра наша львоўскае сталенне.

Там, у 1966 годзе мы любаваліся графічнымі работамі Рыгора: "Львоў", "Іван Фёдарав", і тымі, якімі ён апяваў сваю родную Гомельшчыну. Калі зямляцтва праводзіла юбілей М. Багдановіча, партрэт паэта ў выкананні Р. Фралова змясцілі ўсе львоўскія газеты. А потым быў графічны абрыс Янкі Купалы і яго "Гусяра". Прысутнасць Якуба Коласа ў Ташкенце таксама не была адзелена ўвагай Рыгора Фралова.

Праз усе гады свой творчы імпульс Р. Фралоў аддаваў святой справе — афармленню кнігі. Але значны ўнёсак мастака і ў стварэнне экслі-

брысаў: ён быў удзельнікам выставак, рэспубліканскіх і замежных. Як тут не згадаць кніжныя знакі для Веры Палтаран, Міхаса Лынькова, Рыгора Барадуліна, Яўгенію Янішчыц, Валянціны Коўтун, Геннадзі Кісялёва... І для мяне ён зрабіў некалькі экслібрысаў, а калі "Мастацкая літаратура" ў 1975 г. выдавала мой зборнік "Крона надзеі", афармляў яго натхнёны Грыша. Мінаюць гады. Вось і новы юбілей мастака. Але ведаючы яго няўрымслівы характар, скажу: гэта толькі перадых пад кронай надзеі.

Сяргей ПАЊІЗНІК

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**
Анатоля
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Жана **МАЛЕВІЧ**
(адказны сакратар)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына **ШАУЛЯКОВА**

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Аб'екты:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3434
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
26.12.2007 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 7015

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

Дзве выстаўкі, два погляды

Апошні месяц года стаўся багатым на культурныя падзеі, дакладней, выстаўкі, якія ладзіліся ў мінскім Палацы мастацтва. Так, у адзін дзень адбылося адкрыццё адразу дзвюх экспазіцый: "Меранкоў. Бацька і сын", прымеркаванай да 70-годдзя члена Беларускага саюза мастакоў Міхаіла Меранкова, і "На рубяжы" — персанальнай юбілейнай, да 50-годдзя, выстаўкі Віталія Герасімава, таксама члена творчага саюза.

Два таленавітыя мастакі — прадстаўнікі розных пакаленняў і адной сям'і, — бацька Міхаіл Меранкоў і яго сын Андрэй упершыню прадставілі сумесную выстаўку ў вялікай зале Палаца мастацтва. Два творцы, кожны з якіх нясе ў сабе рысы сваёй эпохі, а ў сваіх работах — безумоўны дух часу.

Творы Меранкова-старэйшага знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва, у іншых музеях нашай краіны, у фондах Беларускага саюза мастакоў і Міністэрства культуры Расіі, а таксама ў прыватных калекцыях Беларусі, Расіі, Польшчы, Ізраіля, Канады, Германіі, Італіі, Японіі...

Міхаіл Меранкоў належыць да пакалення жывапісцаў, творчая і грамадзянская задачы якіх — праўдзіва адлюстроўваць лёс сваіх сучаснікаў. Ён працуе ў розных жанрах станковага жывапісу. Да ўвагі наведвальнікаў як рэтрэспектыўныя работы, так і карціны, якія аўтар напісаў у апошнія гады. Для Міхаіла Андрэвіча, на маленства якога прыпалі жахі Вялікай Айчыннай вайны, — уласціва зацвярдзжэнне гуманістычнага пачатку ў мастацтве. У гэтым рэчышчы вылучаецца вялікае палатно "Год 1941", па абодва бакі якога размешчаны эцюды да яго. Уражваюць пяшчотай "Партрэт маці", пейзажы "Летні дзень", "Вечар", "Лепельскае возера", карціны "Жыровічы", "Вясна ў Жыровічах", маляўнічыя "Маці"...

Дзякуючы творчаму ўдзелу сына мастака Андрэя, выстаўка набывае асаблівае гучанне і цікавасць. Ён таксама працуе ў розных жанрах станковага жывапісу, а яго работы знаходзяцца ў прыватных калекцыях як у нашай краіне, так і за яе межамі. Сярод работ Меранкова-сына — "Сонца вясны", "Калекцыянеры", "Музыка Стоўнхенджа"...

А яшчэ, Андрэй Меранкоў працуе ў якасці мастака-пастаноўшчыка ў тэатрах Беларусі. Яго асноўныя работы — "Бураціна. ВУ", "Прыгоды Брэменскіх музыкаў", "Я твая нявеста", "Білокі-блюз", "Моцарт і Сальері".

На ўрачыстым адкрыцці экспазіцыі "Меранкоў. Бацька і сын" у адрас мастакоў прагучалі шчырыя словы ўдзячнасці ад старшыні Беларускага саюза мастакоў Уладзіміра Савіча, ад калег з Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў — Канстанціна

Шаранговіча ды іншых творцаў-выкладчыкаў. Усе выступы падкрэслівалі такую рысу характару Міхаіла Меранкова, як сціпласць. І сапраўды, калі юбіляра папрасілі сказаць колькі слоў, той прамовіў адзіную фразу, у інтанацыі якой прагучалі і сціпласць, і ўдзячнасць: "Дзякуй вялікі, што прыйшлі!"...

На вернісажы другой выстаўкі — "На рубяжы" Віталія Герасімава, рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Рычард Смольскі адзначыў, што для ўсёй грамадскасці гэта... чарговая імпрэза, з шэрага іншых, а менавіта для асобнага мастака яна паўстае, безумоўна, выдатнай падзеяй у асабістым творчым жыцці.

Міхась Баразна, прарэктар па навуцы Акадэміі мастацтваў, зазначыў,

што наведвальнікі маюць магчымасць пабачыць надзвычай цікавую экспазіцыю: суцэльную, прыгожую, светлую, багатую на радасныя адценні, — тое, чаго часам так бракуе нашаму жыццю і мастацтву.

Слова таксама бралі старшыня мастацкага саюза Уладзімір Савіч, калегі і сябры Уладзімір Уродніч, Аляксей Марачкін, Уладзімір Кожух...

Персанальная выстаўка В. Герасімава мае назву "На рубяжы" і з'яўляецца заключным акордам працяглага выставачнага марафона, які майстар праводзіў на працягу года. За гэты перыяд ён удзельнічаў у шматлікіх выстаўках як рэспубліканскага, так і міжнароднага ўзроўняў.

Дадзеная экспазіцыя складаецца з больш як трыццаці работ, створаных аўтарам за апошнія сем гадоў, і

прадаўжае жывапісную серыю "Без часовых межаў", якая выстаўлялася ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва сталіцы. Усе ягоныя выстаўкі звязаныя адна з адной як тэматычна, так і эмацыйна. Віталь Герасімаў вядзе "гульні" з мадуляцыйнай колеру, ліній, плям, трансфармуе формы і прастору, ствараючы тым самым успрыманне шматбабічча, багацця і шматпланавасці агульнага нас свету. Умоўнасці формы абагачаюць "натурны" свет сродкамі мастацтва, надаюць вобразам сімвалічнае гучанне — работы "Райскія яблыкі", "Акорд", "Цёмная кераміка", "Феерверк", "Дзень анёла", "Партрэт мастака Бараноўскага"...

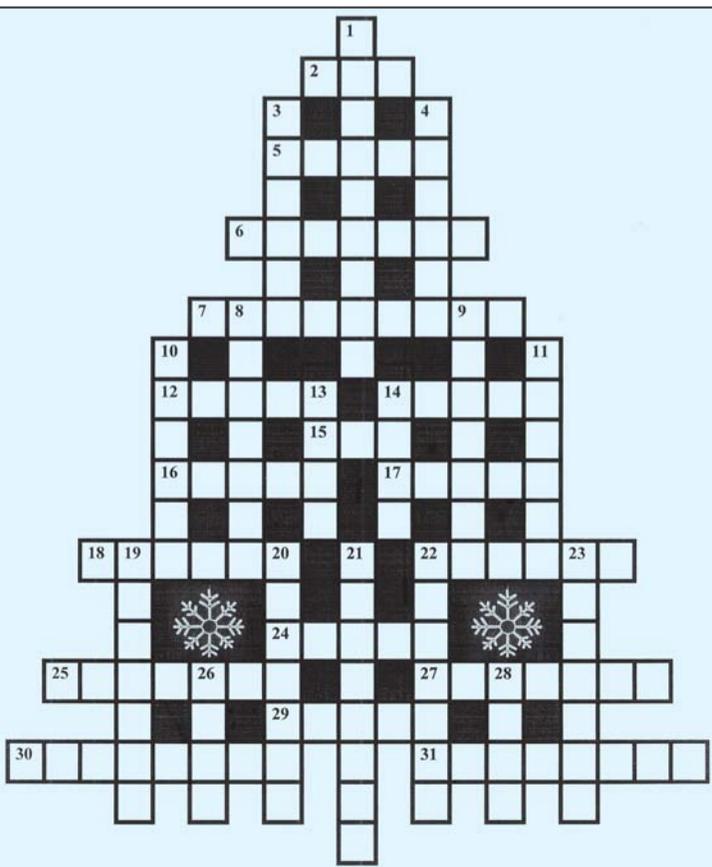
Творчасць Віталія Герасімава, карціны якога знаходзяцца ў разнастайных музеях і прыватных калекцыях у Беларусі і краінах блізкага ды далёкага замежжа, характарызуецца праз прызму яго магчымасцей каларыста. Мастак ужывае ў сваіх работах цалкам вызначаныя рэалістычныя сімвалы і матэрыяльныя аб'екты, аднак ператварае іх у своеасаблівыя жывапісныя акорды, кампазіцыйныя дамінанты. Ён стварае навель, дзе надзіва ярка і эмацыйна адлюстроўваецца стан прыроды, рамантычны настрой вобразаў, праўдзівае выяўленне.

Да слова, гэтыя дзве адметныя выстаўкі выдатных мастакоў і закрываюцца ў адзін дзень, а менавіта — сёння.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

Навагодняя крыжаванка

Па гарызанталі: 2. Драўляная перакладзіна ў сняхх. 5. Зіма, як ..., сваё возьме (прык.). 6. Край лесу. 7. Змацаванне лёдам аднаго прадмета з другім. 12. Моцная снегавая завая, завіруха. 14. На святога ... зіма багатая, а ... грамніцам рад (прык.). 15. *Здароў, марозны, звонкі вечар! / Згароў, скрышчы, мяккі снег! / Мяцель не вее, сціхнуў вецер. / І волен лёгкі санак ...* (З верша М. Багдановіча "Зімой"). 16. Шалуніне ад сланечніку, гарбузікаў (разм.). 17. Парода ездавых, паляўнічых сабак. 18. Намеснік правіцеля ў старажытнай Персіі. 22. Недахоп. 24. ... -Пяюн. Беларускі паэт, праязік, аўтар п'есы "Ёлка Дзеда-Мароза". 25. Парны карагодны танец, распаўсюджаны на ўсёй Беларусі. 27. Поўны жыццёвы дастатак, якога ўсе жадаюць на Новы Год. 29. *Дзень добры, Новы год! Будзь ласкаў, / Заходзь у хату, сядзь за стол. / І ... будзе, і кібаска, / Бо ты наш госць і наш пасол.* (З верша Я. Коласа "Тосты. Пад новы 1948 год"). 30. ... рогі задраў — на моцны мароз (прык.). 31. ... хаты студзіць — рана гаспадароў будзіць (прык.).

Па вертыкалі: 1. Жывёла-сімвал, знак задыяка беларускага народнага календара (перыяд з 24 снежня па 18 студзеня). 3. Рэдкі выпадак (разм.). 4. Буйны дзённы матылёк з жоўтымі крыламі. Занесены ў Чырвоную кнігу Беларусі. 8. Зімовая дзіцячая казка. 9. Жыхарка Далёкага Усходу ў Расіі, прадстаўнікі гэтага народа вызначаюць да 100 адценняў снегу. 10. Імя аднаго з галоўных дзеючых асоб у навагодняй камедыі "Іронія лёсу, або З лёгкай парай". 11. Тое, што і ежа. 13. Каталіцкі свяшчэннік. 14. Эскімоскае жыллё з льду. 19. Старадаўні спосаб марскога бою. 20. Невялікая паўночная птушка, якая на зіму прылятае на Беларусь. 21. *Свішча, плача і галосіць, / Вые ... / Хаты, гумны, усё заносіць / Гурбамі налуха.* (З верша Я. Коласа "Пад новы год"). 22. Прыправа ў ежу. Няма мяса, то і жук не ... (прык.). 23. *З Новым годам, што крыніцай / Новай пойдзе ў пераходзе, / Беларуская зямліца! / Беларускі наш ...!* (З верша Я. Купалы "З новым годам"). 26. ... Паазерскі. Пастаўскі Дзед-Мароз, ці персанаж беларускай міфалогіі, што ўвасабляе холад. 28. Бярвяно, умацаванае вертыкальна. **Склаў Лявонцій ЦЕЛЕШ, г. Дзяржынск**

Правільныя адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 35 за 31 жніўня 2007 года

Па гарызанталі:
7. Іяўлевіч. 8. Міхайлаў. 10. Тэма. 11. Крупенька. 12. Крэн. 15. Акруга. 18. Бязмен. 19. Спартак. 20. Струт. 21. Ножны. 23. Мацярык. 26. Турбін. 27. Эколаг. 30. Бася. 32. Ярмоленка. 33. Адам. 34. Акінчыцы. 35. Пераплёт.
Па вертыкалі:
1. Мясцічка. 2. Слова. 3. Літара. 5. Айзік. 6. Марцэлеў. 9. Бекер. 13. Ігнатовіч. 14. Бяльніцкі. 16. Эпіграф. 17. Раінчык. 22. Тураўскі. 24. Ярыла. 25. Канаплёў. 28. Ордаць. 29. Шкіпер. 31. Ярына. 33. Акопы.